

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**SÜT SIĞIRCILIĞI DESTEKLEME POLİTİKALARININ
BAFRA İLÇESİNDEKİ TARIM İŞLETMELERİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özge SAĞLAM

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

**HAZİRAN 2016
SAMSUN**



**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**



TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**SÜT SIĞIRCILIĞI DESTEKLEME POLİTİKALARININ
BAFRA İLÇESİNDEKİ TARIM İŞLETMELERİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Özge SAĞLAM
(12210169)**

Tezin Savuma Tarihi : 15 Haziran 2016

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Mehmet BOZOĞLU

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında

Özge Sağlam Tarafından Hazırlanan

**SÜT SIĞIRCILIĞI DESTEKLEME POLİTİKALARININ
BAFRA İLÇESİNDEKİ TARIM İŞLETMELERİNE ETKİLERİ**

başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından 15/06/2016 tarihinde yapılan sınav ile

YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

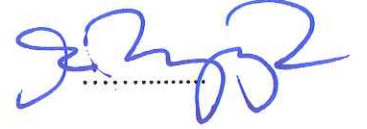
Başkan : Prof. Dr. Abdülbaki BİLGİÇ
Atatürk Üniversitesi



Jüri Üyeleri : Prof. Dr. İsmet BOZ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi



Doç. Dr. Mehmet BOZOĞLU
Ondokuz Mayıs Üniversitesi



15/06/2016

Prof. Dr. Hüseyin DEMİR

Enstitü Müdürü



ÖNSÖZ

Araştırmamın her aşamasında değerli bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen, çalışmalarımı yönlendiren, takıldığım noktalarda çözüm alternatifleri sunarak çalışmamın sağlıklı ilerlemesini sağlayan ve akademik olarak yetişmeme katkıda bulunan danışmanım, Sayın Doç.Dr.Mehmet BOZOĞLU'na, Poisson Modeli aşamasında katkılarından dolayı Prof.Dr.Abdulbaki BİLGİÇ'e, tez süresince desteğini gördüğüm, bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen, yazım aşamasında beni yönlendirerek katkılarda bulunan Araş.Gör.Bakiye KILIÇ TOPUZ'a, araştırmamın her aşamasında benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, bana her zaman inanan ve güvenen annem Nuran SAĞLAM, babam Necdet SAĞLAM, teyzem Fatma ÜSTÜN, nişanlım İbrahim KAPLAN'a ve anket sırasında tarım işletmelerinin faaliyetleri konusundaki bilgileri benimle paylaşan üreticilere sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Haziran 2016

Özge Sağlam
(Ziraat Mühendisi)



İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR	xv
ÖZET.....	xvii
ABSTRACT	xix
1. GİRİŞ	1
2. ARAŞTIRMANIN İLGİLİ LİTERATÜR İÇİNDEKİ YERİ.....	3
3. ARAŞTIRMA TASARIMI VE METODOLOJİSİ.....	13
3.1 Araştırmanın Amacı.....	13
3.2 Araştırmanın Soruları	13
3.3 Araştırmanın Değişkenleri.....	14
3.4 Araştırmanın Varsayımları	16
3.5 Araştırmanın Sınırlılıkları	16
3.6 Araştırmanın Süreci.....	16
3.7 Verilerin Toplanmasında Uygulanan Yöntem	16
3.8 Verilerin Analizinde Uygulanan Yöntem	18
3.9 Yetiştirme İstekliliği Analiz Yöntemi	19
4. DÜNYA VE TÜRKİYE’DE SÜT SIĞIRCILIĞI.....	25
4.1 Türkiye’nin Dünya Süt Piyasasındaki Yeri	25
4.1.1 Süt sığırı sayısı, üretim ve verim	25
4.1.2 Dış ticaret	27
4.2 Türkiye’de Süt Sığırcılığında Uygulanan Destekleme Politikaları	28
4.2.1 Çiğ süt desteği	31
4.2.2 Süt tozu desteklemesi	32
4.2.3 İslah amaçlı süt kalitesinin desteklenmesi	33
4.2.4 Hastalıktan ari işletme desteklemesi	33
4.2.5 T.C.Z.B. düşük faizli damızlık süt sığırı yetiştiriciliği kredisi	33
4.2.6 Hayvancılık destekleri.....	34
4.3 Süt Sığırcılığında Uygulanan Destekleme Politikalarının Etkileri ve Sınırlılıkları	37
4.3.1 Türkiye süt sığırı sayısı, üretim ve verim	37
4.3.2 Dış ticaret	39
4.3.3 Çiğ süt fiyatlarındaki gelişmeler	41
4.3.4 DTÖ tarım anlaşması çerçevesinde etkiler	42
4.3.4.1 İç destekler.....	42
4.3.4.2 Pazara giriş.....	43
4.3.4.3 İhracat sübvansiyonları.....	43
5. ARAŞTIRMA YÖRESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	45
5.1 Coğrafi Konum	45

5.2 Arazi Varlığı ve Kullanımı	46
5.3 Bitkisel Ürünler Ekim Alanı, Üretim ve Verim Durumu	46
5.4 Hayvan Varlığı	47
5.5 Süt Sığırcılığı Desteklerinden Faydalanma Durumu.....	48
6. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	49
6.1 İşletmeyle İlgili Sosyo-Demografik Özellikler.....	49
6.1.1 Cinsiyet ve yaş durumu	49
6.1.2 Nüfus varlığı ve göç durumu.....	50
6.1.3 Eğitim ve meslek durumu	51
6.1.4 Sosyal güvence durumu	52
6.1.5 Tarımsal deneyim durumu	53
6.1.6 Kayıt tutma ve çiftçi ile hayvan kayıt sistemine kayıt durumu.....	53
6.1.7 Örgütlenme durumu	53
6.1.8 Yabancı işgücü varlığı.....	54
6.2 İşlemeyle İlgili Yapısal Özellikler.....	54
6.2.1 İşletmelerin ilçe merkezine uzaklık durumu	54
6.2.2 Arazi varlığı ve mülkiyet durumu.....	54
6.2.3 Bitkisel ürünlerin üretim ve pazarlama durumu.....	56
6.2.4 Hayvan varlığı ve değerleri	57
6.2.5 Süt sığırı varlığı, hayvansal üretim ve pazarlama durumu.....	59
6.2.6 Sermaye durumu	61
6.2.7 Gelir durumu	62
6.3 Süt Üretim Faaliyetiyle İlgili Özellikler.....	62
6.3.1 Süt hayvanlarının temin şekli.....	62
6.3.2 Köy ortak merasından faydalanma durumu	63
6.3.3 İşletmelerin ahır tipi	63
6.3.4 İşletmelerin silaj yapma durumu	63
6.3.5 Tabii tohumlama yaptırma durumu.....	64
6.3.6 Süt sığırcılığı ile ilgili eğitim-yayın çalışmalarına katılma durumu.....	64
6.3.7 İneklerde görülen hastalıklar ve aşılma durumu	64
6.3.8 Küpeleme durumu	65
6.3.9 Süt sığırcılığı ile ilgili teknik bilgiyi öğrenme durumu.....	65
6.3.10 Süt sığırı yetiştiriciliği memnuniyetsizlik durumu ve nedenleri	65
6.3.11 Süt sığırı sayısı artırma isteği	66
6.3.12 Süt sığırcılığının sorunları	66
6.3.13 Süt sığırcılığı konusunda öneriler	67
6.3.14 Danışmanlık ve genel devlet hizmetlerinden yararlanma durumu.....	68
6.3.15 Tarımsal desteklerden yararlanma durumu	69
6.3.16 Destekleme ödemelerinde karşılaşılan sorunlar	71
6.3.17 Yıllara göre süt sığırcılığı desteklerinden yararlanma durumu.....	71
6.3.18 Anaç sığır destek miktarı yeterlilik durumu ve istenen destek tutarı.....	74
6.3.19 Desteklerin ödenme zamanı uygunluk durumu.....	74
6.3.20 Desteklerden yararlanma konusunda yaşanan sıkıntılar	75
6.3.21 Destekleme miktarlarına göre süt sığırı yetiştirme istekliliği	75
6.4 Süt Üreticileri Birliğine Üyelik ve Memnuniyet Durumu.....	79
6.5 Süt Üretim Faaliyetinde Girdi Kullanımı ve Maliyetler.....	80
6.6 Desteklere Göre Süt Sığırı Yetiştirme İstekliliği Model Sonuçları.....	85
7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	87
KAYNAKLAR.....	93
EKLER.....	99

ÖZGEÇMİŞ.....	115
----------------------	------------



ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1. Araştırma konusu ile ilgili mevcut literatürler	8
Çizelge 3.1. Araştırmanın değişkenleri ve ölçümlerinde kullanılan araçlar	15
Çizelge 3.2. Tabakalı örnekleme yöntemine göre hesaplanan örnek büyüklüğü	17
Çizelge 3.3. EİB hesaplanmasında kullanılan katsayılar	18
Çizelge 3.4. BBHB hesaplanmasında kullanılan katsayılar	18
Çizelge 3.5. Yetiştirme istekliliği modeli değişkenlerine ait tanımlayıcı istatistikler	23
Çizelge 4.1. Dünya toplam sığır ve süt sığırları sayısı	25
Çizelge 4.2. Başlıca ülkelerde süt ineği varlığı, süt üretimi ve verimleri	26
Çizelge 4.3. Dünya süt ihracatı ve ihracat değeri	27
Çizelge 4.4. Dünya süt ithalatı ve ithalat değeri	28
Çizelge 4.5. Hayvancılık desteklemeleri	30
Çizelge 4.6. Türkiye toplam süt üretimi ve desteklenen sütün oranı	31
Çizelge 4.7. Damızlık süt sığırları yetiştiriciliği kredisi	34
Çizelge 4.8. Hayvancılık desteklerinin tarımsal desteklerdeki payı	34
Çizelge 4.9. Hayvancılık desteklemeleri kapsamında yapılan ödemeler	36
Çizelge 4.10. Türkiye’de sığır ve süt sığırları varlığı, süt üretimi ve verimi	38
Çizelge 4.11. Irklarına göre sağılan sığır sayısı	38
Çizelge 4.12. Irklarına göre süt üretimi	39
Çizelge 4.13. Türkiye’nin süt ürünleri ihracat- ithalatı	40
Çizelge 4.14. Türkiye’de çiğ süt desteğinde de minimis sınırı	43
Çizelge 4.15. DTÖ-TA’daki tarife indirimleri	43
Çizelge 4.16. DTÖ- TA kapsamında süt ürünlerindeki ihracat sübvansiyonları taahhütleri	44
Çizelge 5.1. Bafra ilçesinin arazi varlığı ve dağılımı	46
Çizelge 5.2. Bafra ilçesindeki önemli tarla bitkilerinin ekiliş alanı ve üretim miktarı	47
Çizelge 5.3. Bafra ilçesi büyükbaş hayvan varlığı	47
Çizelge 5.4. Bafra ilçesi süt sığırcılığı destekleme ödemeleri	48
Çizelge 6.1. İncelenen işletmelerdeki yöneticilerin cinsiyetleri	49
Çizelge 6.2. İncelenen işletmelerdeki yöneticilerin yaş gruplarına göre dağılımı	50
Çizelge 6.3. İncelenen işletmelerin nüfus varlığı	50
Çizelge 6.4. İncelenen işletmelerdeki bireylerin göç etme nedenleri	51
Çizelge 6.5. İncelenen işletmelerdeki yöneticilerin eğitim düzeyleri	51
Çizelge 6.6. İncelenen işletmelerdeki yöneticilerin asıl işi	52
Çizelge 6.7. İncelenen işletmelerdeki iktisaden aktif aile bireylerinin asıl işi	52
Çizelge 6.8. İncelenen işletmelerdeki yöneticilerin sosyal güvence durumları	53
Çizelge 6.9. İncelenen işletmelerin kayıt tutma durumu	53
Çizelge 6.10. İncelenen işletmelerin örgütlenme durumları	54
Çizelge 6.11. İncelenen işletmelerin mülkiyet şekillerine göre arazi varlıkları	55
Çizelge 6.12. İncelenen işletmelerin mülk arazilerinin parsel sayıları	56
Çizelge 6.13. İncelenen işletmelerin bitkisel üretim durumu	56
Çizelge 6.14. İncelenen işletmelerin bitkisel ürünleri pazarlama kanalları	57

Çizelge 6.15. İncelenen işletmelerin hayvancılık faaliyetini yapma amaçları.....	57
Çizelge 6.16. İşletmelerdeki hayvan varlığı ve değerleri.....	58
Çizelge 6.17. İncelenen işletmelerdeki mevcut hayvanların ırk dağılımları.....	59
Çizelge 6.18. İncelenen işletmelerin ortalama hayvansal üretim değerleri	60
Çizelge 6.19. İncelenen işletmelerin süt ve süt ürünlerini pazarlama kanalları.....	61
Çizelge 6.20. İncelenen işletmelerin ortalama sermaye varlıkları	62
Çizelge 6.21. İncelenen işletmelerin süt hayvanlarını temin yerleri.....	62
Çizelge 6.22. İncelenen işletmelerin ahır tipleri	63
Çizelge 6.23. İncelenen işletmelerin 2014 yılı silaj yapmama nedenleri.....	64
Çizelge 6.24. İşletme yöneticilerinin süt hayvancılığına yönelik eğitim-yayım çalışmalarına katılma durumu	64
Çizelge 6.25. İncelenen işletmelerde süt sığırcılığı ile ilgili teknik bilginin öğrenildiği yerler	65
Çizelge 6.26. İncelenen işletmelerin süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili memnuniyetsizlik nedenleri	66
Çizelge 6.27. İncelenen işletmelerin süt sığırcılığının sorunları konusundaki düşünceleri	67
Çizelge 6.28. İncelenen işletmelerin süt sığırcılığı konusundaki önerileri	68
Çizelge 6.29. İncelenen işletmelerin genel devlet hizmetlerin yararlanma durumu ..	68
Çizelge 6.30. İşletmelerin ortalama tarımsal desteklerden yararlanma durumu.....	70
Çizelge 6.31. İncelenen işletmelerin süt hayvancılığına yönelik desteklemelerle ilgili sorunları.....	71
Çizelge 6.32. İşletmelerin yıllara göre ortalama süt sığırcılığı desteklerinden yararlanma durumu	73
Çizelge 6.33. İncelenen işletmelerin anaç sığır destek miktarı yeterlilik durumu	74
Çizelge 6.34. İncelenen işletmelerin istedikleri anaç sığır destek miktarları.....	74
Çizelge 6.35. İncelenen işletmelerin desteklemelerden yararlanmada yaşadıkları sorunlar.....	75
Çizelge 6.36. İşletmelerin desteklere göre ortalama süt sığırı yetiştirme istekliliği ..	76
Çizelge 6.37. İncelenen işletmelerin süt üreticileri birliğine üyeliğinde etkili olan faktörler	79
Çizelge 6.38. Birlikten yararlanılan hizmetlerden duyulan memnuniyet durumu	80
Çizelge 6.39. Süt üretim faaliyetinde işgücü kullanımı	81
Çizelge 6.40. Süt üretim faaliyetinde kullanılan yem girdileri	82
Çizelge 6.41. Süt üretiminde girdi kullanımı ve maliyetler	84
Çizelge 6.42. Yetiştirme istekliliği modellerine ait poisson tahmin sonuçları	86

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 4.1. Dünya sığır sütü üretimi	25
Şekil 4.2. Çiğ süt desteği ödemesi	32
Şekil 4.3. Hayvancılık desteklerinin tarımsal destekler içindeki payı	35
Şekil 4.4. Türkiye'de yıllar itibariyle çiğ süt fiyatları	41
Şekil 4.5. Türkiye çiğ süt/yem paritesi	42
Şekil 6.1. Anaç sığır ve buzağı destek miktarına göre yetiştirme istekliliği.....	77
Şekil 6.2. Süt destek miktarına göre yetiştirme istekliliği	78
Şekil 6.3. Toplam anaç sığır buzağı ve süt destek miktarına göre yetiştirme istekliliği	78



KISALTMALAR

FAO	: Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organisation)
GTHB	: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
TZOB	: Türkiye Ziraat Odaları Birliği
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
USK	: Ulusal Süt Konseyi
SETBİR	: Türkiye Süt, Et, Gıda Sanayicileri ve Üreticileri Birliği
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı





SÜT SIĞIRCILIĞI DESTEKLEME POLİTİKALARININ BAFRA İLÇESİNDEKİ TARIM İŞLETMELERİNE ETKİLERİ

ÖZET

Türkiye’de tarım sektörünün devlet desteklerine bağımlılığı, artan piyasa yaklaşımlarına rağmen halen devam etmektedir. Bu kapsamda tarımsal destekleme bütçesinin yaklaşık üçte biri hayvancılık sektöründe sağlanmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, süt sığircılığı destekleme politikalarının tarım işletmelerine etkilerinin ortaya konulmasıdır. Araştırmanın ana materyalini Samsun İli’ndeki Bafra Süt Üreticileri Birliği üyeleri arasından basit tesadüfi örnekleme yöntemine göre seçilen 150 üreticiden anket yöntemi ile elde edilen veriler oluşturmaktadır. İncelenen işletmelerin süt sığircılığına yönelik farklı destekleme senaryolarında yetiştirme istekliliklerine etkili faktörlerin tahmin edilmesinde Panel Poisson Modelinden yararlanılmıştır. İncelenen işletmelerin ortalamasına göre sığır varlığı 22,6 baş, süt ineği varlığı 15,8 baş, süt üretimi ise 20,3 tondur. İşletmelerin %82’si süt sığircılığını geçimlik veya yarı geçimlik olarak yapmaktadır. İncelenen işletmeler süt üretim faaliyetinden 6.972 TL’lik brüt kar sağlarken, ekonomik anlamda 4.173 TL’lik faaliyet zararları söz konusudur. İşletmelerin yararlandıkları 4.636 TL’lik süt hayvancılığı destekleri sayesinde 463 TL’lik pozitif bir faaliyet kazancı elde edebilmektedirler. Destekleme miktarlarına göre süt sığırı yetiştirme istekliliği destek miktarı arttıkça genel olarak artmakta, destek miktarı azaldıkça da azalmaktadır. Yetiştirme istekliliği model sonuçlarına göre anaç sığır buzağı desteğinin 100 TL artması, yetiştirilmek istenen süt hayvanı sayısını 3,8 baş, süt desteğinin 0,1 TL artması, yetiştirilmek istenen hayvan sayısını 0,036 baş, toplam desteğin 100 TL artması ise, yetiştirilmek istenen hayvan sayısını 2 baş artırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Süt Sığircılığı; Destekleme Politikası; Etki Değerlendirme; Bafra.



THE IMPACTS OF DAIRY CATTLE SUPPORT POLICIES ON THE FARMS IN THE BAFRA DISTRICT

ABSTRACT

The agricultural sector has had a dependency on the state supports despite the increase in the agricultural market liberalization. Therefore, about one third of the agricultural support budget was given to the livestock sector in Turkey. The main aim of this study was to assess the impacts of the dairy cattle support policies on the dairy cattle farms. The primary data of this study was collected through surveys from 150 dairy farms who are members of the Bafra Milk Producer Union in Samsun Province, and the farms were chosen by the simple random sampling method. The Panel Poisson Model was used to estimate the influential factors on the willingness of the farms studied to produce dairy cattle in various support scenarios. Studied farms had on average 22.6 cattle and 15.8 dairy cattle, and they produced 20.3 tons milk. Eighty two percent of the dairy cattle farms were subsistence or half-subsistence farms. While the farms earned TL 6,972 of gross profit from dairy cattle farming, they had TL 4,173 of negative operating loss. The farms could earn a positive income of TL 463 from dairy cattle farming through livestock supports of TL 4,636 The Panel Poisson Model results showed that a higher livestock support led to an increase in the willingness to produce more dairy cattle, and vice versa. When beef rootstock and calf support was increased by TL 100, the respondents would increase the number of dairy cattle by 3.8 heads. When milk premium was increased by TL 0.1, the respondents would increase the number of dairy cattle by 0.036 heads. When the total support was increased by TL 100, the respondents would increase the number of dairy cattle by 2 heads.

Key Words: Dairy cattle farmimng; Support policy; Impact assessment; Bafra.



1. GİRİŞ

Dünyadaki sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak tarımsal ürünlere yönelik talep sürekli artmaktadır. Artan gıda talebinin karşılanabilmesi, üretimin artırılmasını gerekli kılmaktadır. Süt sığırcılığının hem toplumun süt ve mamülleri ihtiyacını karşılaması, hem de tarımsal üretime katma değer sağlaması ve besi sığırcılığına kaynak oluşturması açısından ekonomiye de önemli katkıları olan bir tarımsal üretim dalıdır (Coşkun ve Uğur, 2005; Çukur ve diğ., 2009). Gelir ve istihdamın yıl boyunca yayılması, tarım arazilerinin daha etkin kullanılmasına olanak sağlaması ve işletme kârlılığını arttırması, sığır yetiştiriciliğini cazip kılan diğer unsurlar olarak belirtilmektedir (Anonim, 2012a).

Süt ve süt ürünleri, insanların günlük beslenme düzeninde yer alan temel protein kaynağı olmasının yanında, gıda sanayinin ham maddesi olması bakımından da büyük önem taşımaktadır (TEPAV, 2012).

Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB)'ne üye olabilmesi için süt ve süt ürünleri ortak piyasa düzenine uymak zorunluluğu bulunmaktadır. AB'ye uyum sürecinde, Türkiye'nin en çok zorlanacağı sektör olarak tarım görülmektedir. Türkiye'deki tarım sektörünün, AB tarım sektörü ile yapısal ve idari yönden önemli farklılıkları bulunmaktadır. Türkiye'nin AB üyeliğine hazırlanması için, tarım sektörleri arasındaki yapısal uyumun ve politika farklılıklarının giderilmesi gerekmektedir (TKB, 2006).

Bununla birlikte Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) uluslararası ticaretin daha serbest gerçekleştirilmesi ve dolayısıyla tüm ülkelerin eşit şartlarda rekabet edebilmesi için hükümetlerin piyasalara yapmış oldukları müdahalelerin azaltılması hedefine rağmen, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere dünyanın hemen her ülkesinde hükümetler, piyasalara değişik yöntemlerle müdahale etmektedirler (Civan 2010). Bu müdahaleler de genellikle yurtiçi üreticilerin gümrük tarifeleri ve tarife dışı politika araçlarıyla korunması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, tarım sektörünün geliştirilebilmesi amacıyla değişik politika araçlarıyla da desteklemeler sağlanmaktadır.

Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (DB) ve DTÖ gibi uluslar arası kuruluşlar, ülkeleri tarım politikalarında daha serbest bir yapının oluşturulması konusunda uyarmaktadırlar. DTÖ'nün 27 Nisan 2010'da yapılan desteklemeler ve telafi edici değerlerin belirlenmesi başlıklı komite toplantısında, gelişmekte olan ülkelerin 2015'in sonlarına kadar ihracat desteklemelerinin yürürlükten kaldırılması için düzenlemeler yapılmıştır (Karaman, 2011). Üye ülkeler, gelişmiş ülkelerdeki tarım desteklerinin azaltılması gerektiği konusunda hem fikirdirler. Bunun, fakir ülkelerin olduğu kadar zengin ülkelerin de sosyal refahını artıracakı dile getirilmektedir (Çakmak ve Akder, 2005).

Dünyada değişen politikalar karşısında, süt sığırcılığı destekleme politikaların makro ve mikro düzeylerde etkilerinin neler olabileceğinin ortaya konulmasıyla hem siyasi ve hem de kurumsal, aynı zamanda işletme düzeylerinde karar alıcılara önemli bir bilgi sağlanabilecektir.

Bu çalışmanın temel amacı; Türkiye'de uygulanan süt sığırcılığı destekleme politikalarının, Samsun İli Bafra İlçesindeki Süt Üreticileri Birliği'ne üye olan süt sığırcılığı işletmelerine etkilerinin ortaya konulmasıdır. Türkiye'nin süt sığırcılığına yönelik destekleme politikalarının etkilerini işletme bazında ortaya koyan araştırma sayısı çok kısıtlı olup (Saçlı, 2005; Terzi, 2006; İnce, 2007; Demir ve Yavuz, 2010; Yılmaz, 2010; Karaman, 2011; Aksoy ve diğ., 2012; Erdal ve diğ., 2013), araştırma bölgesinde bu konuyu irdeleyen herhangi bir çalışma da söz konusu değildir. Bu çalışma ile süt sığırcılığında uygulanan destekleme politikalarının bölgedeki süt sığırcılığı yapan işletmelere etkilerinin ortaya konulması, bu konudaki önemli bir boşluğu dolduracaktır.

Araştırma yedi bölüm halinde ortaya konulmuştur. Birinci bölümde araştırmanın önemi, amacı ve kapsamı ana hatlarıyla tanıtılmış, ikinci bölümde ise araştırmanın mevcut literatür içindeki yeri orta konulmuştur. Üçüncü bölümde, araştırmanın tasarımı ve yöntemleri açıklanmıştır. Dördüncü bölümde Dünya ve Türkiye'de süt sığırcılığının durumu genel olarak ortaya konulmuş, beşinci bölümde araştırma yöresi hakkında genel bilgiler, tarım sektörünün genel yapısı ve süt sığırcılığı destekleri ortaya konulmuştur. Altıncı bölümde, süt birliğine üye olan süt sığırcı yetiştiriciliği yapan işletmelerle yapılan anketlerden elde edilen araştırma bulguları ortaya konulmuş ve ilgili literatürle tartışılmıştır. Yedinci bölümde ise araştırma sonuçları ve öneriler ortaya konulmuştur.

2. ARAŞTIRMANIN İLGİLİ LİTERATÜR İÇİNDEKİ YERİ

Süt, dişi memeli hayvanların yeni doğurdukları yavrularını besleyebilmek üzere meme bezlerinden bir süre salgıladıkları, içinde yavrunun kendi kendini besleyebilecek bir duruma gelinceye kadar almak zorunda olduğu, insan gıdası olarak da bütün besin maddelerini bulunduran hoş lezzetli bir sıvıdır (Aksoy, 1987). Süt sığırcılığı, büyük baş hayvancılığın önemli bir koludur. Süt sığırcılığı işletmeleri, kendine uygun teknikleri kullanarak süt geliri elde etmek için kurulan ve faaliyet gösteren işletmelerdir. Süt üretimi denildiğinde öncelikle ineklerden elde edilen süt akla gelmesine rağmen, manda, koyun ve keçi gibi hayvanlardan da süt sağlanmaktadır (Başoğlu, 2007).

Tarım politikası; tarımdaki üreticilerin hayat standartlarını, ekonomik imkanlarını ve tarımsal nüfusun refah seviyesini yükseltmek için alınan tedbirleri kapsamaktadır. Bunlar, bir grup olarak çiftçiye ya da bir sektör olarak tarıma veya tarım üzerinde etkili olan diğer sektör ve gruplara yöneltilen önlem ve hareketlerdir. Diğer bir ifadeyle, tarım politikaları girdi ve çıktı piyasaları, iç ve dış ticaret, kamu yatırımları, dışsallıkların düzenlenmesi ve tarım ürünlerinin pazarlanması ve dağıtımı ile ilgili müdahaleler sistemini içine almaktadır. Tarımsal destekleme politikaları ise tarım politikalarının bir bileşenidir. Devletin girdi ve çıktı fiyatlarını etkilemek ya da doğrudan sübvans ederek toplumun diğer kesimlerinden tarım sektörüne kaynak aktarması şeklinde gerçekleşmektedir. Her türlü parasal ve para ile ifade edilen yardımlar aracılığıyla üretimi teşvik etmek, yönlendirmek ve üreticileri çeşitli ürünlerin üretimine özendirmek için alınan tüm önlemler, destekleme politikası kavramı içinde yer almaktadır (İnce, 2007).

Toplumun gıda güvencesini sağlamak ve insan beslenmesinde çok önemli bir yere sahip olan süt talebini karşılamak, her ülkenin temel tarım politikaları arasında yer almaktadır (Saçlı, 2005). Türkiye’de uygulanan tarımsal destekleme politikalarının amaçları 5844 sayılı Tarım Kanununda; tarımsal üretimin iç ve dış talebe uygun bir şekilde geliştirilmesi, doğal ve biyolojik kaynakların geliştirilmesi, verimliliğin artırılması, üretici örgütlerinin geliştirilmesi, tarımsal piyasaların

güçlendirilmesi, kırsal kalkınmanın sağlanması suretiyle tarım sektöründeki refah düzeyini yükseltmek şeklinde belirtilmektedir (RG, 2006). Süt sığırcılığının hedeflenen noktaya ulaştırılabilmesi açısından sektöre sağlanan desteklemelerin yöntemi ve düzeyi büyük önem taşımaktadır.

Araştırma kapsamındaki literatür incelendiğinde; süt sığırcılığı konusunda yapılan araştırmalar genellikle genel destekleme politikaları içinde, sığırcılık ve/veya süt sığırcılığına yönelik destekleme politikalarının genel bir değerlendirmesi şeklindedir. Bu kapsamda Türkiye’de tarımsal destekleme politikalarının analizi (İnce, 2007), dünyadaki eğilimler ışığında Türkiye tarımsal destekleme politikalarının değerlendirilmesi (Karaman, 2011), uygulanan tarımsal desteklerin Kahramanmaraş ilindeki üreticiler açısından değerlendirilmesi (Erdal ve diğ., 2013), Türkiye sığırcılığında alternatif gelişme olasılıkları ve geleceğe ilişkin politikaların belirlenmesi (Saçlı, 2005), Türkiye’deki sütçülük politikaları ve olası Avrupa Birliği Üyeliği ışığında, yapılması gereken reformlar (Terzi, 2006), hayvancılık destekleme politikalarına çiftçilerin yaklaşımlarının bölgelerarası karşılaştırılması (Demir ve Yavuz, 2010), Türkiye süt sığırcılığında ıslah ve destekleme politikalarının bölgesel etkileri (Aksoy ve diğ., 2012), Adana ilindeki süt sığırcılığı işletmelerinin kooperatifler aracılığıyla desteklenmesinin ekonomik ve sosyal etkileri (Yılmaz, 2010) gibi konuları ele alan araştırmalar söz konusudur. Bununla birlikte, işletmelerin yapısal özellikleri, ekonomik analiz ve sorunlar, süt üretim maliyeti ve maliyeti etkileyen faktörler, tarımsal yayım ihtiyaçları da incelenen konular arasındadır. Bu kapsamda yapılan araştırmalar; Nazilli Örkoop’a bağlı süt sığırcılığı işletmelerinin yapısal özellikleri ve planlanması (Armağan, 1999), Adana ilinde entansif süt sığırcılığı üretim ekonomisi (Şahin ve diğ., 2001), İzmir İli Ödemiş İlçesinde süt sığırcılığının mevcut durumu ve geliştirme olanakları (Koyubenbe, 2005), Ankara ve Aksaray Damızlık Sığır Yetiştiricileri il birliklerine üye süt sığırcılığı işletmelerinin yapısı ve sorunları (Tatar, 2007), ülkemizde ve Samsun ilinde, süt hayvancılığı ve süt sektöründeki mevcut durum, sorunlar ve öneriler (Hekimoğlu ve Altindeğer, 2008), Balıkesir İli Balya İlçesinde süt sığırcılığı faaliyetinin mevcut durumu, sorunları ve çözüm önerileri (Birsin, 2012), süt hayvancılığında maliyetler (Başoğlu, 2007), Bafra ilçesinde süt maliyetinin belirlenmesi ve üretimi etkileyen faktörlerin fonksiyonel analizi (Gündüz ve Dağdeviren, 2011), Tokat ilindeki hayvancılık işletmelerinde süt maliyetine etki eden faktörlerin analizi (İkikat Tümer ve Birinci, 2011), Türkiye’de süt sığırcılığı

işletmelerinin tarımsal yayım ihtiyaçları ve üreticilerin örgütlenme ile ilgili düşünceleri (Armağın ve Özden, 2008) şeklinde belirtilebilir.

İncelenen literatürde süt sığırıcılığı destekleme konusuyla ilgili çalışmalarda genellikle ikincil veriler genel değerdendirmeler yapılmıştır. Süt sığırıcılığı işletmelerin mevcut durumuyla ilgili çalışmalarda ise, veriler genellikle anketler yoluyla elde edilerek işletmelerin ekonomik analizleri yapılmıştır.

Süt sığırıcılığı destekleme politikaları ile ilgili Erdal ve diğ., (2013)'nin yaptığı çalışmada görüşülen üreticilerin %73,4'ünün tarımsal desteklemelerden yararlandığını, üreticilerin genel olarak nakit destekleme ödemeleri yerine girdi (mazot, gübre vb.) fiyatlarında indirim sağlanmasını tercih ettikleri ve ürünlerin değerdinde pazarlanamamasının üreticilerin önemli bir sorunu olduğunu belirtmişlerdir. Aksoy ve diğ. (2012), bütün bölgelerde sığır sütü üretimini etkileyen en önemli faktörün, kültür ve melez sığır sayısının toplam sığır sayısına oranı olduğunu, süt veriminde güney bölgesi, yem fiyatlarında doğu bölgesi ve süt teşvik priminde kuzey bölgesi haricinde pozitif ilişki tespit etmişlerdir. Karaman (2011), dünyada özellikle piyasayı yönlendiren destekleme politikalarının aşamalı olarak kaldırılarak bunların yerine doğrudan gelir desteklerinin uygulandığı, Türkiye'nin DTÖ'ye üyeliğı ve adaylığı dolayısıyla AB ile uyum süreci içerisinde olmasının dünyadaki eğilimlere uyumunu hızlandırdığını belirtmiştir. Saçlı (2005), alternatif senaryolardan elde ettiğı sonuçlara göre, girdi fiyatlarının enflasyon hedefi doğrudanlığında gelişeceğı, çiftçi eline geçen ürün fiyatlarının girdi fiyatlarına göre çiftçi lehine %50 artacağı, herhangi bir kriz etkeninin olmayacağı iyi durum senaryosunun gerçekleşmesi durumunda inek sütü üretiminin iç talebi karşılayabileceğı, bunun dışındaki senaryolarda ise Türkiye'nin mevcut durum politikalarını sürdürmesi halinde inek sütü ve sığır eti konularında net ithalatçı konumuna geleeğini tahmin etmiştir. İnce (2007), Türkiye tarımını ilgilendiren en önemli konulardan birisi AB Ortak Tarım Politikasına uyumu olduğunu ve bu bağlamda, kırsal kalkınmaya, tarımsal yatırıma, örgütlenmeye, tarımsal destek ve kontrol sistemlerine yönelik politikaların belirlenmesi ve tarım sektörünün rekabet edebilir bir yapıya dönüştürölmesi gerektiğini vurgulamıştır. Armağın ve Özden (2008), üreticilerin yaklaşık %70'inin sürü yönetimi, beslenme, rasyon hazırlama ve bakım koşulları ile ilgili yeni teknik bilgi ve uygulamalara gereksinim duyduğunu belirtmiştir. Demir ve Yavuz (2010), Batı Marmara Bölgesindeki çiftçilerin hayvancılık desteklerinden daha fazla faydalanmalarına rağmen yem bitkileri

desteğinden faydalanmada Batı Marmara Bölgesi ve Doğu Marmara Bölgesi arasındaki farkın giderek azaldığını ortaya koymuştur. Yılmaz (2010), dağıtılan hayvan sayısının yetersiz ve verim düzeyinin düşük olması, yem maliyetlerinin yüksek olması, üreticilerin maliyetlerinin altında sütü satması ve kooperatiflerin yeterince etkin çalışmaması nedeniyle projen ekonomik anlamda istenilen başarının elde edilemediğini belirtmiştir. Terzi (2006), Türkiye'nin Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'na uyum sağlanması anlayışı içerisinde ortaya çıkabilecek sorunlara karşın, geçmişten bu yana yaşanmış “ hantal komisyonlar” yaklaşımının terk edilmesi, diyalog sorunlarının ortadan kaldırılmasını ve akademisyenlerinde içerisinde bulunduğu dinamik bir hizmet ortamına sağlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Süt sığırcılığı işletmelerinin mevcut durum ve sorunlarıyla ilgili çalışmalarda (Armağan, 1999; Koyubenbe, 2005; Tatar, 2007; Hekimoğlu ve Altindeğer, 2008; Birsin, 2012) ise işletmelerin en önemli sorununun örgütlenme eksikliği olduğu, diğer önemli sorunları ise süt üretiminde kullanılan girdilerin pahalı ve kalitesiz olması, üreticilerin yeterli ve uygun koşullarda finanse edilmemesi ve sütün pazarlanmasında üreticinin pazar koşullarını kabullenmek zorunda kalmaları oluşturmaktadır.

Süt sığırcılığı işletmelerine yönelik yapılan ekonomik analiz ile ilgili çalışmalarda, Şhin ve diğ. (2001), işletmelerde değişen marafların %74,8 gibi önemli bir kısmını yem masraflarının oluşturduğunu tespit etmiştir. Başoğlu (2007), süt sığırcılığında girdi fiyatları ve üretim maliyetlerinin yüksek olduğunu devlet teşviklerinin sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Gündüz ve Dağdeviren (2011), Bafra ilçesinde süt maliyetini 0,61 TL/kg olarak hesaplamıştır. İkikat Tümer ve Birinci (2011), Hayvan hayat sigortası yaptıran işletmelerde süt maliyetinin 0,08 TL/lit azalacağını tespit etmiştir.

Literatür incelemesinden Türkiye’de süt sığırcılığı konusunda pek çok çalışma yapılmasına rağmen, süt sığırcılığı destekleme politikalarının işletmelere etkileri ile ilgili çalışma sayısının sınırlı olduğu anlaşılmıştır. Samsun İli Bafra İlçesinde süt sığırcılığı destekleme politikaları ve bunların üreticiler üzerine etkilerine yönelik herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma, bölgede yapılacak ilk araştırma olması nedeniyle özgün değeri yüksektir. Bununla birlikte araştırmada izlenen yöntemin diğer bölgelerde veya ülke genelinde yapılacak olan benzer çalışmalara yol gösterecek olması açısından örnek teşkil edebilecektir. Araştırma bulgularının sektörle ilgili politikaların belirlenmesine önemli katkıları olabilecek ve

kurumlarca dikkate alınması durumunda süt sgırcılığı faaliyetinin geliştirilmesi mümkün olabilecektir. Süt sgırcılığı faaliyetinde bulunan üreticilerin toplam tarımsal desteklerden ne oranda yararlandıkları, alınan süt sgırcılığı desteklerinin yıllara göre nasıl bir değişim gösterdiği, özellikle desteklemeler konusunda üreticilerin beklentilerinin neler olduğu ortaya konularak, desteklemelere göre süt sgırı yetiştirme istekliliklerinin dikkate alınarak bu desteklemeler revize edilebilecektir. Süt sgırcılığı konusunda sorunların ortaya konulması ve bu sorunların czmne yönelik üreticilerin getirdiği öneriler dikkate alınarak süt sgırcılığının geliştirilmesine katkıda bulunulabilecektir. Desteklemelerden yararlanma ve destek ödemeleri konusunda yaşanan sıkıntılar ortaya konularak bunların czmne yönelik gerekli önlemlerin alınmasıyla, üreticilerin desteklemelerden daha fazla yararlanmaları mümkün olabilecektir. Süt reticileri birliğine ye üreticilerin birliklerinden beklentilerinin neler olduğu, yararlanan hizmetlerden sağlanan memnuniyetlerinin ortaya konulması, bu konuda birliklerin üyelerine daha yararlı hizmet edebilmesi açısından yarar sağlamış olacaktır. Ayrıca süt sgırcılığı konusunda bölgedeki üretim sistemleri, girdi kullanım düzeyleri, cğ süt üretim maliyeti ve krlılıkları hesaplanmış ve ekonomik olarak sürdürülebilirlikleri ortaya konulmuştur. Bu yönüyle calışma, diğer calışmalara da ışık tutabilecektir.

Çizelge 2.1 Araştırma konusu ile ilgili mevcut literatürler

Yazarlar (Yıl)	Araştırma Adı	Yöntem	Sonuç
Süt sığırcılığı mevcut durum ve sorunlar			
Armağan (1999)	Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Yapısal Özellikleri Ve Planlanması Üzerine Bir Araştırma: Nazilli Örgoop Örnek Olayı	Anket, korelasyon, regresyon ve varyans analizi, doğrusal programlama modeli	Arazi varlığı, işgücü, ahır kapasitesi, sermaye, yem bitkileri ekiliş alanı ve mera kısıtlamaları dikkate alınarak oluşturulan doğrusal programlama modeli ile bulunan tarımsal gelir değerinin, işletme gruplarında %10 ile %31 arasında değişen oranlarda artırılabilceği saptanmıştır.
Koyubenbe (2005)	İzmir İli Ödemiş İlçesinde Süt Sığırcılığının Mevcut Durumu Ve Geliştirme Olanaklarını Üzerine Bir Çalışma	Anket, tabakalı tesadüfi örnekleme, çoklu doğrusal regresyon analizi, stepwise yöntemi	İlçedeki süt üreticilerinin en önemli sorununun örgütlenme eksikliği olduğu, buna bağlı olarak süt üretiminde kullanılan girdilerin pahalı ve kalitesiz olması, üreticilerin yeterli ve uygun koşullarda finanse edilmemesi ve sütün pazarlanmasında üreticinin pazar koşullarını kabullenmek zorunda olduğu saptanmıştır. İlçede süt sığırcılığının geliştirilebilmesi için üreticinin örgütlenmesinin kısa sürede sağlanması ve devletin sürekli ve istikrarlı bir destekleme politikası izlemesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır.
Tatar (2007)	Ankara ve Aksaray Damızlık Sığır Yetiştiricileri İl Birliklerine Üye Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Yapısı ve Sorunları	Anket	Birlikten beklentilerde ilk iki sırayı süt fiyatlarının artırılması ve ucuz yem temini alırken, Ankara'da %17.7 ve Aksaray'da %27.5'i birlikten beklentileri olmadığını ifade etmiştir.

Çizelge 2.1 (devam). Araştırma konusu ile ilgili mevcut literatürler

Yazarlar (Yıl)	Araştırma Adı	Yöntem	Sonuç
Süt sığırcılığı mevcut durum ve sorunlar			
Hekimoğlu ve Altındağ (2008)	Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler	Samsun İl Tarım Müdürlüğü Verileri	Ülke genelinde ve ilde süt sektöründe yüksek girdi fiyatları, örgütlenme düzeyinin düşüklüğü, üretilen sütlerdeki bakteri sayısının fazlalığı, süt tüketiminin düşüklüğü, markalaşmanın yeterli düzeyde olmayışı başlıca sorunlar olarak belirlenmiş ve bu sorunların çözümünde devletin rolünün önemi vurgulanmıştır.
Birsin (2012)	Balıkesir İli Balya İlçesinde Süt Sığırcılığı Faaliyetinin Mevcut Durumu, Sorunları Ve Çözüm Önerileri	Anket, ikincil veriler	Süt maliyetinin sütün satış fiyatının üstünde olduğu belirlenmiştir. Bu problemlerin çözümüne yönelik olarak devlet tarafından girdi fiyatlarının düşürülmesi ve sütte taban fiyat uygulanması yöntemlerinin uygulanabileceği ifade edilmiştir.
Ekonomik analiz			
Şahin ve diğ. (2001)	Adana İlinde Entansif Süt Sığırcılığı Üretim Ekonomisi	Anket, ekonomik analiz	İşletmelerde değişen masrafların %74.8 gibi önemli bir kısmını yem masrafları oluşturmaktadır. İşletmeler genelinde ortalama brüt kar 1.165 milyon TL'dir. İşletmeler büyüdükçe toplam ve hayvan başına brüt kar değeri artmaktadır.
Baçoğlu (2007)	Süt Hayvancılığında Maliyetler ve Anket Uygulaması	Anket	Süt sığırcılığında, gerek girdi fiyatları gerekse üretim maliyetleri yüksektir. Süt fiyatının düşük olması da karlılığı azaltmaktadır. Bu sektörü ayakta tutmaya çalışan devlet ise çeşitli teşvik ve destekler vermektedir.

Çizelge 2.1 (devam). Araştırma konusu ile ilgili mevcut literatürler

Yazarlar (Yıl)	Araştırma Adı	Yöntem	Sonuç
Ekonomik analiz			
Gündüz ve Dağdeviren (2011)	Bafra İlçesinde Süt Maliyetinin Belirlenmesi ve Üretimi Etkileyen Faktörlerin Fonksiyonel Analizi	Anket, ekonometrik analiz	Yörede süt maliyeti 0.61 TL/kg olarak hesaplanmıştır. Üretim masrafları içerisinde en yüksek payı yem masrafları almaktadır.
İkikat Tümer ve Birinci (2011)	Hayvancılık İşletmelerinde Süt Maliyetine Etki Eden Faktörlerin Analizi: Tokat İli Örneği	Anket, regresyon analizi	Analiz sonuçlarına göre, bir litre süt maliyeti ortalama 0,35 TL/lt olarak bulunmuştur. Hayvan hayat sigortası yaptıran işletmelerde süt maliyetinin 0.08 TL/lt azalacağı tespit edilmiştir. Sağlıklı hayvanların süt verimi artmakta ve bu durum süt maliyetini düşürmektedir.
Süt sığırcılığı politikaları			
Saçlı (2005)	Türkiye Sığırcılığında Alternatif Gelişme Olasılıkları Ve Geleceğe İlişkin Politikaların Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma	İkincil veriler, SWOT analizi	Alternatif senaryolardan elde ettiği sonuçlara göre, sadece iyi durum senaryosunun gerçekleşmesi durumunda inek sütü üretiminin iç talebi karşılatabileceğinin ve diğer senaryolarda Türkiye'nin inek sütü ve sığır eti konusunda net ithalatçı konumuna geleceğini tahmin etmiştir.
Terzi (2006)	Türkiye'deki Sütçülük Politikaları Ve Olası Avrupa Birliği Üyeliği Işığında, Yapılması Gereken Reform Üzerine Bir Araştırma	ARIMA projeksiyon modeli,	Türkiye'nin Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'na uyum sağlaması anlayışı içerisinde ortaya çıkabilecek sorunlara karşın, geçmişten bu yana yaşanmış "hantal komisyonlar" yaklaşımı terk edilmeli, diyalog sorunları ortadan kaldırılmalı ve akademisyenlerinde içerisinde bulunduğu dinamik bir hizmet ortamı sağlanmalıdır.

Çizelge 2.1 (devam). Araştırma konusu ile ilgili mevcut literatürler

Yazarlar (Yıl)	Araştırma Adı	Yöntem	Sonuç
Süt sığırcılığı politikaları			
İnce (2007)	Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikalarının Analizi: Manisa Örneği	İkincil veriler	Türkiye tarımını ilgilendiren en önemli konulardan birisi AB Ortak Tarım Politikasına uyumu olduğunu ve bu bağlamda, kırsal kalkınmaya, tarımsal yatırıma, örgütlenmeye, tarımsal destek ve kontrol sistemlerine yönelik politikalara uyum sağlanmasını ve tarım sektörünün rekabet edebilir bir yapıya dönüştürülmesi gerektiğini vurgulamıştır.
Armağan ve Özden (2008)	Türkiye’de Süt Sığırcılığı işletmelerinin Tarımsal Yayım İhtiyaçları Ve Üreticilerin Örgütlenme ile İlgili Düşünceleri	Anket	Üreticilerin yaklaşık %70’i yeni teknik bilgi ve uygulamalara gereksinim duyduğunu belirtmiştir. Yayım hizmetlerinin ücretsiz olması gerektiği yargısına katılan üreticilerin oranının %85 olması dikkati çeken bir sonuçtur.
Demir ve Yavuz (2010)	Hayvancılık Destekleme Politikalarına Çiftçilerin Yaklaşımlarının Bölgelerarası Karşılaştırmalı Analizi	Anket, betimleme (crosstabing) analizleri	Araştırma alanını, Batı Marmara Bölgesi (BMB) ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi (KAB) kapsamaktadır. BMB’deki çiftçiler hayvancılık desteklerinden daha fazla faydalanmalarına rağmen yem bitkileri desteğinden faydalanmada BMB ve KAB arasındaki farkın giderek azaldığı belirlenmiştir.
Yılmaz (2010)	Süt Sığırcılığında Kooperatifler Aracılığıyla Desteklemenin Ekonomik Ve Sosyal Etkileri: Adana İli Örneği	Anket, ekonomik analiz	Dağıtılan hayvan sayısının yetersiz ve verim düzeyinin düşük olması, yem maliyetlerinin yüksek olması, üreticilerin maliyetlerinin altında sütü satması ve kooperatiflerin yeterince etkin çalışmaması nedeniyle projeden ekonomik anlamda istenilen başarı elde edilememiştir.

Çizelge 2.1 (devam). Araştırma konusu ile ilgili mevcut literatürler

Yazarlar (Yıl)	Araştırma Adı	Yöntem	Sonuç
Süt sığırcılığı politikaları			
Karaman (2011)	Dünyadaki Eğilimler Işığında Türkiye Tarımsal Destekleme Politikalarının Değerlendirilmesi	İkincil veriler	Dünyada özellikle piyasayı yönlendiren destekleme politikalarının aşamalı olarak kaldırılarak bunların yerine doğrudan gelir desteklerinin uygulandığı, Türkiye'nin DTÖ'ye üyeliği ve adaylığı dolayısıyla AB ile uyum süreci içerisinde olması, dünyadaki eğilimlere uymasını hızlandırdığı belirtilmiştir.
Aksoy ve diğ. (2012)	Türkiye Süt Sığırcılığında Islah ve Destekleme Politikalarının Bölgesel Etkileri Üzerine Bir Araştırma	İkincil veriler, regresyo n analizi	Bütün bölgelerde sığır sütü üretimini etkileyen en önemli faktör, kültür ve melez sığır sayısının toplam sığır sayısına oranıdır. Süt veriminde güney bölgesi, yem fiyatlarında doğu bölgesi ve süt teşvik priminde kuzey bölgesi haricinde pozitif ilişki tespit edilmiştir. Süt ve yem fiyatları ve süt teşvik primi istatistiksel olarak önemsiz bulunmuştur.
Erdal ve diğ. (2013)	Türkiye'de Uygulanan Tarımsal Desteklerin Üretici Açısından Değerlendirilmesi (Kahramanmaraş İli Örneği)	Anket, Khi-kare testi	Araştırma sonuçlarına göre 177 üreticiden 130'unun tarımsal desteklemelerden yararlandığını, 47'sinin ise yararlanmadığını ortaya konulmuştur. Üreticilerin genel olarak nakit destekleme ödemeleri yerine girdi (mazot, gübre vb.) fiyatlarında indirim sağlanmasını istediklerini ve ürünlerin değerinde pazarlanamamasının üreticilerin önemli bir sorunu olduğu belirtilmiştir.

3. ARAŞTIRMA TASARIMI VE METODOLOJİSİ

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın amacı, araştırmaya yön veren sorular, araştırma değişkenleri, araştırmanın sınırlılıkları, araştırma süreci ve analizde kullanılan metodoloji ortaya konulmuştur.

3.1 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Samsun İli Bafra İlçesindeki Süt Üreticileri Birliği'ne üye olan işletmelerin süt sığırcılığı destekleme politikalarından yararlanma durumları ve desteklerin işletmelerin hayvan varlığı ve gelirine etkilerinin ortaya konulmasıdır.

3.2 Araştırmanın Soruları

Bu araştırmanın ortaya çıkmasında etkili olan ve araştırmaya yön veren temel araştırma soruları aşağıda belirtilmiştir.

- Süt sığırcılığı işletmelerinin sosyo-ekonomik özellikleri nelerdir?
- Süt sığırcılığı işletmelerinin yapısal özellikleri nasıldır?
- Süt sığırcılığı işletmelerinin örgütlenme durumu nasıldır?
- İşletmelerin süt üretim faaliyetiyle ilgili olarak hayvan varlığı, üretim ve pazarlama durumu nasıldır?
- İşletmeler süt hayvanı materyalini nerelerden temin etmektedirler?
- İşletmeler süt sığırcılığı ile ilgili teknik bilgiyi hangi kaynaklardan sağlamaktadırlar?
- Süt sığırcılığı işletmelerinin süt sığırcılığı yetiştiriciliğinden memnuniyet durumu nasıldır?
- İşletme yöneticilerinin süt hayvancılığının sorunları ve bunların çözümüne yönelik önerileri nelerdir?
- Süt sığırcılığı işletmelerinin genel devlet hizmetlerinden yararlanma durumu nasıldır?

- Süt sığırcılığı işletmelerinin süt sığırcılığı desteklerinden yararlanma durumu nasıldır?
- Süt sığırcılığı işletmelerinin hayvancılık desteklemelerinden yararlanmada karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
- Süt sığırcılığı işletmelerinin hayvancılık ve diğer tarımsal desteklerden yararlanma durumu nasıldır?
- Süt sığırcılığı işletme yöneticilerinin farklı destek düzeylerinde ve destekleme olmadan süt ineği yetiştirme isteklilikleri nasıldır?
- Süt sığırcılığı işletmelerinin Bafra Süt Üreticileri Birliği'ne üyeliklerinde etkili faktörler ve bu birlikten duyulan memnuniyet durumları nasıldır?
- İşletmelerde süt üretim faaliyetinde girdi kullanımı ve üretim maliyetleri nasıldır?

3.3 Araştırmanın Değişkenleri

Bu bölümde araştırmada yer alan sorular ve değişkenlerin ölçümünde kullanılan ölçüm yöntemleri Çizelge 3.1.'de gösterilmektedir. Araştırma değişkenlerinin belirlenmesi, daha önceden açıklanan araştırma amaçları ve sorularının açığa kavuşturulması amacıyla ortaya konulan bağımlı ve çeşitli bağımsız değişkenlerden meydana gelmektedir. Böylelikle belirtilen bu değişkenler ve değişkenlerin ölçümünde kullanılan araçlardan yararlanılarak araştırma sorularına yanıt aranması yoluna gidilmiştir.

Çizelge 3.1. Araştırmanın değişkenleri ve ölçümlerinde kullanılan araçlar

Kavram ve değişken	Ölçüm aracı
Süt sığırcılığı yapan işletmelerin sosyo-ekonomik özellikleri	
• Yaş	Ortalama, oran, frekans
• Eğitim durumu	Ortalama, frekans
• Nüfus	Ortalama
• Sosyal güvence durumu	Oran, frekans
• Göç durumu	Oran, frekans
• İşletmelerin ilçe merkezine uzaklığı	Frekans
• Örgütlenme durumu	Oran, frekans
• Tarımsal deneyim	Ortalama
• Kayıt tutma	Oran, frekans
İşletmelere ait değişkenler	
• Arazi büyüklüğü	da, ortalama
• Arazi tasarruf durumu	da, oran
• Arazi mülkiyeti	da, oran
• Üretim miktarı	Kg, ton
• Verim durumu	Kg/yıl, lt/yıl
• Gelir düzeyi	TL, oran
• Sermaye durumu	TL, oran
Süt üretim faaliyetiyle ilgili özellikler	
• Ahır tipi, küpeleme, aşılama	Frekans, oran
• Desteklerden yararlanma	TL, oran
• Desteklere göre süt sığırı yetiştirme istekliliği	TL/baş
• Danışmanlık ve genel devlet hizmetlerinden yararlanma	Frekans, oran
• Süt maliyetinde girdiler	Ortalama, TL, oran

3.4 Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada deneklerin anket sorularını doğru ve samimi bir şekilde cevapladıkları varsayılmıştır. Bununla birlikte, araştırmada işletmelerin hayvan varlığı ve üretimlerine hayvancılık destekleri ile birlikte işletmelerin yapısal, sosyo-demografik ve ekonomik özelliklerinin etkilerinin olduğu varsayılmıştır.

3.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma kapsamı sadece Bafra Süt Üreticileri Birliğine üye olan üreticileri kapsamaktadır. Alan araştırmalarında karşılaşılan araştırma alanına ulaşım zorlukları, görüşülecek olan işletme yöneticilerinin kolay bulunamaması ve mali yetersizlikler bu araştırmanın temel sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, veri toplama yöntemi olarak kullanılan anket çalışmasında görüşülen işletme yöneticilerinin anket aşamasında çok çabuk sıkılması ve mali konularda bilgi vermek istememeleri araştırmanın diğer temel sınırlılıkları olarak ifade edilebilir.

3.6 Araştırmanın Süreci

Araştırma konusu belirlendikten sonra, konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Araştırma konusu ve literatür taramasından yola çıkarak araştırmanın amacı, araştırma soruları ve varsayımları belirlenmiştir. Bu aşamalardan sonra Bafra Süt Üreticileri Birliği'nden süt sığırcı yetiştiriciliği yapan işletmelerin listesi alınarak işletmelerin köylere dağılımı konusunda bir ön çalışma yapılmıştır. Daha sonra, veri toplama yöntemine karar verilerek alan çalışması aşamasına geçilmiştir. Alan çalışmasında süt sığırcı yetiştiriciliği yapan işletme yöneticileriyle yüz yüze görüşülerek anketler yapılmıştır. Elde edilen veriler kodlanarak ve üzerinde gerekli düzenlemeler yapılarak SPSS 19.0 (Statistical Package for the Social Sciences) programına girilmesi ve gerekli analizler gerçekleştirilmiş, özet tablolar hazırlanarak bulgular yorumlanmıştır. Bu aşamadan sonra ise araştırmanın yazım aşamasına geçilmiştir.

3.7 Verilerin Toplanmasında Uygulanan Yöntem

Yapılacak çalışma ile ilgili gerekli verilerin toplanması, öncelikli araştırmanın amacının ve yönteminin açıkça belirlenmesini gerektirmektedir. Bu araştırma

kapsamında veri toplama yöntemleri olarak anket yöntemi uygulanmıştır. Soruların hazırlanmasında ise araştırmanın temel ve alt amaçları göz önünde bulundurulmuştur. Araştırmanın birincil verileri, Samsun İli Bafra İlçesindeki Süt Üreticileri Birliğine üye tabakalı örnekleme yöntemine göre belirlenen 150 adet üreticiyle Haziran-Eylül ayları arasında 2014-2015 üretim dönemi için yüz yüze yapılan anketlerden elde edilmiştir. İkincil veriler ise konu ile ilgili yayınlanmış yerli ve yabancı literatür, Bafra Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü kayıtları (Bafra GTHM), Süt Üreticileri Birliği kayıtları, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı kayıtları (GTHB), konuyla ilgili diğer yazılı materyaller ve internet ortamından temin edilmiştir.

Araştırmanın ana kitlesini; Samsun İlinin Bafra İlçesindeki Süt Üreticileri Birliğine kayıtlı olan 150 birlik üyesi oluşturmıştır. Örneğe girecek Süt Üreticileri Birliğine üye üretici sayısının belirlenmesinde aşağıdaki formül kullanılmıştır (Yamane, 1967).

$$n = \frac{N \cdot \Sigma(Nh \cdot Sh^2)}{N^2 \cdot D^2 + \Sigma(Nh \cdot Sh^2)} \quad (3.1)$$

Denklem (3.1)' de; n örnek büyüklüğünü, N popülasyondaki birim sayısını (15.536), Nh h'nci tabakadaki birim sayısını, Sh² h'nci tabakanın varyansını, D² (d²/z²) %5 önem düzeyine göre 0,8919, d araştırmacı tarafından kabul edilebilecek maksimum hata miktarı veya örnek ortalaması ile popülasyon ortalaması arasındaki farkı, z bu hata payına göre standart normal dağılım tablosundaki z değerini ifade etmektedir.

Çizelge 3.2. Tabakalı örnekleme yöntemine göre hesaplanan örnek büyüklüğü

İşletme Grupları	Tabaka Sınırları (hayvan baş)	Frekans (Nh)	Varyans (Sh ²)	Yapılan anket sayısı
I	1-5	123	1,514	21
II	6-50	1446	67,456	100
III	50+	29	756,751	29
Toplam	---	1598	---	150

3.8 Verilerin Analizinde Uygulanan Yöntem

Süt sığircılığı yapan ve incelemeye alınan işletmeler büyüklük gruplarına ayrıldıktan ve anket yapılacak işletmeler belirlendikten sonra örneğe çıkan işletmelerde anket formları doldurulmuştur. Anketler üzerinde gerekli inceleme, kontrol ve düzenleme yapıldıktan sonra “SPSS” (Statistics Package for the Social Sciences) bilgisayar paket programına girilerek analize hazır hale getirilmiştir. Yaş grupları ve cinsiyetin EİB’ne çevrilmesinde Çizelge 3.3’deki katsayılar kullanılmıştır (Oktay, 1988).

Çizelge 3.3. Erkek İşgücü Birimi’ne çevirmede kullanılan katsayılar

Yaş Grupları	Katsayılar	
	Erkek	Kadın
7- 14	0,50	0,50
15- 49	1,00	0,75
50- 64	0,75	0,50

Kaynak: Oktay, 1988

Hayvan varlığının ortaya konulmasında; Çizelge 3.4’deki katsayılar kullanılarak Büyükbaş Hayvan Birimi’ne (BBHB) çevrilmiştir (Erkuş ve diğ., 1995).

Çizelge 3.4. BBHB hesaplamasında kullanılan katsayılar

Hayvan Türü	Emsal	Hayvan Türü	Emsal
Boğa	1,40	Manda Öküzü	1,80
İnek	1,00	Manda ineği	1,50
Düve-Tosun	0,70	Manda Düvesi	1,05
Dana	0,50	Manda Danası	0,75
Buzağı	0,20	Malak	0,30

Kaynak: (Erkuş ve diğ., 1995)

Binaların ve alet-makinelerin tamir-bakım masraflarının hesaplanmasında üreticilerin beyan ettikleri tamir-bakım giderlerinin yıla düşen miktarları esas alınmıştır. Bununla birlikte amortismanların hesaplanmasında çiftçi beyanları dikkate alınmıştır. Çiftçi beyanlarından elde edilen binaların değerlerinin ekonomik

ömürlerine bölünmesiyle binaların amortisman masrafı bulunmuştur. Alet ve makinelerde amortisman, alet-makine değerinin ekonomik ömrüne bölünmesi ile bulunan Doğru Hat Yöntemi'ne göre hesaplanmıştır (Kıral ve diğ., 1999). Doğrusal yöntemlerle amortisman hesaplanması sonucu bina değerinin ve alet-makine değerinin $\frac{1}{2}$ 'si üzerinden (Bina sermayesi faizi: Bina değeri/2*faiz, Alet-makine sermayesi faizi: Alet-makine değeri/2*faiz) sermaye faizi hesaplanır. Traktörün amortismanı tüm tarımsal faaliyet içerisinde, bir yılda süt sığırcılığı faaliyetinde kullanıldığı süre (saat/yıl) dikkate alınarak hesaplanmıştır. İnek amortismanı, ineğin demirbaş değerinden kasaplık değerinin çıkartılıp ekonomik ömrüne bölünmesi ile hesaplanmıştır (Kral ve diğ., 1999). İnek sermayesi faizi ise ineğin demirbaş değeri (DD) ile kasaplık değeri (KD) toplanıp yarısı alındıktan sonra reel faiz ile çarpılarak $((DD+KD)/2)*i$ bulunmuştur (Kıral ve diğ., 1999). Reel faiz oranı olarak Ziraat Bankasının uyguladığı oran (0,08) alınmıştır.

Genel idare giderleri, değişken masraf toplamının %3'ü alınarak hesaplanmıştır.

Süt üretim faaliyetinde yan ürün geliri, prodüktif demirbaş kıymet artışı (PDKA) ve gübre gelirinin toplamından oluşmaktadır (Kıral ve diğ., 1999). PDKA ise sene sonu sürü kıymeti, satılan hayvanların değeri, kesilen hayvanların değerinden, sene başı sürü kıymeti, satın alınan hayvan değerinin toplamının çıkartılmasıyla hesaplanmıştır.

Litre olarak süt üretim maliyeti, süt sığırcılığı toplam üretim masraflarından yan ürünlerin (gübre) geliri düşüldükten sonra kalan kısmın süt üretim miktarına bölünmesiyle hesaplanmıştır (Kıral ve diğ., 1999).

3.9 Yetiştirme İstekliliği Analiz Yöntemi

İncelenen işletmelerin araştırma dönemindeki hayvan varlığı ve süt üretim miktarları, süt üretiminden piyasa koşullarında sağlanan fiyatlar (gelirler) ile birlikte devletin süt ineği, süt ve yem bitkileri gibi hayvancılığa sağladığı desteklerin bir sonucudur. Ülke ve bölgedeki süt sığırcılığı işletmelerinin sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi, büyük ölçüde devletin sektöre sağladığı hayvancılık desteklerinin devam ettirilmesine bağlıdır. Bu bölümdeki ekonometrik model yardımıyla, devletin süt hayvancılığına sağladığı anaç sığır ve süt desteklerinde yapacağı olası bir değişikliğin işletmelerin süt ineği yetiştirme istekliklerine etkilerinin tahmin edilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın anket uygulamalarında işletme yöneticilerine destekleme olmaksızın ve farklı destek düzeylerinde süt hayvanı yetiştirip-yetiştirmeyecekleri, yetiştirme istekliliğinde olanlara ne kadar süt hayvan yetiştirmek istedikleri sorgulanmıştır. Türkiye'nin uluslararası taahhütleri (Dünya Ticaret Örgütü Tarım Antlaşması, Avrupa Birliği Ortak Piyasa Düzenlerine uyum) kapsamında tarımsal destekleme araçları ve düzeylerinde değişikliğe gidilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda halen Türkiye'de süt inekçiliğine yönelik sağlanan anaç sığır desteği, süt primi vb desteklerinin kaldırılması, bunların yerine yeşil kutu veya AB'de süt sığırcılığına sağlanan desteklere geçilmesi gerekli görülmektedir. Araştırmada belirtilen yükümlülüklerle uyumun etkilerinin tahmin edilebilmesi için mevcut desteklerin azaltılarak kaldırılması senaryolaştırılmıştır. Buna karşın, ülkede süt sığırı varlığı ve üretiminin artırılabilmesi, önemli ölçüde mevcut destek düzeylerinin artırılmasına bağlı bulunmaktadır. İşletmecilerin mevcut anaç sığır desteği (300 TL), süt primi desteği (litre başına 0,07 TL veya ortalama hayvan başına 300 TL) ve her iki desteğin toplamından (600 TL) oluşan destek düzeyinden yararlandığı durumda yetiştirdikleri süt hayvanı miktarları BBHB cinsinden ortaya konulmuştur. Mevcut anaç sığır ve buzağı desteğinin 200 TL, 100 TL, ve 0 TL'ye düşürülmesi, süt desteğinin 200 TL, 100 TL ve 0 TL'ye düşürülmesi, toplam desteğin ise 400 TL, 200 TL ve 0 TL'ye düşürülmesi durumunda süt hayvanı yetiştirip yetiştirmeyecekleri ve yetiştirmek isteyenlerin destek olmaksızın ve her bir destek düzeyinde ne kadar süt hayvanı yetiştirecekleri sorulmuştur. Süt hayvancılığına herhangi bir destek olmaksızın veya önerilen destekler karşılığında üreticilerin yetiştirmek istedikleri hayvan sayılarını ifade eden bağımlı değişkenin aldığı değerler pozitif tam sayma sayıları (0, 1, 2, ...n) olduğundan dolayı, destek şartına bağlı yetiştirilmek istenen hayvan sayılarının olasılıklarının bir Poisson dağılımı gösterdiği varsayılmıştır (Kouser ve Qaim, 2011).

Poisson panel regresyona ait olasılık dağılım fonksiyonu Denklem (3.2)'deki şekilde gösterilebilir:

$$Prob(Y_{it} = y_{it}|X_{it}) = e^{-\lambda_{it}} \lambda_{it}^{y_{it}} / y_{it}! \quad (3.2)$$

Denklem (3.2)'deki Y_{it} , işletme ve zamana göre değişen yetiştirilmek istenen hayvan miktarını göstermektedir.

Poisson dağılımının dışsal değişkenlerin bir vektörüne bağlı λ_{it} koşullu ortalamasına sahip olduğu varsayılmaktadır. λ_{it} , literatürde en yaygın log-linear modeli (Denklem (3.3)) olarak kullanılmaktadır (Cameron and Trivedi, 1998):

$$\ln \lambda_{it} = \beta x_{it} + \gamma z_i + \alpha_i + \mu_t \quad (3.3)$$

Denklem (3.3)'deki x_{it} ve z_i sırasıyla zamana bağlı değişen vektörler ve zamana bağlı değişmeyen dışsal değişkenler, β ve γ ise bunlara ait tahmin parametreleridir. α_i ve μ_t ise sırasıyla gözlemlenemeyen bireysel ve zamana bağlı etkileri ifade etmektedir.

Eşitlik 1, olası etki panel modelinden tahmin edilebilir. Buna karşın, bireye özgü gözlenemeyen bir etkinin diğer açıklayıcı kontrol değişkenlerle aralarında korelasyon olması durumunda ilgili parameter tahminlerinde sapma görülür. Bu durumda, süt hayvancılığı desteklerinin etkisi sistematik seçim sapmasından etkilenecektir. Sistematik seçim sapması sorunu, sabit-etkiler (fixed-effects) modeli kullanılarak giderilebilir (Croston et al., 2007; Jorgenson and Birkholz, 2010). Denklem 3.2'deki Poisson modeli sabit etkiler yaklaşımıyla tahmin edildiğinde, bireye özgü gözlemlenemeyen etkiler α_i , z_i 'lerle büyük ölçüde aynı doğrultuda olacaktır. Bu araştırmada koşullu maksimum olasılık yöntemi kullanılmıştır.

Süt hayvanı yetiştirme istekliliği modellerine ait değişkenler Çizelge 3.5'de verilmiştir. Araştırmada üç ayrı model kurgulanmıştır. Birinci modelde (ASBDYETIS), anaç sığır, buzağı desteği olmadan ve farklı destek düzeylerinde işletmelerin süt sığırıcılığı yetiştirme isteklilikleri ve belirlenen diğer faktörlerin etkileri tahmin edilmiştir. İkinci modelde (SUTDYETIS), süt primi desteği olmadan ve farklı destek düzeylerinde işletmelerin süt sığırıcılığı yetiştirme isteklilikleri ve belirlenen faktörlerin etkileri tahmin edilmiştir. Üçüncü modelde (TOPDYETIS) ise anaç sığır, buzağı ve süt primi destekleri olmadan ve farklı destek düzeylerinde işletmelerin süt sığırıcılığı yetiştirme isteklilikleri ve belirlenen faktörlerin etkileri tahmin edilmiştir. Her üç modelin bağımlı değişkenlerini yetiştirilmek istenen hayvan miktarı oluşturmuştur. Modellerde üzerinde durulan asıl açıklayıcı değişkenleri, anaç sığır, buzağı başına desteği önerisi (ASBDES), süt desteği önerisi (SUTDES), anaç sığır, buzağı ve süt desteği önerisi (TOPDES), yem bitkileri desteği (YEMBDES) ve danışmanlık desteğinden yararlanma (DANDES) oluşturmaktadır. Yetiştirme istekliliği modellerinde işletmelerle ilgili diğer açıklayıcı kontrol değişkenlerini; işletmelere ait fiziki ve mali kayıtların tutulması (KAYITUT),

hanehalkı sayısı (NUFUS), işletmenin arazi varlığı (TOPARAZI), ahır tipi (AHIRTİPİ), melez hayvan varlığı (MELEZ), kültür hayvan varlığı (KÜLTÜR), sağılan hayvanların oranı (SAGHAYOR), işletmede üretilen kaba yem miktarı (TKABMIK), işletmelerin teknik etkinlik skoru (TEKETSKR), hayvan başına toplam masraflar (HBTOPMAS), süt inekçiliği gayri safi üretim değeri (SIGSUD) ve süt inekçiliğinin toplam gelire oranı (SUTGELOR) oluşturmaktadır. Yetiştirme istekliliği modellerinde işletmecilerle ilgili diğer açıklayıcı kontrol değişkenlerini ise; yöneticinin cinsiyeti (YONCIN), yaşı (YONYAS), eğitim düzeyi (YONEGIT), asıl işi (YONASIS), süt inekçiliği deneyimi (DENEYIM), sosyal güvence varlığı (SOSGUV) ve süt inekçiliğine yönelik eğitime katılma (EGITKAT) oluşturmaktadır.



Çizelge 3.5. Yetiştirme istekliliği modeli değişkenlerine ait tanımlayıcı istatistikler

			Ortalama	Standart sapma	Minimum	Maksimum	VIF
Bağımlı Değişken							
	ASBDYETIS	Hayvan başına yetiştirme istekliliği (BBHB, adet)	12.495	14.575	0.0	145.0	.000000
	SUTDYETIS	Süt primi desteği yetiştirme istekliliği (BBHB, adet)	14.660	14.260	0.0	138.0	.000000
	TOPDYETIS	Toplam yetiştirme istekliliği (BBHB, adet)	13.080	14.800	0.0	135.0	.000000
Bağımsız Değişkenler							
Hayvancılık Destekleri	ASBDES	Hayvan başına destek önerisi (TL)	300.0	200.0	0.0	600.0	1.00000
	SUTDES	Süt primi desteği önerisi (TL/hayvan)	15.0	10.00477	0.0	30.0	1.00000
	TOPDES	Toplam destek önerisi (TL/hayvan)	600.0	400.1906	0.0	1200.0	1.00000
	YEMBDES	Yem bitkileri desteği tutarı (tl)	2604.333	2512.988	0.0	18630.0	2.42440
	DANDES	Danışmanlık desteğinden yararlanma (0. Hayır, 1. Evet)	.453333	.498055	0.0	1.0	2.41696
İşletme ile İlgili Değişkenler	KAYITUT	İşletmede kayıt tutulması (0. Hayır, 1. Evet)	.5	1.050	0.0	3.0	1.68316
	NUFUS	Hane halkı nüfusu (kişi)	3.96	1.42	2.0	10.0	1.52296
	TOPARAZI	İşletmenin toplam arazi varlığı (da)	57.486	46.2972	4.0	330.0	2.35374
	AHIRTİPI	Ahır tipi (1. Kapalı, 0. Açık)	.233333	.423154	0.0	1.0	1.53085
	MELEZ	İşletmede melez hayvan varlığı (1. Evet, 0. Hayır)	.5	.500238	0.0	1.0	5.43637
	KULTUR	İşletmede kültür hayvan varlığı (1. Evet, 0. Hayır)	.433333	.495772	0.0	1.0	5.71105
	SAGHAYOR	Sağılan hayvanların oranı (%)	.6334	.208889	.19	1.0	1.84133
	TKABMIK	Toplam kaba yem miktarı (kg/ton)	57417.01	51553.49	3300.0	409640.0	7.01269
	TEKETSKR	Teknik etkinlik skoru (0-1)	.833107	.119809	.53	1.0	1.53177
	HBTOPMAS	Hayvan başına toplam masraflar (TL)	1998.387	628.198	987.83	4416.21	2.05605
	SIGSUD	Süt ineği gayri safi üretim değeri (TL)	14779.44	10527.53	2652.0	71623.5	5.41709
	SUTGELOR	Süt inekçiliği gelirinin toplam gelire oranı (%)	.828333	.190569	.22	1.0	1.53981
İşletmeci ile İlgili değişkenler	YONCIN	Yöneticinin cinsiyeti (0. Kadın, 1. Erkek)	.926667	.260807	0.0	1.0	1.27751
	YONYAS	Yöneticinin yaşı (yıl)	50.18	9.607.402	26.0	79.0	2.24342
	YONEGIT	Yöneticinin eğitimi (1.lise ve üstü, 0.diğer)	.093333	.291038	0.0	1.0	1.37085
	YONASIS	Yöneticinin asıl işi (1. Tarım, 0. Diğer)	.773333	.418875	0.0	1.0	1.51038
	DENEYIM	İşletmecinin süt ineği yetiştiriciliği deneyimi (yıl)	27.386	9.916	2.0	60.0	2.31257
	SOSGUV	Yöneticinin sosyal güvencesi (0. Yok, 1. Var)	.94	.2376	0.0	1.0	1.17081
	EGITKAT	Eğitime katılma (1. Evet, 0. Hayır)	.266667	.442427	0.0	1.0	2.06911



4. DÜNYA VE TÜRKİYE’DE SÜT SIĞIRCILIĞI

4.1 Türkiye’nin Dünya Süt Piyasasındaki Yeri

4.1.1 Süt sığırları sayısı, üretim ve verim

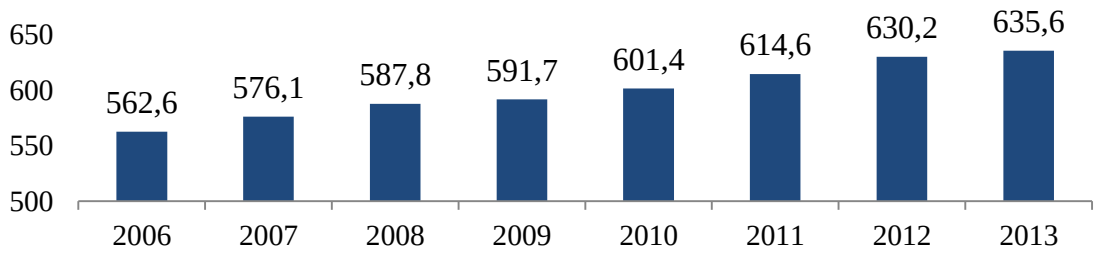
Dünya’da 2013 yılı itibariyle yaklaşık 1,5 milyar olan sığır varlığının 271 milyonunu süt sığırları oluşturmaktadır. Dünyada 2006-2013 dönemindeki sığır varlığında %6’lık bir artış yaşanırken, süt sığırları varlığında %11,2’lik bir artış yaşanmıştır (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Dünya toplam sığır ve süt sığırları sayısı (milyon baş)

	Sığır	Süt Sığırları
2006	1 383	243,6
2007	1 389	250,1
2008	1 407	252,8
2009	1 416	260,8
2010	1 427	262,6
2011	1 451	268,0
2012	1 459	268,7
2013	1 467	270,8

Kaynak: USK, 2012; FAO, 2015

Dünya toplam süt üretimi 2013 yılında 746 milyon ton olup, bunun %85’i süt sığırlarından elde edilmiştir. Süt sığırlarından elde edilen süt üretiminde 2006-2013 döneminde yaklaşık %13’lük artış yaşanmıştır (Şekil 4.1).



Şekil 4.1. Dünya sığır sütü üretimi (milyon ton)

Kaynak: FAO, 2015

Süt sığırı varlığı dünyanın önde gelen ülkeleri sırasıyla Avrupa Birliği (AB), Hindistan, Brezilya, Çin ve Pakistan'dır. En çok süt sığırı bulunan ve en çok inek sütü üretiminin olduğu AB ülkeleri ise Almanya, Fransa, Polonya, İtalya ve Hollanda'dır. AB'nin süt sığırı sayısı yaklaşık 23 milyon iken, Hindistan'ın yaklaşık 44 milyon'dur. Hindistan'ın süt sığırı sayısı AB'den fazla olmasına rağmen AB'nin süt veriminin yüksekliğinden dolayı üretimi yaklaşık 2,5 kat daha fazladır (Çizelge 4.2). Hayvan başına süt verimi açısından ABD 9.901 lt ile ilk sırada yer alırken, AB 6.468 lt ile ikinci, Yeni Zelanda ise 3.946 lt ile üçüncü sırada yer almaktadır (Çizelge 4.2).

Türkiye'de 2013 yılı itibariyle yaklaşık 5,6 milyon süt sığırı varlığıyla dünya süt sığırı varlığının %2,07'sini, yaklaşık 16,7 milyon tonluk üretimle de süt üretiminin %2,62'sini sağlamıştır. Türkiye'de hayvan başına 2.970 lt olan verim, AB, ABD, Yeni Zelanda ve Rusya gibi ülkelerin oldukça gerisinde kalmıştır (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Başlıca ülkelerde süt ineği varlığı, süt üretimi ve verimleri

Ülkeler	2012			2013		
	Baş (adet)	Üretim (ton)	Verim (Kg/Baş)	Baş (adet)	Üretim (ton)	Verim (Kg/Baş)
AB	23.240.374	150.658.036	6.482	23.560.430	152.400.870	6.468
Hindistan	43.954.023	59.805.250	1.361	44.900.000	60.600.000	1.350
Brezilya	22.803.519	32.304.421	1.417	22.954.537	34.255.236	1.492
Çin	12.207.197	37.784.491	3.095	12.159.146	35.670.002	2.933
Pakistan	10.888.000	13.393.000	1.230	11.299.000	13.897.000	1.230
ABD	9.233.000	90.865.000	9.841	9.217.900	91.271.058	9.901
Rusya	8.049.849	31.500.978	3.913	7.766.275	30.285.969	3.900
Kolombiya	5.350.000	6.482.572	1.212	5.340.000	6.457.398	1.209
Kenya	5.720.000	3.732.960	653	5.740.000	3.750.000	653
Türkiye	5.431.400	15.977.837	2.942	5.607.272	16.655.009	2.970
Yeni Zelanda	4.634.226	19.129.000	4.128	4.784.250	18.883.000	3.946
Bangladeş	4.065.000	835.000	205	4.077.000	838.000	205
Özbekistan	3.878.200	7.255.000	1.871	4.017.100	7.822.000	1.947
Dünya Topl.	268.727.507	630.183.853	2.345	270.848.210	635.575.895	2.347

Kaynak: FAO, 2015

4.1.2 Dış ticaret

Dünyada sığır sütü ihracatı 2010 yılında 8,1 milyon ton iken, %8,3 oranında artışla 2011 yılında 8,7 milyon tona ulaşmıştır. Aynı yıllarda ihracattan elde edilen döviz geliri ise 4,2 milyar \$'dan %21,7 artışla 5,2 milyar \$'a çıkmıştır. İnek sütü ihracatında en büyük pay AB'ne aittir. AB ülkeleri içerisinde %23,5'lik payla Almanya ilk sırada, %8,2'lik payla Fransa ikinci sırada ve %7,9'luk payla Belçika üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye'nin inek sütü ihracatı, 2010 yılında 1.461 ton iken, 2011 yılında 7.696 tona çıkmıştır. Aynı yıllarda Türkiye'nin inek sütü ihracatı 1,3 milyon \$'dan 5,7 milyon \$'a çıkmıştır. Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye'nin ihracat piyasalarındaki payının çok düşük olduğu anlaşılmaktadır (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. Dünya süt ihracatı ve ihracat değeri

Ülkeler	2010				2011			
	Miktar (ton)	Oran (%)	Değer (1000\$)	Oran (%)	Miktar (ton)	Oran (%)	Değer (1000\$)	Oran (%)
Almanya	2.062.102	25,5	1.059.802	25,0	2.062.410	23,5	1.195.006	23,2
Fransa	674.169	8,3	363.141	8,6	722.377	8,2	425.107	8,3
Belçika	707.589	8,7	353.057	8,4	696.791	7,9	390.032	7,6
Avusturya	554.114	6,8	288.218	6,8	605.828	6,9	355.969	7,0
Çek Cumhuriyeti	537.322	6,6	236.918	5,6	598.863	6,8	309.159	6,0
Birleşik Krallık	471.242	5,8	210.847	5	562.433	6,4	275.486	5,3
Hollanda	446.062	5,5	227.547	5,4	525.915	6,0	307.205	6,0
Macaristan	236.652	2,9	97.139	2,3	314.614	3,6	155.551	3,0
AB Diğ Topl.	1.656.484	20,4	814.567	19,2	1.851.200	21,1	1.034.308	20,1
Türkiye	1.461	0,01	1.334	0,03	7.696	0,08	5.746	0,11
Diğer Ülkeler	767.037	9,5	580.594	13,7	837.320	9,6	698.693	13,5
Dünya Toplam	8.114.234	100,0	4.233.164	100	8.785.447	100,0	5.152.262	100,0

Kaynak: FAO, 2013

Dünyada sığır sütü ithalatı 2010 yılında 10,7 milyon ton iken, %24,4 oranında azalışla 2011 yılında 8,1 milyon ton olmuştur. İthalattan elde edilen döviz geliri ise

2010 yılında 4 milyar \$ iken 2011 yılında %19,3 oranında artarak 4,8 milyar \$ olmuştur. Dünya sığır sütü ithalatı 2011 yılında düşse de, elde edilen döviz gelirinde artış olmuştur (Çizelge 4.4).

AB ülkeleri arasında en fazla süt ithalatı yapan ülke, İtalya'dır. İthalatın %24,8'lik kısmını bu ülke gerçekleştirmiştir. İtalya'yı yaklaşık %21 ve %9'luk paylarla Almanya ve Belçika takip etmektedir. Süt ithalat miktar ve değerinde İspanya dışındaki ülkelerde 2010 yılına göre artışlar meydana gelmiştir. Türkiye'nin ise inek sütü ithalatı bulunmamaktadır (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. Dünya süt ithalatı ve ithalat değeri

Ülkeler	2010				2011			
	Miktar (ton)	Oran (%)	Değer (1000\$)	Oran (%)	Miktar (ton)	Oran (%)	Değer (1000\$)	Oran (%)
İtalya	1.887.683	17,7	965.466	24,0	1.997.282	24,8	1.164.008	24,2
Almanya	1.555.443	14,6	671.941	16,7	1.702.046	21,1	860.176	17,9
Belçika	648.044	6,1	299.352	7,4	734.875	9,1	391.930	8,2
Hollanda	413.607	3,8	246.318	6,1	454.617	5,6	293.253	6,1
Fransa	303.689	2,8	177.326	4,4	358.483	4,4	224.432	4,7
Litvanya	211.829	2,0	82.164	2,0	298.980	3,7	138.993	2,9
İrlanda	238.357	2,2	105.580	2,6	278.911	3,5	138.833	2,8
İspanya	444.358	4,2	234.582	5,8	261.733	3,2	143.862	2,9
AB Diğ. Top.	1.120.312	10,5	662.891	16,5	1.188.005	14,7	751.730	15,7
Diğer Ülkeler	3.850.561	36,1	583.039	14,5	797.422	9,8	700.904	14,6
Dünya Topl.	10.673.883	100,0	4.028.659	100,0	8.072.354	100,0	4.808.121	100,0

Kaynak: FAO, 2013

4.2 Türkiye’de Süt Sığırcılığında Uygulanan Destekleme Politikaları

Hayvancılık sektörü, 1923 yılından bugüne kadar çeşitli politikalarla desteklenmeye çalışılmıştır. Devletin sektöre desteği 1950’li yıllara kadar; yerli sürülerin genetik iyileştirilmesi, hastalıkların kontrolü ve veterinerlik hizmetleri üzerine yoğunlaşmıştır (Demir ve Yavuz, 2010). Ancak, hayvancılıkla ilgili desteklemeler, yeterli alt yapının bulunmaması nedeniyle üretimde yeterli artışı sağlayamamış ve

hayvancılığın sorunları giderilememiştir (Yavuz, 1999, Yavuz ve ark, 2006, Sayın, 2002). Bununla birlikte, Türkiye'deki hayvancılık sektörü yeni düzenlemelerle özellikle son on yılda artan oranda desteklenmektedir (Demir, 2012).

Türkiye'de hayvancılığın geliştirilmesine yönelik sağlanan çeşitli desteklemeler Çizelge 4.5'de verilmiştir. Resmi Gazete'nin (RG) 25 Mayıs 2013 tarih ve 28657 sayılı nüshasında yayınlanan 2013/29 no'lu Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği ve 12 Nisan 2014 tarih ve 28970 sayılı Resmi Gazete yayınlanan 2014/6091 no'lu Tarımsal Desteklemeler Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında sığırcılığa yapılan desteklemeler; anaç sığır desteklemesi, buzağı desteklemesi, çiğ süt üretiminin desteklenmesi, ıslah amaçlı süt kalitesinin desteklenmesi, besilik erkek sığır desteklemesi, hayvan hastalığı tazminatı desteklemesi, hastalıktan ari işletme desteklemesi, programlı aşı uygulamaları, kaba yem desteği, yem desteği ile hayvan genetik kaynaklarının korunması ve geliştirilmesi şeklindedir.

Çizelge 4.5'de verilen desteklemelerin haricinde Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği (TKK), mevzuat dahilinde yurt dışından tedarik edilecek olan kaba yemin mahallinde yetiştiriciye teslimindeki kilogram maliyeti 50 kuruşun üzerinde olduğu takdirde farkını çiftçilere ödemektedir (RG, 2013). Çiğ süt desteklemesi, Bakanlıkça belirlenen referans fiyat dâhilinde belirlenen dönemler için yapılmaktadır. Hayvan hastalık tazminatı desteklemesi ise, yine Bakanlığın belirlediği esaslar dâhilinde hayvan itlaf ve tazminat mazbatasını tanzim edilerek yapılmaktadır (RG, 2014).

Çizelge 4.5. Hayvancılık desteklemeleri

Hayvan Başı Ödeme	2013 Birime Destek (TL/Baş)	2014 Birime Destek (TL/Baş)
Sütçü ve kombine ırklar ve melezleri ile etçi ırkların melezleri anaç sığır	225	225
Etçi ırklar anaç sığır	350	350
Sütçü ve kombine ırklar ve melezleri anaç sığır soy kütüğü ilave	60	70
Hastalıktan ari işletmedeki sığır	375	375
Onaylı Süt Çiftliği Desteği (ilave)	50	50
Suni Tohumlama		
Suni tohumlamadan ve etçi ırklardan doğan buzağı	75	75
Döl kontrolü projesi kapsamındaki suni tohumlamadan doğan buzağı ilave	35	35
Yerli ırk veya melezi sığırların, etçi ırk boğa spermasıyla suni tohumlamasından doğan buzağı ilave	75	75
Aşı Desteği		
Şap Aşısı (Büyükbaş)	0,75	0,75
Brucellosis (Büyükbaş)	1,5	1,5
Hayvan Gen Kaynakları		
Büyükbaş Koruma	470	500
Yem Bitkileri Desteği		
Yonca (sulu)	50	50
Yonca (kuru)	30	30
Korunga	40	40
Tek yıllıklar	35	35
Silajlık tek yıllıklar	50	50
Silajlık mısır (sulu)	75	75
Silajlık mısır (kuru)	35	35
Yapay çayır-mera	100	100

Kaynak: RG, 2013; RG, 2014

4.2.1 Çiğ süt desteği

Çiğ süt desteklemesi bazı yıllar hariç 1987 yılından beri devam ettirilmektedir. Temel olarak çiğ süt desteklemesinde, üreticilerin refah düzeylerinin yükseltilmesi ve sürdürülebilir şekilde üretime devam etmelerinin sağlanması ile dönemsel fiyat dalgalanmaları karşısında üreticilerin korunması amaçlanmaktadır.

Toplam süt üretimi içinde desteklenen çiğ sütün oranı 2005 yılında %33,9 iken, 2013 yılında %51,4'e yükselmiştir. Süt hayvancılığına sağlanan teşviklerin etkisiyle süt üretimiyle birlikte ve süt teşvik priminden yararlanan süt miktarında zaman içinde artış yaşanmıştır (Çizelge 4.6).

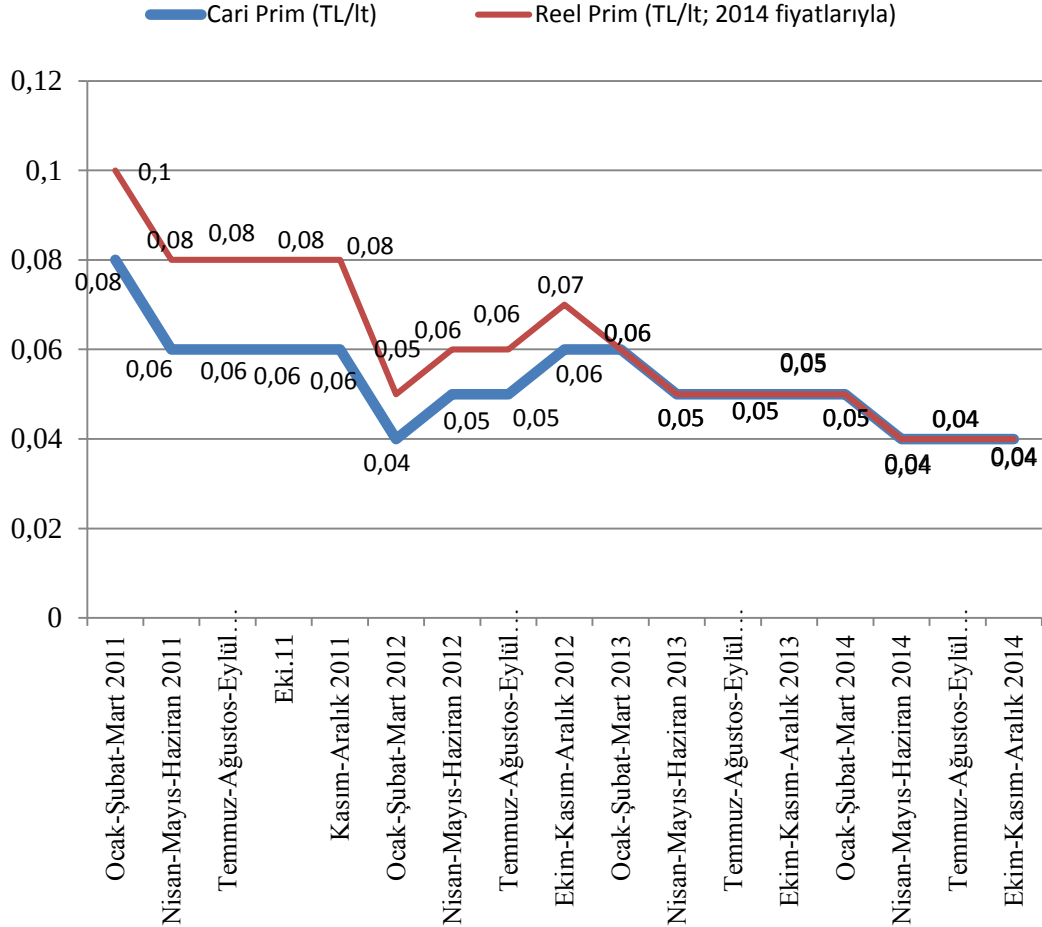
Çizelge 4.6. Türkiye toplam süt üretimi ve desteklenen sütün oranı

Yıllar	Üretim (Ton)	Desteklenen süt (Ton)	Desteğin oranı (%)	Toplam Süt Cari Teşvik Primi (TL)	Toplam Süt Reel Teşvik Primi (TL, 2014 yılı fiyatlarıyla)
2005	10.026.202	3.400.217	33,9	116.027.000	240.447.358
2006	10.867.302	3.927.365	36,1	161.516.000	303.958.471
2007	11.309.715	5.424.229	47,9	177.487.000	307.568.746
2008	11.286.598*	4.926.190	43,6	310.252.000	486.070.168
2009	12.542.186*	5.063.033	40,3	177.814.000	263.472.088
2010	13.543.674*	6.068.000	44,8	334.077.000	456.789.536
2011	15.056.211*	7.026.156	46,6	449.674.000	578.756.833
2012	17.401.262*	8.361.807	48,1	434.814.000	514.042.904
2013	18.223.712*	9.361.263	51,4	533.592.000	582.487.556
2014	18.498.630*	-	-	487.459.000	487.459.000

Kaynak: TZOB, 2010; GTHB, 2015

*Süt teşvik primi uygulamasına 2008 yılı itibariyle küçükbaş sütü de eklendiği için sığır sütü üretimine, küçükbaş sütü de dahil edilerek toplam süt miktarı verilmiştir.

Çiğ süt primi destekleme ödemeleri cari ve reel olarak Şekil 4.2'den incelendiğinde hem cari hem de reel olarak dalgalanan bir azalışın yaşandığı anlaşılmaktadır.



Şekil4.2. Çiğ süt desteği ödemesi (TL/litre)

Kaynak: GTHB, 2014

4.2.2 Süt tozu desteklemesi

Belirli dönemlerde çiğ sütün değerlendirilmesi, ülkemiz süt üretiminin geliştirilmesi, kayıt altına alınması ve çiğ süt fiyatlarında istikrarın oluşturulması amacıyla Dahilde İşleme Rejimi (DİR) kapsamında ihracat yapan imalatçı, imalatçı-ihracatçı firmaların ihtiyaç duydukları süt tozunun yurt içinde üretilmesi ve temin edilmesine yönelik süt tozu üretimine destekleme sağlanmaktadır (GTHB, 2013). Bu kapsamda Çiğ Sütün Değerlendirilmesine Yönelik Destekleme Uygulamaları ile Dahilde İşleme Rejimi kapsamında ithal edilen süt tozu ithalatı durdurulmuştur. Bu uygulama ile süt tozu üretiminin yurt içinde yaptırılarak arz fazlası sütün değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte, arz fazlalığına bağlı fiyat azalışlarının da önüne geçilmesi mümkün olabilmektedir.

Türkiye’de geçmiş dönemlerde ithal edilen süt tozu, iç piyasada süte olan talebi azaltarak üreticileri olumsuz etkilemekteydi. İthalatta gözetim uygulaması

sayesinde bu uygulamanın 2011 yılında önüne geçilmiş ve 2011 yılında 8.900 ton süt tozu ihracatı yapılmıştır (Anonim, 2012b).

4.2.3 Islah amaçlı süt kalitesinin desteklemesi

Islah amaçlı süt kalitesinin belirlenmesi desteği; 2014 yılı için soy kütüğü sistemine 31/12/2014 tarihinde kayıtlı ve etçi ırklar hariç en az 15 baş saf ırk ineğe sahip veya bu destekleme kapsamında analiz şartlarını yerine getiren en az 15 saf ırk inek kaydı bulunan ve soy kütüğüne üyelik tarihi 1/10/2014 öncesi olan Ankara, İzmir, Balıkesir, Bursa ve Tekirdağ illerindeki işletmelere uygulanmaktadır (RG, 2014).

4.2.4 Hastalıktan ari işletme desteklemesi

Hastalıklardan ari işletme, koruyucu tedbirleri alarak işletmesindeki hayvanların Sığır Tüberkülozu ve Sığır Brusellozu hastalıklarından ari olduğu onaylanan işletmedir. Hastalıklardan ari sağlık sertifikasına sahip süt sığırları işletmelerine damızlık boğalar ve altı aydan büyük erkek hayvanlar hariç, tüm sığırlar için hayvan sahiplerine 500 başa kadar hayvan başına ari sığır ödeme miktarı tam olarak, 501 baş ve üzeri için %50'sine karşılık gelen tutarın ödenmesi suretiyle uygulanır. Ayrıca, Onaylı Süt Çiftliği sertifikasına sahip olan işletmelerdeki ari işletme desteği alan tüm sığırlar için, ilave olarak hayvan başına belirtilen miktarda ödeme yapılır (RG, 2014).

4.2.5 Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası (T.C.Z.B.) düşük faizli damızlık süt sığırları yetiştiriciliği kredisi

Üreticilerin faiz indirimli işletme ve yatırım kredisi kullandırılabilmesi için; 15 ve üzerinde damızlık süt sığırları yetiştiriciliği işletmesi kurmaları veya işletme kapasitesini 10 baş ve üzerine çıkarmaları gerekir.

Damızlık süt sığırları yetiştiriciliği için kurulu veya kurulacak işletmelere kullandırılacak olan yatırım kredileri; Holstein, Brown Swiss, Simental (flekvi) ve Jersey ırkı damızlık belgeli hayvan alımlarını, barınak yapımını ve tadilatını, süt sağım ünitesi, süt soğutma tankı, yem hazırlama ünitesi, balya makinesi, çayır biçme makinesi ve silaj makinesi alımını, damızlık hayvan başına beş dekarı aşmamak üzere çok yıllık yem bitkisi tesisini, kurulu işletmelerin münferit alet-ekipman alımları ile diğer yatırım giderlerini kapsamaktadır (Anonim, 2013).

Çizelge 4.7. Damızlık süt sığırı yetiştiriciliği kredisi

	2012 İndirim oranı (%)		2013 İndirim oranı (%)	
	Yatırım Dönemi	İşletme Dönemi	Yatırım Dönemi	İşletme Dönemi
750.000 TL'ye kadar	100	50	100	50
750.001-5.000.000 TL	75	50	75	50
3.000.000-20.000.000 TL	50	25	50	25
Kredi üst limiti (TL)	20.000.000		20.000.000	

Kaynak: Anonim, 2013

4.2.6 Hayvancılık destekleri

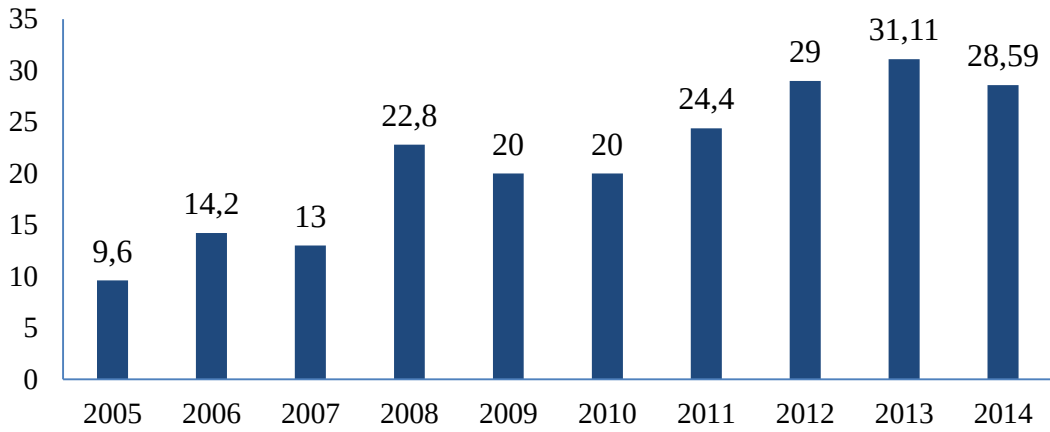
Türkiye’de 2005 yılında tarım sektörüne sağlanan destekler cari olarak 3,7 milyar TL iken, yaklaşık 2,5 kat artışla 2014 yılında 9 milyar TL’ye çıkartılmıştır. Aynı dönemlerde tarımsal toplam desteklemelerdeki reel artış ise sadece %18,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Hayvancılık sektörüne sağlanan destekler cari rakamlarla 2005 yılında 352 milyon TL iken, yaklaşık 7,4 kat artışla 2014 yılında 2,6 milyar TL’ye yükseltilmiştir. Hayvancılık desteklerinde gösterilen reel artış oranı ise 3,6 kattır. Toplam tarımsal destekler içinde hayvancılığa sağlananın payı cari bazda 2005 yılında %19,8 iken, bu oran 2014 yılında %28,6’ya çıkartılmıştır (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8. Hayvancılık desteklerinin tarımsal desteklerdeki payı (1000 TL)

Yıllar	Toplam tarımsal destekler			Hayvancılık destekleri		
	Cari	Reel	Reel değişim (%)	Cari	Reel	Reel değişim (%)
2005	3.681.000	7.628.282		352.000	729.463	
2006	4.789.000	9.012.463	18,14	679.000	1.277.816	75,17
2007	5.542.000	9.603.779	6,56	723.000	1.252.892	-1,95
2008	5.826.000	9.127.563	-4,95	1.330.000	2.083.703	66,31
2009	4.531.000	6.713.712	-26,44	908.000	1.345.409	-35,43
2010	5.947.000	8.131.440	21,11	1.192.617	1.630.686	21,20
2011	7.084.000	9.117.523	12,12	1.727.529	2.223.431	36,34
2012	7.635.000	9.026.198	-1,00	2.216.210	2.620.033	17,84
2013	8.748.000	9.549.620	5,80	2.721.993	2.971.422	13,41
2014	9.056.130	9.056.130	-5,17	2.589.105	2.589.105	-12,87

Kaynak: TZOB, 2010; GTHB, 2015

Türkiye’de 2005-2014 döneminde toplam tarımsal destekleme bütçesi içinde hayvancılığa ayrılan pay dalgalanan bir artışla %9,6’dan %28,59’a yükseltilmiştir.(Şekil 4.3).Süt ve et ürünlerinde kendine yeterliliğin sağlanması yönündeki zorunluluklar, hayvancılık desteklerinin artırılmasındaki en önemli etken olduğu söylenebilir.



Şekil 4.3. Hayvancılık desteklerinin tarımsal destekler içindeki payı (%)

Kaynak: TZOB, 2010; GTHB, 2015

Hayvancılık sektörünün geliştirilebilmesi amacıyla “Hayvancılığın Desteklenmesi ve Geliştirilmesi Projesi” başlatılmış, bu kapsamda 2000 yılında 2000/467 sayılı “Hayvancılığın Desteklenmesi Kararnamesi” yürürlüğe girmiştir. Bu kararname ile yem bitkisi üretimine, suni tohumlamaya, suni tohumlamada kullanılacak ekipmanlara, damızlık belgeli hayvanlara ve soy kütüğü kayıtlarının tutulmasına yönelik teşvikler getirilmiştir (RG, 2000).

Sonraki yıllarda destekleme kalem ve miktarlarında yapılan düzenlemelerle desteklemelerde yeni uygulamalar gündeme gelmiş ve toplam tarımsal destekler içerisinde hayvancılık desteklerinin payı artırılmıştır. Bu kapsamda, hayvancılık sektörüne sağlanan farklı destekleme kalemleri Çizelge 4.9’da gösterilmiştir.

Çizelge 4.9. Hayvancılık desteklemeleri kapsamında yapılan ödemeler (1000 TL)

	2010			2011			2012			2013			2014*	
Destekleme Kalemleri	Cari	Reel	Oran (%)	Cari	Reel	Oran (%)	Cari	Reel	Oran (%)	Cari	Reel	Oran (%)	Cari	Oran (%)
Hayvan Kimlik Sistemi	0,411	0,561	4,5.10 ⁻⁵	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yem Bitkileri	231.606	316.679	25,52	257.054	330.843	15,34	293.504	346.984	18,89	311.533	340.080	17,58	334.501	19,82
Alet Makine desteği	2	2,734	0,22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Büyükbaş Hayvan Desteği	246.187	336.615	27,13	349.841	450.265	20,88	495.680	585.999	31,90	566.950	618.902	32,00	577.338	34,21
Belgeli Damızlık Düve Desteği	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Suni Tohumlama Teşvikleri	124	169	0,01	19	24	1,1.10 ⁻³	-	-	-	-	-	-	-	-
Buzağı Teşvikleri	42.126	57.599	4,64	52.280	67.287	3,12	82.871	97.971	5,33	91.561	99.951	5,17	95.534	5,66
Hastalıktan Ari İşletmeler Dest.	26.250	35.892	2,89	58.096	74.773	3,47	73.932	87.403	4,76	114.377	124.857	6,46	114.276	6,77
Hastalıklarla Mücadele (Aşı)	8.737	11.946	0,96	13.166	16.945	0,78	32.530	38.457	2,09	1.427	1.557	0,08	1.065	0,06
Sağım Hijyeni ve Süt Kalite	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gıda Güvenliği	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hayvan Gen Kaynakları	4.098	5.603	0,45	24.131	31.058	1,45	45.292	53.544	2,91	58.648	64.022	3,31	57.470	3,41
Çiğ Süt Desteği	334.077	456.789	36,81	449.674	578.756	26,84	434.814	514.042	27,99	533.592	582.487	30,12	487.459	28,89
Çiğ sütün Değerlendirilmesi	12.314	16.837	1,36	470.948	606.178	28,11	95.028	112.343	6,12	93.663	102.245	5,28	19.765	1,18
Sığırcılık Destekleri Toplamı	905.521	1.240.863	100,00	1.675.209	2.156.092	100,00	1.553.691	1.836.743	100,00	1.771.751	1.934.104	100,00	1.687.408	100,00

Kaynak: GTHB, 2015

*31.12.2014 tarihine kadar yapılan ödemeleri kapsamaktadır

Çizelge 4.9'dan hayvancılığa yönelik destekleme politikası araçlarının 2010-2014 dönemindeki gelişmeleri incelendiğinde; hayvan kimlik sistemi, alet makine desteği, belgeli damızlık düve desteği, suni tohumlama teşvikleri, sağım hijyeni ve süt kalitesi desteği ve gıda güvenliği desteklerin sonlandırılarak, sırasıyla büyükbaş hayvan desteği, çiğ süt desteği, yem bitkileri desteği, hastalıklardan ari işletmeler desteği, buzağı desteği ve hayvan gen kaynakları desteklerinin önemli düzeylerde artırıldığı anlaşılmaktadır.

Toplam sığırcılık destekleri içerisinde 2010 yılında çiğ süt desteği %36,81 ile ilk sırada yer alırken, bunu sırasıyla %27,13 ile büyükbaş hayvan desteği ve %25,52 ile yem bitkileri desteği takip etmektedir. Bu sıralama 2014 yılında büyükbaş hayvan desteği (%34,21), çiğ süt desteği (%28,89) ve yem bitkileri desteği (%19,82) şeklinde gerçekleşmiştir.

4.3 Süt Sığırcılığında Uygulanan Destekleme Politikalarının Etkileri ve Sınırlılıkları

4.3.1 Türkiye süt sığırı sayısı, üretim ve verim

Türkiye'de 2002 yılında 9,8 milyon olan sığır sayısı %44,1 artışla 2014 yılında 14,1 milyona çıkmıştır. Sağılan hayvan sayısında dönem içinde yaşanan dalgalanmaya rağmen süt verimi ve üretiminde her yıl artış olmuştur. Süt verimi 2002 yılında hayvan başına 1,7 ton iken, %73,1 artışla 2014 yılında yaklaşık 3 tona çıkmıştır. Aynı yıllar arasındaki süt üretimi ise 7,5 milyon tondan 16,9 milyon tona çıkmıştır (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. Türkiye’de sığır ve süt sığırı varlığı, süt üretimi ve verimi

Yıl	Sığır Sayısı (Baş)	Sağılan Sığır Sayısı (Baş)	Süt Üretimi (Ton)	Yıllık Süt Verimi (Kg/ Baş)
2002	9.803.498	4.392.568	7.490.634	1.705
2003	9.788.201	5.040.362	9.514.138	1.887
2004	10.069.346	3.875.722	9.609.326	2.479
2005	10.526.440	3.998.097	10.026.202	2.507
2006	10.871.364	4.187.931	10.867.302	2.594
2007	11.036.753	4.229.440	11.279.340	2.666
2008	10.859.942	4.080.243	11.255.176	2.758
2009	10.723.958	4.133.148	11.583.313	2.802
2010	11.369.800	4.384.130	12.418.544	2.847
2011	12.386.337	4.761.142	13.802.428	2.899
2012	13.914.912	5.431.400	15.977.837	2.942
2013	14.415.257	5.607.272	16.655.009	2.970
2014	14.122.847	5.567.176	16.867.419	3.029

Kaynak: TÜİK, 2015

Sağılan sığır varlığının ırklara göre dağılımı 2002-2014 dönemi için incelendiğinde; yerli ırkların oranının %35,7’den %13,5’e düşürüldüğü, buna karşın saf ırkların oranı ise %19,4’den %43,3’e çıkartıldığı anlaşılmaktadır (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. Irklarına göre sağılan sığır sayısı

Hayvan Irkları	2002		2014	
	Miktar (Baş)	Oran (%)	Miktar (Baş)	Oran (%)
Kültür	850.725	19,4	2.411.557	43,3
Kültür Melezi	1.971.740	44,9	2.404.943	43,2
Yerli	1.570.103	35,7	750.676	13,5
Toplam	4.392.568	100,0	5.567.176	100,0

Kaynak: TÜİK, 2015

Türkiye’de 2014 yılı itibariyle süt sığırlarından elde edilen yaklaşık 17 milyon tonluk sütün %55,2’si kültür ırklarından, %38,9’u kültür melezi ırklarından ve %5,9’u ise yerli ırklardan elde edilmiştir (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. Irklarına göre süt üretimi

Hayvan Irkları	2014	
	Üretim (Ton)	Oran (%)
Kültür	9.319.392	55,2
Kültür Melezi	6.563.876	38,9
Yerli	984.151	5,9
Toplam	16.867.419	100,0

Kaynak: TÜİK, 2015

Türkiye’de 1990’lardan bu yana sığırların süt verimliliğinde gerçekleştirilen artışa rağmen, halen verimlilik düzeyi gelişmiş ülkelerin çok gerisindedir. Türkiye’deki verim düşüklüğü, hem hayvan ırklarının verim performanslarının düşüklüğü ve hem de sığırların uygun olmayan ahır koşulları ile yetersiz beslenme koşullarının bir sonucudur. Ayrıca, Türkiye’nin doğusu ile batısı arasında da hayvan verimi arasında belirgin bir fark vardır. Doğu bölgelerinde verimi düşük yerli ırk sığırlardan süt sağlanırken, Batı bölgelerinde ise verimi görece daha yüksek, saf Holstein veya melez hayvanlar yetiştirilmektedir. Bu nedenle, 2011 yılında örneğin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki yerli sığırların verimi 1.275 kg/baş iken, Batı Marmara ve Konya’nın da içinde bulunduğu Batı Anadolu Bölgelerinde kullanılan kültür sığırlarının verimi 3.950 kg/baş’a kadar çıkabilmiştir. Ancak verimin en yüksek olduğu bu bölgelerde bile diğer ülkelerdeki yüksek verim yakalanamamıştır. Süt üretimi, mevsimsel olarak da farklılık göstermektedir. Nisan, Mayıs ve Haziran ayları, hayvanların doğum yapması nedeniyle en yüksek süt verimi elde edilen aylardır (TEPAV, 2012).

4.3.2 Dış ticaret

Süt ve süt ürünlerinin ihracatı, büyük ölçüde hayvancılığın gelişmiş olmasına bağlıdır. Türkiye’de süt hayvancılığında var olan düşük verim, hijyen, yüksek maliyet vb. sorunlar, ihracatın önündeki en önemli engeller olarak bilinmektedir. Buna karşın, Avrupa Birliği ve ABD gibi yüksek hacimli üretim gerçekleştiren bölgeler, süt ve süt ürünleri sektöründe rekabet üstünlükleri nedeniyle net ihracatçı konumundadırlar (TEPAV, 2012).

Çizelge 4.13. Türkiye'nin süt ürünleri ihracat- ithalatı

Yıllar	İhracat Miktarı (Ton)	İhracat Değeri (\$)	İthalat Miktarı (Ton)	İthalat Değeri (\$)
2008	27.889	135.768.550	31.042	127.105.832
2009	57.173	141.571.761	39.897	116.238.236
2010	66.912	168.157.538	34.057	142.741.369
2011	95.478	226.317.868	22.225	106.256.324
2012	98.182	225.870.303	25.038	111.636.789

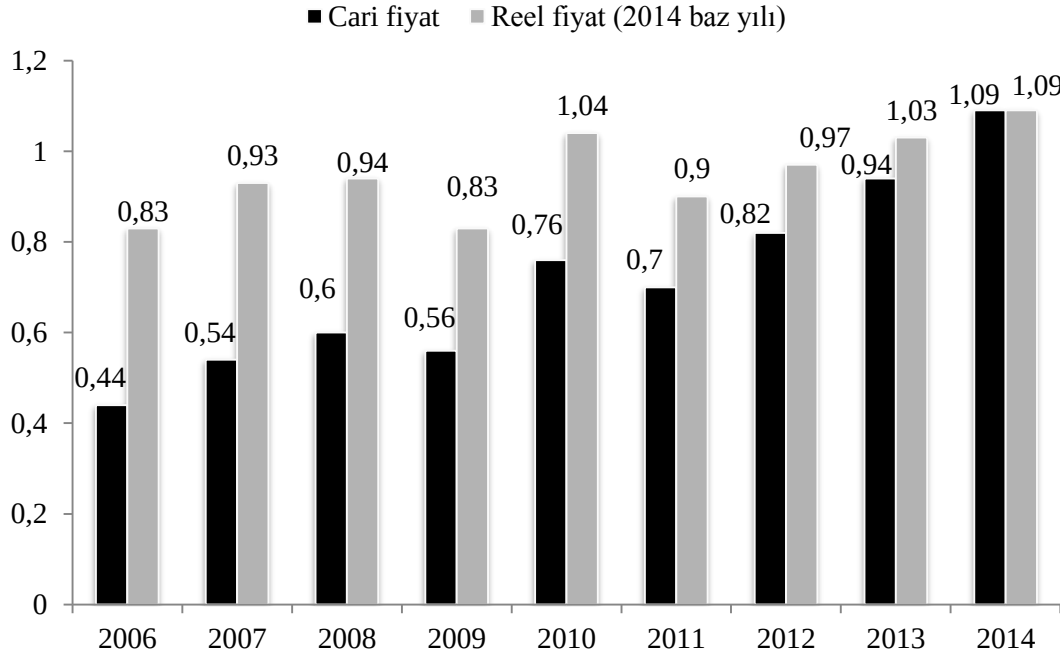
Kaynak: TÜİK, 2013

Türkiye süt ürünleri dış ticaretinde gerek miktar, gerekse değer olarak net ihracatçı konumundadır. Türkiye’de süt ve süt ürünleri ihracatı 2008 yılında 136 milyon dolar iken, 2012 yılında ise yaklaşık 225 milyon dolara yükselmiştir. Süt ve süt ürünleri ithalatı 2008 yılında 127 milyon dolar iken, 2011 yılında 106 milyon dolara düşmüş, 2012 yılında ise yaklaşık 111 milyon dolara yükselmiştir.

Çizelge 4.13’den de görüleceği üzere 2008 yılından 2011 yılına kadar süt ürünleri ihracatımızda miktar olarak %240 artış yaşanmıştır. Özellikle peynir ve dondurma ihracatında önemli artış görülmüştür. İthalat ise 2009 yılında 2008 yılına göre miktar olarak artış göstermiş, ancak 2009 yılından 2011 yılına kadar düşme eğiliminde olmuştur. İthalatın miktar bazında azalmasının başlıca sebebi, süt tozunun Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yurt dışından ithalat yerine yurt içinde üretiminin 2010 yılından itibaren artan miktarlarda desteklenmesi, kazein gibi süt proteinlerine 2011 yılında gözetim uygulaması getirilmesi ve tereyağı ithalat miktarının azalması gösterilebilir. İkibinoniki yılında ise miktar olarak hem ihracatta hem de ithalatta artış yaşanmıştır. En çok ihracatı yapılan ürünler peynir, dondurma, yoğurt ve peyniraltı suyu, en çok ithalatı yapılan ürünler ise tereyağı ve süttozudur. İkibinonbir yılında süttozu üretimine destek verilerek Dahilde İşleme Rejimi kapsamında ithal edilen süttozu yurt içinden karşılanmıştır (SETBİR, 2013). Süt ürünlerinin en çok ihraç edildiği ülkeler Ortadoğu ülkeleri, Türk Cumhuriyetleri ve KKTC, en çok ithal edildiği ülkeler ise AB ülkeleri, ABD, Yeni Zelanda, Ukrayna, KKTC gibi ülkelerdir (SETBİR, 2013).

4.3.3 Çiğ süt fiyatlarındaki gelişmeler

Türkiye’deki 2006-2014 döneminde çiğ süt fiyatlarında hem cari hem de reel olarak dalgalanan bir artış trendinin yaşandığı anlaşılmaktadır. Çiğ süt fiyatları (2006 yılı fiyatları), 2014 yılı fiyatlarıyla reel olarak 0,83 TL iken 2014 yılında 1,09 TL olmuştur (Şekil 4.4).

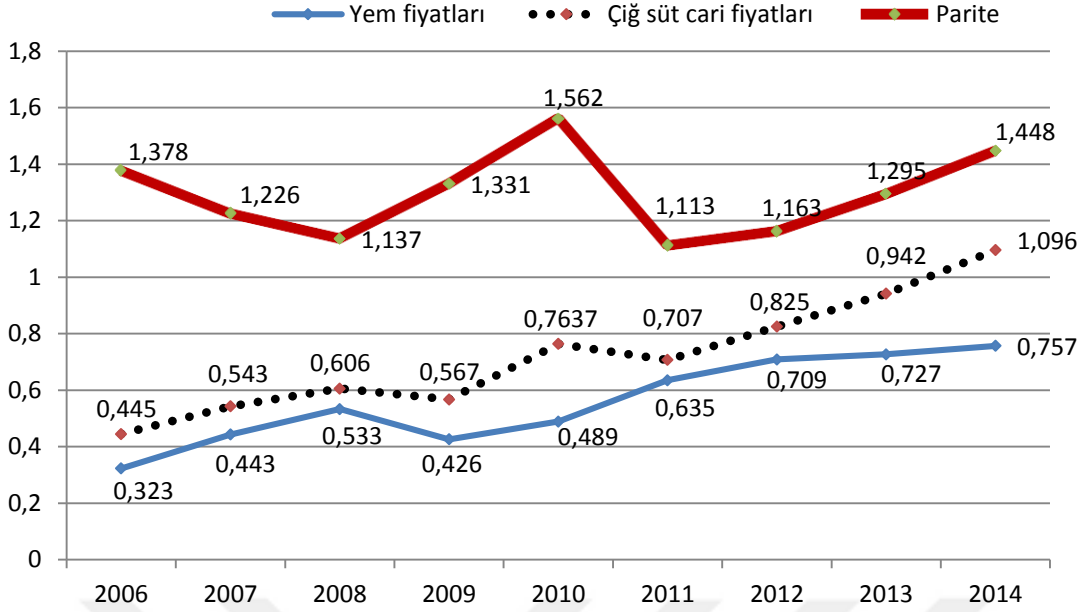


Şekil 4.4. Türkiye yıllar itibariyle çiğ süt fiyatları

Kaynak: USK, 2014

Süt ve yem fiyatı arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çiğ süt-yem paritesi, üreticinin fiyat açısından korunmasını ortaya koyan önemli bir göstergedir. Süt üretimindeki karlılık, süt-yem paritesi ile ölçülmektedir. Süt-yem paritesi, bir litre süte karşılık alınabilecek yem miktarı ile ölçülür. Süt üretiminde sürdürülebilirliğin sağlanması için süt/yem paritesinin 1,5 ile 2 arasında olması gerekli görülmektedir (Çukur ve diğ., 2009).

Şekil 4.5’den 2006-2014 döneminde çiğ süt fiyatları %146, yem fiyatları ise %134 oranında arttığı anlaşılmaktadır. Süt-yem paritesi ise 2010 yılı hariç, hep 1,5 veya 2’nin altında kalmıştır. Süt üretim maliyetinin %70’ini yem gideri oluşturmaktadır. Yem fiyatlarının yüksek olmasına ise mazot, gübre, tohum maliyetleri ile birlikte, dış ticaret önlemleri ve tarımsal destekleme politikalarının etkisi söz konusudur. Sütün kolay bozulması ve depolanamaması da, hem fiyatların düzeyi hem de fiyat dalgalanmalarına neden olmaktadır.



Şekil 4.5. Türkiye çiğ süt/ yem paritesi

Kaynak: USK, 2014

4.3.4 DTÖ tarım anlaşması çerçevesinde etkiler

DTÖ'nün 1995 yılında yürürlüğe giren Tarım Anlaşması, tarım ürünleri ticareti ve ticareti etkileyen destekleme tedbirleri için yeni kuralları yürürlüğe koymuştur. Bu kurallar; iç destekler, pazara giriş ve ihracat sübvansiyonları ile ilgilidir.

4.3.4.1 İç destekler

De-minimis, iç destek harcamalarının toplam üretim değeri içindeki payı olarak tanımlanabilir. Bu oran, gelişme yolundaki ülkeler için %10, gelişmiş ülkeler için ise %5 olarak belirlenmiştir. İleri tarım müzakereleri kapsamında iç desteklerde genel destek miktarı (de-minimis ve mavi kutu desteklerin toplamı) üzerinden bant yaklaşımı ile bir indirim yapılması öngörülmekte ve ilk dilim olarak da genel destek seviyesinin %20'si kadar yapılması öngörülmektedir. Ancak Gelişme Yolundaki Ülkelere (GYÜ) bir takım lehte ve özel muameleler olabileceği de belirtilmektedir. Örneğin GYÜ'lerin de-minimis kapsamında düşük gelirli çiftçilere yaptıkları desteklerin indirimden muaf olabileceği belirtilmektedir (DPT, 2007).

DTÖ üye ülkelerin tarım sektörüne sağladıkları iç destekleri; kırmızı kutu, mavi kutu ve yeşil kutu kapsamında sınıflandırmıştır. Çiğ süt desteği, yasaklanan kırmızı kutu desteği kapsamına girmektedir. Türkiye'de 2007-2014 döneminde çiğ

süte sağlanan desteklerin de minimis sınırı olan %10'u aşmadığı Çizelge 4.14'den anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.14. Türkiye’de çiğ süt desteğinde de minimis sınırı (%)

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
3,20	5,44	3,92	5,68	6,34	5,69	6,09	5,38

4.3.4.2 Pazara giriş

DTÖ Tarım Anlaşmasına göre gelişmiş ülkeler, tarifeleri 6 yılda ortalama %36, gelişme yolunda olan ülkeler ise 10 yılda %24 oranında indirmişlerdir. Türkiye temel ürünlerde düşük indirim, diğer ürünlerde ise yüksek indirim oranları üzerinden gerekli indirimi yapmıştır. İleri Tarım Müzakerelerinde tarife indirimlerinde bant yaklaşımı benimsenmiştir. Bant sayısı ve bu bantlar içinde hangi formül ile indirim yapılacağı müzakere sürecinde belirlenecek olmakla birlikte, gelişmiş ve gelişme yolundaki ülkelere tek tip formül uygulaması tartışılmaktadır. Pazara giriş konusunda DTÖ’nün öngördüğü kurallara uyulmuş ve tarifelerde indirim yapılmıştır.

Çizelge 4.15. DTÖ- TA’daki süt ürünleri tarife indirimleri (%)

	İndirime Esas Alınan Dönem Tarifesi	2004 Yılı İçin Taahhüt Edilen Üst Sınır
Süt ve Krema	200	180
Tereyağı	200	180

Kaynak: TUSİAD, 2008

4.3.4.3 İhracat sübvansiyonları

Kırk dört ürün ve ürün grubu ihracat destekleri listesinde yer almış ve bunlar için sınırlayıcı taahhütte bulunulmuştur. Baz alındığı yılda 140 milyon dolar olan ihracat sübvansiyonları, 1995-2004 döneminde ihracat sübvansiyonu ödemeleri %24, ihracat sübvansiyonu verilen ürün miktarı ise %14 oranında azaltılmıştır.

Türkiye’nin tarım ürünleri ihracatı için sağladığı teşvikler çok düşük miktarlardadır. Ayrıca ihracat kredileri içerisinde tarım ürünleri yer almadığından, müzakerelerde ihracat sübvansiyonlarının kaldırılması yönünde atılacak adımların Türkiye’nin bu teşvikleri azaltması yönünde bir yükümlülük getirmesi beklenmemektedir. Ancak, gelişmiş ülkelerin uyguladıkları ihracat teşviklerinin

kaldırılması, Türkiye'nin tarım ürünlerinin dış pazarlardaki rekabet üstünlüğünü artıracığından olumlu bir sonuç doğurabilir.

Çizelge 4.16. DTÖ-TA kapsamında süt ürünlerindeki ihracat sübvansiyonları taahhütleri

	1995 Harcama Taahhüdü (\$)	2004 Harcama Taahhüdü (\$)	1995 Miktar Taahhüdü (Ton)	2004 Miktar Taahhüdü (Ton)
Krema	12 719,2	9 904,3	178,5	155,7
Süt	1 504,0	1 171,2	22,7	19,8
Yoğurt	7 759,2	6 042,0	261,3	227,9
Tereyağı	54 113,3	42 137,4	164,7	143,6
Peynir	451 412,7	351 59,9	3 020,1	2 634,2

Kaynak: TÜSİAD, 2008

5. ARAŞTIRMA YÖRESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Bu bölümde araştırma bölgesi olarak seçilen Samsun ili Bafra ilçesinin coğrafi konumu, arazi varlığı ve kullanımı, bitkisel üretim, hayvan varlığı ve üretimi ile hayvancılık destekleri ortaya konulmuştur.

5.1 Coğrafi Konum

Bafra ilçesi, 41.35° kuzey enlemi ve 33.55° doğu boylamı arasındadır. İlçenin doğusu 19 Mayıs İlçesi ve kuzeyi Karadeniz, batıda Alaçam, Vezirköprü, güneyinde Kavak ve Havza ilçeleriyle çevrilmiştir. Samsun İline uzaklığı 50 km'dir. Yüzölçümü 145.700 hektardır. Bafra İlçesi, Kızılırmak nehrinin getirdiği zengin alüvyonlu toprakların oluşturduğu geniş delta üzerinde kurulmuştur. Bafra ovasını oluşturan düzlük, yaklaşık 40 km uzunlukta ve yer yer 20 km derinlikte olup, Karadeniz bölgesinin en büyük ova düzlüğüdür. İlçe merkezi, Karadeniz'e 20 km uzaklıktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 17 m, deniz kıyı sınırı 32 km'dir. Kızılırmak deltasını kaplayan Bafra Ovası, güneyde Canik dağlarının uzantılarıdır. En yüksek noktası 1.224 m ile Nebyan dağıdır (Bafra GTHM, 2014).

İlçe, tipik Karadeniz iklimine sahiptir. Yazları serin, kışlar ılık ve yağışlıdır. Bafra'ya hakim rüzgarlar, havanın rutubetini azaltır. Yıllık nispi nem ortalaması %70 in üzerindedir. Yıllık yağış, 750–1000 mm dolayındadır. Kar yağışı az olur ve uzun sürmez. Sahil kesiminde pek kar kalmaz. İç bölgelere gidildikçe kar kalınlığı artar. İlçede en soğuk aylar Ocak ve Şubat, en sıcak ay ise Ağustos ayıdır (Bafra GTHM, 2014).

Bafra ilçesi 115 köy ve 4 beldeye sahiptir. Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi 2014 verilerine göre Bafra ilçesinin toplam nüfusu 142.556 kişidir. Bu da, Samsun ili toplam nüfus varlığının %11,22'sini oluşturmaktadır (TÜİK, 2015).

5.2 Arazi Varlığı ve Kullanımı

Bafra'nın toplam arazi varlığı, 2014 yılı verilerine göre yaklaşık 145.700 hektar olup, Bafra'nın arazi varlığı Samsun toplam arazi varlığının %15,32'sini oluşturmaktadır. Bafra'nın toplam arazi varlığının %46,53'ü tarım arazisi, %38,18'i fundalık, %6,31'i çayır-mera, %5,97'si kültüre elverişli olmayan arazi, %2,01'i ise göllerden oluşmaktadır.

Çizelge 5.1. Bafra ilçesinin arazi varlığı ve dağılımı

Arazi Türü	Miktar (Ha)	Yüzde (%)
Orman ve Fundalık	55.623	38,18
Çayır-Mera	9.200	6,31
Kültüre Elverişli Ol.Arazi	8.700	5,97
Göller	4.390	3,01
Tarım Arazisi	67.787	46,53
TOPLAM	145.700	100

Kaynak: Bafra GTHM, 2015

5.3 Bitkisel Ürünler Ekim Alanı, Üretim ve Verim Durumu

Bafra ilçesindeki ekim alanlarında 2015 yılına göre en yaygın yetiştiriciliği yapılan tarla bitkisi %39,85 ile buğday olup, bunu %21,75 ile çeltik, %21,60 ile fiğ, %9,86 ile silajlık mısır ve %8,20 ile tütün takip etmektedir (Çizelge 5.2).

Buğday ekim alanları 2015 yılında önceki iki yıla göre azalış göstermiştir. Silajlık mısır ekim alanı (da) geçen yıla oranla 2015 yılında %25 artış gösterirken, çeltik, tütün ve ayçiçeği ürünleri ekim alanları ise sırasıyla %2,4, %24,5, %23,3 azalış göstermiştir. Arpa ekim alanında geçen yıla oranla 2015 yılında %100 artış olup, yonca ekim alanında bir değişiklik olmamıştır. Toplam tarla bitkileri ürünleri üretim alanında geçen yıla oranla 2015 yılında % 0,75 artış olmuştur.

Çizelge5.2. Bafra ilçesindeki önemli tarla bitkilerinin ekiliş alanı ve üretim miktarı

	2013			2014			2015		
Ürün adı	Ekiliş (Da)	Oran (%)	Üretim (Ton)	Ekiliş (Da)	Oran (%)	Üretim (Ton)	Ekiliş (Da)	Oran (%)	Üretim (Ton)
Buğday	210.000	41,64	88.500	210.000	41,72	89.250	202.000	39,85	89.700
Arpa	1.000	0,19	325	1.000	0,20	350	2.000	0,39	700
Yonca Yş	650	0,13	3.900	650	0,13	3.900	650	0,13	3.900
Silajlık M	42.000	8,33	180.000	40.000	7,95	170.000	50.000	9,86	216.000
Çeltik	95.671	18,97	86.104	113.000	22,46	101.700	110.255	21,75	93.717
Fiğ(Kuru)	107.000	21,22	32.100	107.000	21,26	37.450	109.500	21,60	38.325
Tütün	43.000	8,53	4.730	55.000	10,93	6.050	41.550	8,20	4.903
Ayçiçeği	5.000	0,99	1.675	3.000	0,60	982,5	2300	0,45	677
Toplam	504.321	100,00	-	503.162	100,00	-	506.916	100,00	-

Kaynak: Bafra GTHM, 2015

5.4 Hayvan Varlığı

Bafra ilçesinde 2015 yılı itibariyle, büyükbaş hayvan sayısı 49.000 baştır. Bunun %64,28'ini sığır, %21,43'ünü buzağı dana, geriye kalan %14,29'unu ise mandalar oluşturmaktadır (Çizelge 5.3). Sığır varlığı 2015 yılında 2013 yılına göre yaklaşık olarak %6, buzağı ve dana sayısı %16 azalırken, manda sayısı yaklaşık %43 artmıştır. Toplam küçükbaş hayvan sayısı 27.700 baş, kanatlı hayvan varlığı 728.000 adet, toplan arı kovanı sayısı ise 5.491'dir.

Çizelge 5.3. Bafra ilçesi büyükbaş hayvan varlığı

	2013		2014		2015	
Büyükbaş hayvan	Miktar (baş)	Oran (%)	Miktar (baş)	Oran (%)	Miktar (baş)	Oran (%)
Sığır	33.500	67,00	32.000	64,00	31.500	64,28
Buzağı Dana	12.500	25,00	11.000	22,00	10.500	21,43
Manda	4.000	8,00	7.000	14,00	7.000	14,29
Toplam	50.000	100,00	50.000	100,00	49.000	100,00

Kaynak: Bafra GTHM, 2015

5.5 Süt Sığırcılığı Desteklerinden Faydalanma Durumu

Bafra İlçesinde yıllar itibariyle yetiştiricilere ödenen toplam destek miktarları Çizelge 5.4’de gösterilmiştir. Süt sığırcılığı destekleri, anaç sığır, buzağı ve süt primi olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır. Bafra ilçesinde 2009 yılında süt üreticilerine anaç sığır, buzağı ve süt primi olarak 409.030 TL’lik toplam destek verilmişken, bu destek miktarı 2014 yılında yaklaşık 6 kat artarak 2.847.163 TL olmuştur. Anaç sığır desteğinde 2009 yılından 2013 yılına kadar her yıl artışlar gözlenmiştir. Buzağı desteğinde ise 2011 yılından sonra düşüşler meydana gelmiş ve 2014 yılında tekrar artmıştır. Araştırma kapsamında Bafra İlçesi’nde 2009 ve 2010 yıllarında verilen süt desteği verilerine ulaşılamamakla birlikte, 2012 yılında bir önceki yıla göre azalış, 2013 yılında bir artış ve 2014 yılında tekrar azalış meydana gelmiştir.

Çizelge 5.4. Bafra ilçesi süt sığırcılığı destekleme ödemeleri

Destekler	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Anaç sığır	331.650,69	669.718,13	1.128.464,80	1.347.674,25	1.392.808,80	2.411.641,00
Buzağı	77.380	141.120	229.200	175.425	150.755	323.070,00
Süt primi	-	-	142.452,29	89.935,70	124.461,85	112.452,00
Toplam	409.030,69	810.839,13	1.500.117,09	1.613.034,95	1.668.025,65	2.847.163,00

Kaynak: Bafra Süt Üreticileri Birliği, 2015

6. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

6.1 İşletmeyle İlgili Sosyo-Demografik Özellikler

Bu bölümde araştırma kapsamında belirlenen süt sığırcılığı işletmelerinin ilçe merkezine uzaklığı, işletme yöneticilerinin cinsiyet, yaş, sosyal güvence, örgütlenme durumları, tarımsal deneyimleri, işletmelerde yaşanan göçlerin nedenleri gibi özellikler ortaya konulmuştur.

6.1.1 Cinsiyet ve yaş durumu

İşletmeci, işletmede süt sığırcılığı faaliyeti ve masraf kapasitesine karar veren, kapasiteyi ve süt sığırcılığı faaliyetini organize eden kişi olarak tanımlanmaktadır (Yurdakul, 1978). Araştırma kapsamında görüşülen işletme yöneticilerinin büyük bir kısmı (%92,7) erkeklerden oluşmaktadır. Kadınların oranı ise çok düşüktür (%7,3) (Çizelge 6.1).

Çizelge 6.1. İncelenen işletmelerdeki yöneticilerin cinsiyetleri

Cinsiyet	Miktar	Oran (%)
Kadın	11	7,3
Erkek	139	92,7
Toplam	150	100,0

Görüşülen işletmelerde, işletme yöneticilerinin yaşları 26 ile 79 arasında değişmekte olup, ortalama yaşları 50'dir. Armağan ve Özden (2008)'in süt sığırcılığı yapan işletmelerle yaptığı araştırmasında işletme yöneticilerinin yaşını ortalama 44,46, Koyubenbe (2005)'in çalışmasında 46,83, Şahin ve diğ. (2001)'nin çalışmasında ise 48,40 olarak belirlemişlerdir. İşletme yöneticilerinin %14,7'si 26-40 yaş grubu arasında iken, büyük bir çoğunluğu (%69,3) 41-55 yaş grubu arasında, geriye kalan %16'lık kısım ise 56-79 yaş grubu arasındadır (Çizelge 6.2).

Çizelge 6.2. İncelenen işletmelerdeki yöneticilerin yaş gruplarına göre dağılımı

Yaş grubu	Miktar	Oran (%)
26 – 40	22	14,7
41 – 59	104	69,3
60 – 79	24	16,0
Toplam	150	100,0

6.1.2 Nüfus varlığı ve göç durumu

İşletmelerdeki nüfus, 0-14, 15-64, 65 ve üstü şeklinde üç ayrı yaş grubuna ayrılarak incelenmiş olup, işletme başına ortalama nüfus 3,97 kişi'dir (Çizelge 6.3). İşletmelerdeki nüfusun %80,3'ünü 15-64 yaş arasındaki iktisaden aktif nüfus oluşturmaktadır. İşletmelerdeki iktisaden aktif nüfusun %25,7'sini (0,82 kişi) gizli işsiz durumundakiler oluşturmaktadır. Süt sığırcılığı yapan işletmelerle ilgili Armağan (1999)'un çalışmasında ortalama nüfusu 3,91 kişi, Demir ve Sancar (2012)'in çalışmasında 4 kişi, İkikat Tümer ve Birinci (2011)'nin çalışmasında ise 5,12 kişi olarak belirlenmiştir.

Çizelge 6.3. İncelenen işletmelerin nüfus varlığı

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Miktar	Oran (%)	Miktar	Oran (%)	Miktar	Oran (%)
0-14	0,14	7,3	0,17	8,3	0,31	7,8
15-64	1,53	79,7	1,66	81,0	3,19	80,3
65+	0,25	13,0	0,22	10,7	0,47	11,9
Toplam	1,92	100,0	2,05	100,0	3,97	100,0

İncelenen işletmelerde 2004 sonrası dönemde nüfus varlığının %8'i oranında göçün yaşandığı belirlenmiştir. Samsun ilinde yapılan bir başka çalışmada kırdan kente göç edenlerin oranının %2 olduğu tespit edilmiştir (Kılıç, 2011). İşletmelerdeki göçün en önemli nedeni (%70,8) evlilik olup, bunu sırasıyla iş bulma (%25), eğitim (%2,1) ve diğer sebepler (%2,1) takip etmektedir (Çizelge 6.4).

Çizelge 6.4. İncelenen işletmelerdeki bireylerin göç etme nedenleri

Göç sebebi	Miktar	Oran (%)
Evlilik	34	70,8
Eğitim	1	2,1
İş Bulma	12	25
Diğer	1	2,1
Toplam	48	100

6.1.3 Eğitim ve meslek durumu

İşletme yöneticilerinin kişisel nitelikleri ve sosyal özellikleri, işletmelerde yeniliklerin benimsenmesini, işletmelerin yönetim biçimi ve organizasyonunu etkilemektedir. Araştırmada görüşülen işletme yöneticilerinin %0,7'si okuma yazma bilmezken, %15'i okur-yazar, %54'ü ilkokul, %20,7'si'i ortaokul, %8'i lise, %0,7'si ön lisans, %0,7'si ise lisans mezunudur (Çizelge 6.5). İlkokul mezunu olan işletme yöneticilerinin oranı Tatar (2007)'in çalışmasında %72,1, Kum (2006)'un çalışmasında %51,9, Şahin ve diğ. (2001)'nin çalışmasında ise %57,6'dır.

Çizelge 6.5. İncelenen işletmelerdeki yöneticilerin eğitim düzeyleri

Eğitim düzeyi	Miktar	Oran (%)
Okur-yazar değil	1	0,7
Okur-yazar	23	15,3
İlkokul	81	54,0
Ortaokul	31	20,7
Lise	12	8,0
Ön lisans	1	0,7
Lisans	1	0,7
Toplam	150	100,0

İşletmeler geneline bakıldığında işletme yöneticilerinin büyük bir kısmının (%77,3) asıl meslekleri çiftçiliktir. Tatar (2007)'in Ankara'da süt sığırcılığı işletmeleriyle yaptığı çalışmada da işletme yöneticilerinin benzer oranının (%77,5) çiftçi olduğu belirlenmiştir. Geriye kalan %10,7'si emekli, %4,7'si özel sektörde geçici işçi, %3,3'ü özel sektör sürekli işçi, %2,7'si şoför, %1,3'ü ise muhtardır (Çizelge 6.6).

Çizelge 6.6. İncelenen işletmelerdeki yöneticilerin asıl işi

Meslek	Miktar	Oran (%)
Çiftçi	116	77,3
Özel sektör geçici işçi	7	4,7
Özel sektör sürekli işçi	5	3,3
Emekli	16	10,7
Muhtar	2	1,3
Şoför	4	2,7
Toplam	150	100,0

İşletme sahiplerinin dışındaki iktisaden aktif nüfusun asıl işleri incelendiğinde; büyük kısmını (%40,1) öğrenciler oluşturmakta, bunu sırasıyla çiftçiler (%37,2), özel sektördeki geçici işçiler (%10,3), sürekli işçiler (%3,6) ve emekliler (%2,2) takip etmektedir (Çizelge 6.7).

Çizelge 6.7. İncelenen işletmelerdeki iktisaden aktif aile bireylerinin asıl işi

Meslek	Ortalama	Oran (%)
Çiftçi	0,51	37,2
Öğrenci	0,55	40,1
Özel sektör geçici işçi	0,14	10,3
Özel sektör sürekli işçi	0,09	6,6
Kamuda sürekli İşçi	0,05	3,6
Emekli	0,03	2,2
Toplam	1,37	100

6.1.4 Sosyal güvence durumu

Sosyal güvenlik, toplumu oluşturan bireylere insanlık onuruna yaraşır bir yaşam düzeyinin sağlanması ve bireylerin karşılaşacakları tüm zorluk ve tehditlerden korunması açısından önem taşımaktadır. Sosyal güvenliğin varlığı, bireyleri karşılaştıkları risklerin ekonomik sonuçlarına karşı korumaktır (Rehber ve Çetin, 1998).İşletme yöneticilerinin %6'sının herhangi bir sosyal güvencesi yok iken, %72,6'sının BAĞKUR, %10,7'sinin SSK, %10,7'sinin de Emekli Sandığından sosyal güvenceleri bulunmaktadır (Çizelge 6.8). Sosyal güvencesi olmayan çiftçilerin oranı, Gümüşhane ilindeki süt sığırcılığı yapan işletmelerde %6 (Demir ve Sancar, 2012), Muğla'daki tarım işletmelerinde ise %15'dir (İçgöz, 2009).

Çizelge 6.8. İncelenen işletmelerdeki yöneticilerin sosyal güvence durumları

Sosyal güvence	Miktar	Oran (%)
Yok	9	6,0
Bağ-Kur	109	72,6
SSK	16	10,7
Emekli Sandığı	16	10,7
Toplam	150	100,0

6.1.5 Tarımsal deneyim durumu

İşletme yöneticilerinin ortalama tarımsal deneyimleri bitkisel üretimde 30 yıl, hayvancılıkta 28 yıl, süt sığırcılığında ise 27 yıldır. Ortalama tarımsal deneyimlerin, Şahin ve diğ. (2001)'nin çalışmasında 20,5 yıl, Armağan ve Özden (2008)'in çalışmasında ise 15,5 yıl olarak belirlemişlerdir. Ünalın ve diğ. (2013)'nin çalışmasında ise hayvancılık deneyimini 15,2 yıl olarak belirlemiştir.

6.1.6 Kayıt tutma ve çiftçi ile hayvan kayıt sistemine kayıt durumu

Süt sığırı yetiştiriciliğinin vazgeçilmez işlerinden biri, kayıt tutmadır. Görüşülen işletmelerin %80'i işletmeyle ilgili herhangi bir kayıt tutmazken, %2,7'si fiziki kayıt, %4,7'si mali kayıt, %12,7'si ise hem fiziki hem de mali kayıt tutmaktadır (Çizelge 6.9). Tatar (2007)'in süt sığırcılığı ile ilgili çalışmasında Ankara'daki işletmelerin %19,4'ü, Aksaray'daki işletmelerin ise %0,7'sinin kayıt tutmadığını tespit edilmiştir.

Çizelge 6.9. İncelenen işletmelerin kayıt tutma durumu

Kayıt tutma	Miktar	Oran (%)
Hayır	120	80,0
Fiziki kayıt	4	2,7
Mali kayıt	7	4,7
Fiziki ve mali kayıt	19	12,7
Toplam	150	100,0

6.1.7 Örgütlenme durumu

Tarımdaki üreticilerin etkili bir şekilde örgütlenmeleri, bilinçlenmelerine, kaliteli ürün elde etmelerine, tarımsal üretimlerinin artmasına ve yaşam standartlarının yükselmesine önemli katkılar sağlayabilecektir. İncelenen işletmelerin tamamı ziraat odası ve süt üreticileri birliğine üye olduğundan hem çiftçi kayıt sistemine hem de

hayvan kayıt sistemine kayıtlıdır. İşletmelerin süt üreticileri birliğine üyelik süresi ortalama 4,5 yıl, ziraat odasına üyelik süresi ise 12,8 yıldır.

Çizelge 6.10. İncelenen işletmelerin örgütlenme durumları

Üye olunan örgüt	Miktar	Oran	Ortalama Üyelik süresi
Süt Üreticileri Birliği	150	100,0	4,5
Ziraat Odası	150	100,0	12,8
Tarım Kredi Kooperatifi	14	9,3	8,0
Manda Birliği	6	4,0	5,2
Sebze Üreticileri Birliği	1	0,7	6,0
Su Ürünleri Kooperatifi	1	0,7	15,0
Tarımsal Kalkınma Koop.	1	0,7	21,0
Yağlı Tohumlar Kooperatifi	2	1,4	22,5

6.1.8 Yabancı işgücü varlığı

İncelenen işletmelerde süt sığırcılığı dışındaki faaliyetlerde ürünlere göre kullanılan yabancı işgücü miktarı değişmektedir. Fındık üretiminde işletmelerin %1,3'ü yabancı işgücü kullanırken, fiğ üretiminde %6,7'si, silajlık mısır üretiminde %5,3'ü, çeltik üretiminde %4,7'si, tütün üretiminde %1,3'ü, ayçiçeği üretiminde 0,7'si, manda yetiştiriciliğinde ise %3,3'ü yabancı işgücü kullanmaktadır. İşletmeler genelinde kullanılan toplam yabancı işgücünün %80,3'ü bitkisel üretimde, %5,3'ü manda yetiştiriciliğinde ve %14,4'ü süt sığırcılığı yetiştiriciliğinde kullanılmaktadır.

6.2 İşletmeyle İlgili Yapısal Özellikler

6.2.1 İşletmelerin ilçe merkezine uzaklık durumu

İşletmelerin ilçe merkezine uzaklığının, işletmelerin gerek üretim girdileri temini, gerekse ürünlerin pazarlanmaları açısından üretim ve pazarlama masrafları üzerinde etkisi bulunmaktadır. Görüşülen 150 işletme, 38 farklı köyde bulunan süt sığırcılığı işletmelerinden oluşmaktadır. İncelenen işletmeler içerisinde ilçe merkezine en yakın olan 2 km uzaklıkta, en uzak olan ise 25 km uzaklıktadır. İşletmelerin ortalama olarak ilçe merkezine uzaklığı 10,97 km olarak tespit edilmiştir.

6.2.2 Arazi varlığı ve mülkiyet durumu

İşletmelerde ortalama toplam arazi varlığı 57,49 dekar, ortalama işlenen arazi varlığı ise 54,20 dekadır (Çizelge 6.11). Armağan (1999)'ın yaptığı çalışmada toplam işlenen arazi 137,41 dekar, Başarır (2008)'in çalışmasında ise 77,62 dekar olarak

belirlenmiştir. İncelenen işletmelerde toplam arazilerin %60,34'ü mülk arazi, %34,23'ü kiraya tutulan arazi, çok küçük bir kısmı (%0,05) kiraya verilen arazi, %5,37'si de ortağa tutulan arazidir. Görüşülen işletmelerde mülk arazinin tapusu ortalama 1,72 kişiye aittir. Armağan (1999)'ın Aydın İlindeki çalışmasında mülk arazi oranı %84,91 iken, Başarır (2008)'in Samsun ilindeki çalışmasında %64,98 olarak belirlenmiştir.

Toplam arazinin %53'ü sulu araziden oluşurken, %47'si kuru araziden oluşmaktadır. Armağan (1999)'ın çalışmasında toplam arazinin %81,49'unu sulu arazi, %18,51'ini ise kuru arazi oluşturmaktadır. İncelenen işletmelerde kiraya verilen arazinin ortalama kira ücreti ise dekara 79,83 TL olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 6.11. İncelenen işletmelerin mülkiyet şekillerine göre arazi varlıkları

Arazi varlığı	Ortalama (da)	Oran (%)
İşlenen mülk arazi	31,43	60,34
İşlenmeyen mülk arazi	3,26	
Kiraya tutulan arazi	19,68	34,23
Kiraya verilen arazi	-0,03	0,05
Ortağa tutulan arazi	3,09	5,37
Toplam işlenen arazi*	54,20	-
Toplam arazi	57,49	100,00

*Toplam işlenen arazi = (Mülk işlenen arazi + kiraya tutulan arazi + ortağa tutulan arazi) – kiraya verilen arazi

İşletmelerin %11,3'ü, mülk arazilerinin %9,4'ünü (3,26 da) boş bırakmaktadır. Arazisini boş bırakan işletmelerin %9,3'ü hayvanlara otlak amacıyla, %1,3'ü ormanlık olduğu için, %0,7'si ise su olmadığı için ürün işleyemediklerinden arazilerini boş bıraktıkları tespit edilmiştir.

İncelenen işletmelerin parsel sayıları 1-30 adet arasında değişmekte olup, işletmeler ortalamasında ise 4,07 adettir. Arazilerin parçalı olmasının temel nedeni, miras yolu ile bölüşülmesidir. Parsellerin küçük ve dağınık olması, önemli problemlere yol açmaktadır. Küçük ve dağınık parseller makineli tarıma uygun olmamakta, işgücü ve zaman kaybına neden olmaktadır (Oktay, 1989). Armağan (1999)'ın Aydın ilindeki yaptığı araştırmasında ortalama parsel sayısı 4,67 adettir. Mülk arazisi olmayan 6 işletme, işletmeler genelinin %4'ünü oluşturmaktadır. Parsel sayısı 1-2 adet olan işletmeler %34,6'lık payla büyük kısmı oluştururken, 3- 4 adet olanlar %32'lik kısmı, 5 ve daha üzeri parsel sahibi olanlar ise % 29,4'lük kısmı oluşturmaktadır (Çizelge 6.12).

Çizelge 6.12. İncelenen işletmelerin mülk arazilerinin parsel sayıları

Parsel Sayısı	Miktar	Oran (%)
0	6	4,0
1 – 2	52	34,6
3 – 4	48	32,0
5 +	44	29,4
Toplam	150	100,0

6.2.3 Bitkisel ürünlerin üretim ve pazarlama durumu

Yetiştirilen ürünler içerisinde en büyük payı %31,56'lık üretimle silaj, %30,55'lik üretimle fiğ yem bitkileri oluşturmaktadır. Silaj ve ayçiçeği, ikinci ürün olarak yetiştirilmektedir. İncelenen işletmelerde üretilen yonca, arpa ve lahananın tamamı işletme içinde tüketilirken, buğdayın %55,3, silajın %77,3'ü, fiğ'in %68,3'ü, fındığın ise %2,6'sı işletme içinde tüketilmektedir. Ayçiçeği, tütün, karpuz ve biberin ise tamamı satış amacıyla yetiştirilmektedir (Çizelge 6.13).

Çizelge 6.13. İşletmelerin bitkisel üretim durumu

Ürünler	Ekim/dikim alanı (da)	Oran (%)	Üretim miktarı (kg)	Satılan ürün miktarı (kg)	Satış fiyatı (TL/kg)
Silaj (2. Ürün)	27,61	31,56	79333,33	17753,8	0,09
Fiğ	26,73	30,55	23254,33	7359,06	0,48
Çeltik	13,50	15,43	9481,67	9468,33	1,22
Buğday	12,55	14,34	5041,33	2252,00	0,57
Ayçiçeği (2. Ürün)	4,19	4,79	904,66	904,66	0,95
Tütün	1,28	1,46	189,47	189,47	13,2
Fındık	0,79	0,90	97,33	94,80	11,0
Arpa	0,43	0,49	152,13	-	-
Yonca	0,22	0,25	340,00	-	-
Biber	0,09	0,10	466,66	466,66	0,40
Lahana	0,06	0,07	200,00	-	-
Karpuz	0,04	0,05	300,00	300,00	0,20
Toplam	87,49	100,00	120.136,44	39.403,57	-

İncelenen işletmeler çeltik ve buğdayı işleme sanayine satarken, ayçiçeği Karadeniz Birliği'ne, tütünün tamamını ise tüccara satmaktadırlar. İşletmelerin %25'i fındığı birliklere satarken, %75'i ise tüccara satmaktadırlar. Fındığın %17,5'i yağlık

amacıyla birliklere satılırken, %82,5'i tüccarlara satılmaktadır. Silaj ve fiğ gibi yem bitkileri doğrudan tüketicilere satılırken, karpuz ve biber ise hale pazarlanmaktadır (Çizelge 6.14).

Çizelge 6.14. İncelenen işletmelerin bitkisel ürünleri pazarlama kanalları (%)

Ürünler	Birlik	İşleme sanayi	Doğrudan tüketici	Tüccar	Pazar (Hal)
Çeltik	-	100,0	-	-	-
Buğday	-	100,0	-	-	-
Ayçiçeği	100,0	-	-	-	-
Fındık	25,0	-	-	75,0	-
Tütün	-	-	-	100,0	-
Silaj	-	-	100,0	-	-
Fiğ	-	-	100,0	-	-
Karpuz	-	-	-	-	100,0
Biber	-	-	-	-	100,0

6.2.4 Hayvan varlığı ve değerleri

Anket yapılan işletmelerin %18,7'sinin hayvancılık faaliyetini geçimlik olarak yaptıkları, %18'inin ticari amaçla ve %63,3'lük büyük kısmının da hem geçimlik hem ticari amaçla yaptıkları ortaya konulmuştur (Çizelge 6.15).

Çizelge 6.15. İncelenen işletmelerin hayvancılık faaliyeti yapma amaçları

Yetiştirme amacı	Miktar	Oran (%)
Geçimlik	28	18,7
Ticari	27	18,0
Her ikisi	95	63,3
Toplam	150	100,0

İncelenen işletmelerde 2013 yılında BBHB cinsinden ortalama hayvan varlığı 24,2 iken, bu sayı 2014 yılında 25,3'e yükselmiştir. İşletmeler ortalamasına göre 2013 yılı hayvan varlığının %89,7'sini sığır, geriye kalan %10,3'ünü ise mandalar, 2014 yılında ise hayvan varlığının %89,3'ünü sığırlar geriye kalan %10,7'sini ise mandalar oluşturmuştur. Her iki yıl için de işletmelerin hayvan varlığının büyük bir kısmını, inek varlığı oluşturmaktadır (Çizelge 6.16). İşletme başına düşen inek varlığı 2013 yılında 13,2 baş iken, 2014 yılında 15,8 baş olmuştur. Elmaz ve diğ. (2010)'nin Burdur ilinde yaptığı çalışmalarında işletme başına düşen ortalama sığır

sayısını 11,3 baş, sağmal inek sayısını 5,9 baş, Tatar (2007)'ın Ankara ve Aksaray'da yaptığı çalışmasında inek sayısını sırasıyla 13,5 baş, 9,7 baş olarak bulmuştur. Genel olarak 2013 yılından 2014 yılına göre iki yıl arasında karşılaştırma yapıldığında; inek, buzağı, manda ineği, manda öküzü sayısında bir artış olurken, boğa, düve, manda düvesi sayısında azalış olmuştur. Tosun, dana ve malak sayısında değişim olmamıştır (Çizelge 6.16).

Çizelge 6.16. İşletmelerdeki büyükbaş hayvan varlığı ve değerleri (BBHB)

Yetiştirilen hayvan cinsi	2013 hayvan sayısı (adet)	Oran (%)	Değer (TL)	2014 hayvan sayısı (adet)	Oran (%)	Değer (TL)
İnek	13,2	54,5	38313,9	15,8	62,5	47954,0
Boğa	2,7	11,2	6718,0	2,2	8,7	6408,0
Düve	2,5	10,4	8700,0	1,1	4,3	3568,0
Tosun	1,1	4,5	4174,7	1,1	4,3	4331,3
Erkek dana	0,8	3,3	2517,3	0,8	3,2	1913,8
Dişi dana	0,7	2,9	1952,0	0,7	2,8	1583,3
Erkek buzağı	0,4	1,6	861,7	0,5	2,0	1117,0
Dişi Buzağı	0,3	1,2	771,7	0,4	1,6	945,7
Sığır toplamı	21,7	89,7	64009,3	22,6	89,3	67821,1
Manda ineği	1,7	6,6	3246,0	2,0	7,9	3500,0
Manda öküzü	0,4	2,1	896,0	0,5	2,0	896,0
Manda düvesi	0,3	1,2	650,0	0,1	0,4	257,0
Malak	0,1	0,4	182,0	0,1	0,4	187,0
Manda toplamı	2,5	10,3	4,974	2,7	10,7	4,840
Toplam	24,2	100,0	68983,3	25,3	100,0	72661,1

İncelenen işletmelerde sığır varlığının %2,4'ü yerli ırklardan, %68,6'sı melez ırklardan ve %29'u kültür ırklarından oluşmaktadır. Yine hayvan ırkları içerisinde en büyük paya melez ırk sahiptir (Çizelge 6.17). Demir ve Sancar (2012)'ın Gümüşhane ilinde yaptıkları çalışmalarında yerli ırk %6,2, melez ırk %7, kültür ırkı ise %86,8 olarak tespit edilmiştir. Kum (2006)'un Antalya'daki çalışmasında yerli ırk %11, melez ırk %70, kültür ırkı ise %19 olarak bulunmuştur.

Çizelge 6.17. İncelenen işletmeler ortalaması hayvanların ırk dağılımları (%)

	Yerli		Melez		Kültür		Toplam	
	Miktar	Oran (%)	Miktar	Oran (%)	Miktar	Oran (%)	Miktar	Oran (%)
Boğa	-	-	1,3	7,1	0,6	7,8	1,9	7,1
İnek	0,4	60,6	8,6	47,3	4,2	54,5	13,2	49,8
Düve	0,2	30,3	2,8	15,4	0,6	7,8	3,6	13,6
Tosun	0,02	3,0	1,1	6,1	0,4	5,2	1,5	5,6
Dana	0,04	6,1	2,5	13,7	0,5	6,5	3,04	11,5
Buzağı	-	-	1,9	10,4	1,4	18,2	3,3	12,4
Toplam	0,66	100,0	18,2	100,0	7,7	100,0	26,5	100,0

6.2.5 Süt sığırı varlığı, hayvansal üretim ve pazarlama durumu

İncelenen işletmelerde ortalama 3,8 yaşında 10,04 baş sağılan inek mevcuttur. İşletmelerin ortalama yıllık süt üretimi 20.322,40 lt'dir. Laktasyon süresi minimum 6 ay, maksimum 10 ay ve ortalama 8,2 aydır. İncelenen işletmelerde sağılan süt sığırlarının ortalama günlük süt verimi 9,6 lt olarak bulunmuştur. Tatar (2007)'in çalışmasında laktasyon süresi ortalama 8-9 ay bulmuştur. İnek başına günlük ortalama süt verimi Koyubenbe (2005)'nin İzmir'deki çalışmasında 13,63 lt ve Kum (2006)'un Antalya'daki çalışmasında 17,14 lt olarak bulunmuştur. Buradan araştırma bölgesindeki hayvanların süt verim ortalamasının, diğer bölgelere göre daha düşük olduğu anlaşılmaktadır.

İncelenen işletmelerde elle ve makine ile olmak üzere iki sağım şeklinin olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin %41,3'ü makine ile sağım yaparken, %58,7'si elle sağım yapmaktadır. Koyubenbe (2005)'nin çalışmasında işletmelerde sağım şeklinin %63,8'i makine ile %34,9'u elle, %1,2'si her iki yöntemle, Elmaz ve diğ. (2010)'nin çalışmasında %92,8'i seyyar makineyle, %4,3'ü elle sağım ve %3'ü sağım ünitesinde sağım yaptıklarını belirlemiştir.

İncelenen işletmelerde üretilen sütün %96,8'i süt sığırlarından, %3,2'si ise mandalardan elde edilmektedir. Elde edilen yoğurt miktarının ise yaklaşık %70'i süt sığırlarından geriye kalan kısmı ise mandalardan elde edilmektedir. Tereyağı üretiminin yarısı süt sığırlarından, diğer yarısı ise mandalardan elde edilmektedir.

İncelenen işletmelerde süt sığırlarından elde edilen sütün %28,90'ı işletme içinde tüketilmekte ve süt mamulleri yapımında kullanılırken, %71,10'u süt olarak farklı yerlere satılmaktadır. Süt satış fiyatı 0,72 TL olarak tespit edilmiştir (Çizelge

6.18). İşletmelerin %6'sı süt satışında bulunmamaktadır. Armağan (1999)'ın çalışmasında üretilen sütün %6,1'inin işletme içinde tüketildiğini, %93,9'unun ise satıldığı belirtilmektedir.

İşletmelerin %7,3'ü peynir üretmekte ve ürettikleri peynirin %12'sini işletme içinde tüketirken, %88'ini satmaktadırlar. İşletmelerin %2'si yoğurt yapmakta ve yoğurdun %28,7'sini işletme içinde tüketirken %71,3'ünü satmaktadırlar. İşletmelerin %0,7'si işletmesinde tereyağı yapmakta ve tereyağının tamamını satmaktadırlar.

İncelenen işletmelerin sadece %4,7'sinde süt sığırcılığı yanında manda yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Görüşülen bu işletmelerde manda sütünün %12,2'si işletme içinde tüketilirken, geriye kalan kısmı ise dondurma imalatçılarına satıldığı belirtilmiştir. Yoğurt ve tereyağının ise tamamı mahalli pazarlarda doğrudan tüketicilere satılmaktadır.

Çizelge 6.18. İncelenen işletmelerin ortalama hayvansal üretim değerleri

Hayvan cinsi	Ürün adı	Üretim Miktarı (kg)	Satış Miktarı (kg)	Satış fiyatı (kg)
İnek	Süt	20322,40	14451,25	0,72
	Yoğurt	29,60	21,10	2,00
	Peynir	38,36	33,86	8,10
	Tereyağı	1,20	1,20	23,00
Manda	Süt	660,53	579,99	2,64
	Yoğurt	13,33	13,33	2,50
	Tereyağı	1,33	1,33	30,00

Genel olarak işletmelerin %14,9'u sütü doğrudan tüketicilere satarken, %80,8'i işleme sanayine, %4,3 ise hem doğrudan tüketicilere hem de işleme sanayine satmaktadırlar. Satılan süt miktarının ise %4,8'i doğrudan tüketicilere, %95,2'si ise işleme sanayine satılmaktadır. Satılan yoğurt, peynir ve tereyağının tamamı tüm işletmelerde doğrudan tüketicilere satılmaktadır (Çizelge 6.19).

Çizelge 6.19. İncelenen işletmelerin süt ve süt ürünlerini pazarlama kanalları (%)

Ürün adı	Doğrudan tüketici	İşleme Sanayi	Her ikisi
Süt	14,9	80,8	4,3
Yoğurt	100,0	-	-
Peynir	100,0	-	-
Tereyağı	100,0	-	-

6.2.6 Sermaye durumu

İşletmelerin faaliyetlerini devam ettirebilmesi için diğer üretim araçları ile birlikte sermayelerini de kârlı bir şekilde kullanmaları gereklidir. Tarımda sermayenin sınıflandırılması yaygın olarak fonksiyonlarına göre yapılmakta olup, (Karacan, 1991) çalışmamızda da bu sınıflandırma şekli esas alınmıştır. Aktif sermaye, arazi ve işletme sermayesinden oluşmaktadır. İncelenen işletmelerde işletme başına ortalama 404.391 TL aktif sermaye düşmektedir. Bu değer içinde en önemli payı %66 ile arazi sermayesi almakta, %34'lük diğer kısım ise işletme sermayesinden oluşmaktadır (Çizelge 6.20).

Arazi sermayesi; toprak ve bina sermayesinden oluşmakta ve incelenen işletmeler içerisinde büyük payı toprak sermayesi (%40,4) oluşturmaktadır. İşletme sermayesi; canlı demirbaş, alet-makine, malzeme-mühimmat ve para sermayesinden oluşmaktadır. İncelenen işletmelerde, işletme sermayesi içerisinde ise en büyük payı canlı demirbaş sermayesi (%16,8), en küçük payı ise para sermayesi (%0,3) oluşturmaktadır.

Pasif sermaye, borçlar ve kira-ortakçılıkla tutulan arazinin değeri ile özsermayeden oluşmaktadır. Kira-ortakçılıkla tutulan arazinin değerinin pasifte gösterilmesi, işletmeleri karşılaştırırken doğru bir değerlendirme yapılabilmesi açısından gereklidir. Çünkü kira ve ortakçılıkla tutulan arazinin değeri aynı zamanda aktif sermayenin toprak sermayesi unsuru içinde de yer almaktadır (Armağan, 1999). İncelenen işletmelerde pasif sermaye içerisinde en büyük payı öz sermaye (%82) oluşturmaktadır. Pasif sermaye içerisinde yer alan borçların sırasıyla en fazla banka, şahıs, kooperatif ve esnaf kredilerinden oluştuğu tespit edilmiştir.

Çizelge 6.20. İncelenen işletmelerin ortalama sermaye varlıkları

Sermaye unsurları	Miktar	Oran (%)
Arazi sermayesi	266.703,6	66,0
• Toprak	163.573,3	40,4
• Bina	103.130,3	25,6
İşletme sermayesi	137.687,4	34,0
• Canlı demirbaş	67.808,3	16,8
• Alet- makine	55.540,9	13,7
• Malzeme- mühimmat	13.104,9	3,2
• Para	1.233,3	0,3
Aktif Toplamı (Arazi + İşletme sermayesi)	404.391,0	100,0
Borçlar	7.936,7	2,0
Kira ve ortağa işlenen arazi sermayesi	64.785,2	16,0
Özsermaye	331.669,1	82,0
Pasif Toplamı	404.391,0	100,0

6.2.7 Gelir durumu

İncelenen işletmelerde ortalama yıllık gelir 46.824 TL olarak bulunmuştur. Ortalama gelirin %88,41'lik kısmını tarımsal gelir oluşturmakta ve geriye kalan %11,59'luk kısmını ise tarım dışı gelir oluşturmaktadır. Tarımsal gelir içinde satılan sütün ve çeltiğin payları sırasıyla %25,13 ve %27,90'dır.

6.3 Süt Üretim Faaliyetiyle İlgili Özellikler

6.3.1 Süt hayvanlarının temin şekli

İncelenen işletmeler süt hayvanlarını öncelikle kendi işletmelerinden temin etmektedirler. Süt ineği materyalinin temin edildiği diğer noktalar ise sırasıyla; yakın köyler, ilçe merkezi ve yakın ilçeler şeklindedir.

Çizelge 6.21. İncelenen işletmelerin süt hayvanlarını temin yerleri

Süt hayvanı temin yeri	Hiç (1)	Nadiren (2)	Bazen (3)	Genellikle (4)	Her zaman (5)	Skor	Önem sırası
Kendi işletmesi	0	4	36	408	170	618	1
Yakın köy	31	68	180	100	0	379	2
Merkez ilçe	40	56	195	68	0	359	3
Yakın ilçe	67	114	72	8	0	261	4
İl dışı	98	98	9	0	0	205	5

6.3.2 Köy ortak merasından faydalanma durumu

İncelenen işletmelerin %40,7'si köy ortak kullanımına ait meradan ortalama 2,5 ay faydalanırken, %59,3'ü köylerine ait meranın bulunmaması nedeniyle meradan faydalanmamaktadır.

6.3.3 İşletmelerin ahır tipi

İncelenen işletmelerde kapalı bağlı ahır ve yarı açık ahır olmak üzere iki tip ahır mevcuttur. İncelenen işletmelerdeki ahır tipleri Çizelge 6.22'de özetlenmiştir. Kapalı bağlı ahırlar; dört tarafı duvarlarla kapalı, üstü uygun çatı malzemesiyle örtülü ve hayvanların ya birbirine ya da duvara bakacak şekilde bağlandıkları ahır tipleridir. Yarı açık ahırlar; üç tarafı duvarlarla çevrili, üstü örtülü olan ve genellikle sadece güney cephesi açık ahırlardır (Tatar, 2007). İncelenen işletmelerin büyük bir kısmı (%76,7), sadece kapalı bağlı ahırlardan oluşmakta ve %23,3'ü de hem kapalı hem de yarı açık ahıra sahiptirler. Elmaz ve diğ. (2010)'nin Burdur'daki çalışmasında ahır tipinin %27,2'sini yarı açık ahır, %51,9'unun kapalı sabit duraklı (bağlı) ahır, %20,9'unun kapalı serbest gezinmeli ahırlardan oluştuğunu; Yılmaz (2006)'ın çalışmasında %98,4'ünün kapalı bağlı ahır, %1,6'sının yarı açık ahırlardan oluştuğunu belirlemiştir. İşletmelerdeki ortalama kapalı ahır alanı ortalama 98,4 m², yarı açık ahır alanı ise 16 m²'dir.

Çizelge 6.22. İncelenen işletmelerin ahır tipleri

Ahır tipi	Miktar	Oran (%)
Kapalı bağlı ahır	115	76,7
Kapalı ve Yarı açık ahır	35	23,3
Toplam	150	100,0

6.3.4 İşletmelerin silaj yapma durumu

Genelde hayvancılıkla uğraşan işletmelerin büyük bir kısmı, bitkisel ürünlerin yetiştiriciliğini de yapmaktadır. İncelenen işletmelerin 2014 yılında %58'i silaj üretiminde bulunurken, %42'si silaj yapmamaktadırlar. Kum (2006)'un Antalya ilinde yaptığı çalışmasında da silaj üreten işletmelerin oranı benzer (%44,07) bulunmuştur. İncelenen işletmelerin %42'si 2013 yılında silaj üretirken, 2014 yılında silaj üretimi gerçekleştirmemişlerdir. Araştırmanın yapıldığı yıl işletmelerin silaj üretmemelerinin nedenleri sırasıyla; bir önceki yıldan ellerinde silajın kalmış

olması (%82,5), silajı satın almaları (%14,3) ve hayvanların beslenmesinde bu yıl için silaj kullanılmaması (%3,2) olarak tespit edilmiştir (Çizelge 6.23).

Çizelge 6.23. İncelenen işletmelerin 2014 yılı silaj yapmama nedenleri

Silaj yapmama nedeni	Miktar	Oran
Geçen yıldan var	52	82,5
Satın alıyor	9	14,3
Kullanmıyor	2	3,2
Toplam	63	100,0

6.3.5 Tabii tohumlama yaptırma durumu

İncelenen işletmelerde ineklerin tohumlanmasında genellikle suni tohumlama yöntemi (%96,7) kullanmakta, doğal yöntem (boğa kullanımı) ise sadece işletmelerin %3,3'ünde kullanılmaktadır. Yılmaz (2006)'ın çalışmasında da işletmelerin %99,6'nın suni tohumlama yöntemini kullandıkları ortaya konulmuştur.

6.3.6 Süt sığırcılığı ile ilgili eğitim- yayım çalışmalarına katılma durumu

Görüşülen işletme yöneticilerinin %73,3'ü herhangi bir eğitim- yayım, bilgilendirme toplantısı, seminer vb. çalışmalarına katılmamıştır. Geriye kalan %26,7'si ise 2013 yılında tarımsal danışmanlık bünyesinde yapılan bilgilendirme seminerlerine katılmışlardır (Çizelge 6.24).

Çizelge 6.24. İşletme yöneticilerinin süt hayvancılığına yönelik eğitim- yayım çalışmalarına katılma durumu

Eğitim- yayım çalışmaları	Miktar	Oran (%)
Katılmadım	110	73,3
Bakım -yemleme -sağım	40	26,7
Toplam	150	100,0

6.3.7 İneklerde görülen hastalıklar ve aşılama durumu

İncelenen işletmelerin hemen hemen tamamında hayvanlara her yıl Şap, Şarbon ve Brucella gibi koruyucu aşılar yapılmaktadır. Yılmaz (2006)'ın Afyon, Ankara, Eskişehir, Kayseri, Kırıkkale, Konya, Nevşehir, Niğde İlleri'ndeki süt sığırcılığı projesi uygulayan tarımsal kalkınma kooperatifleriyle görüşerek yaptığı çalışmasında da işletmelerin %97,6'ında hayvanlara koruyucu aşılama yaptırıldığı ortaya konulmuştur. Şap hastalığının ülke genelinde görülmesi ve hayvan hareketlerinde bu

aşının mecburi tutulması nedeniyle incelenen işletmelerin %0,7'sinde şap hastalığı, %4,7'sinde ise mastitis rastlanılmasına rağmen, bu hastalıklar sebebiyle ölen hayvan olmamıştır.

6.3.8 Küpeleme durumu

İncelenen işletmelerdeki sığırların %98,7'si küpelenmiş, %1,3'ü ise ilçe müdürlüğünden küpeleme için henüz kimse gelmediğinden küpelemenin yapılmadığı belirlenmiştir.

6.3.9 Süt sığırcılığı ile ilgili teknik bilgiyi öğrenme durumu

İncelenen işletmelerde işletme yöneticileri süt sığırcılığı ile ilgili teknik bilgiyi farklı kanallardan edinmektedirler. İşletme yöneticilerinin süt sığırcılığı konusunda teknik bilgiyi en çok kendi deneyimlerine bağlı olarak edindikleri tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla; serbest veteriner hekim, TV ve radyo gibi araçlar, diğer üreticiler, Süt Üreticileri Birliği, GTHB ilçe müdürlüğü ve Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği takip etmektedir. Görüşülen işletmelerin yöneticileri genellikle ilgili kurum ve kuruluşlardan teknik bilgi desteği yeterince göremediklerini, eğitim- yayım konularında daha aktif olmaları gerektiğini belirtmişlerdir.

Çizelge 6.25. İncelenen işletmelerde süt sığırcılığı ile ilgili teknik bilginin öğrenildiği yerler

Teknik bilgilerin öğrenildiği kaynak	Hiç (1)	Nadiren (2)	Bazen (3)	Genellikle (4)	Her zaman (5)	Skor	Önem sırası
Kendim	0	10	105	372	85	572	1
Serbest veteriner hekim	2	62	174	184	65	487	2
TV, radyo vb araçlar	4	116	225	52	0	397	3
Diğer üreticiler	9	104	237	40	0	390	4
Süt üreticileri birliği	62	38	48	180	35	363	5
GTHB ilçe müdürlüğü	92	98	27	0	0	217	6
Damızlık sığır yetiştiricileri birl.	110	60	30	0	0	200	7

6.3.10 Süt sığırı yetiştiriciliği memnuniyetsizlik durumu ve nedenleri

İncelenen işletmelerin büyük bir kısmı (%95,3) süt sığırı yetiştiriciliğinden memnun değilken, %4,7'si memnun olduklarını belirtmişlerdir. İşletmelerin büyük kısmının süt sığırı yetiştiriciliğinden memnun olmama nedenleri sırasıyla; süt fiyatlarının çok

düşük olması, desteklemelerin yetersiz olması, üretim maliyetlerinin çok yüksek olması, çok fazla işgücüne gereksinim duyulması, ürünü saklama koşulları ve pazarlamasının zor olması şeklindedir (Çizelge 6.26).

Çizelge 6.26. İncelenen işletmelerin süt sığırları yetiştiriciliği ile ilgili memnuniyetsizlik nedenleri

Süt sığırları yetiştiriciliğindeki memnuniyetsizlik nedenleri	(1) Kesinlikle katılmıyorum	(2) Katılmıyorum	(3) Kararsızım	(4) Katılıyorum	(5) Kesinlikle katılıyorum	Toplam skor	Önem sırası
Süt fiyatlarının çok düşük olması	1	2	9	268	355	635	1
Desteklemelerin yetersiz olması	1	2	3	304	320	630	2
Üretim maliyetlerinin çok yüksek olması	2	0	0	348	270	620	3
Çok fazla işgücü gerektirmesi	2	48	15	356	115	536	4
Ürünü saklama koşullarının zor olması	2	72	6	360	65	505	5
Pazarlamasının zor olması	1	174	6	176	45	402	6

6.3.11 Süt sığırları sayısı artırma isteği

Görüşülen işletme yöneticilerinin %78,7'si araştırmanın yapıldığı dönemdeki piyasa ve destekleme koşullarında süt sığırları sayısını artırmak istemediklerini, %21,3'ü ise süt sığırları sayısını artırmak istediklerini belirtmişlerdir. Süt sığırları sayısını artırmak isteyen işletmeler minimum 2 baş ve maksimum 50 baş olmak üzere ortalama 1,65 baş daha fazla süt sığırları yetiştirmek istediklerini belirtmişlerdir.

6.3.12 Süt sığırıcılığının sorunları

İncelenen işletmelerde süt sığırıcılığı konusunda yaşanan en önemli sorun olarak sütün çok düşük fiyatla satılıyor olmasını belirtmişlerdir. Diğer önemli sorunlar ise sırasıyla; kesif yem fiyatlarının yüksekliği, sermaye, teknik bilgi, mera alanı ve veteriner hizmetlerinin yetersizliği, ineğin kızgınlık zamanının tam olarak tespit edilememesi, kaliteli boğa ve kalifiye işgücü bulunamaması, ahırların elverişli olmaması, süt üretiminde hijyenik koşulların sağlanamaması, ot ve saman hasat dönemindeki yağışların fazla olması, çoban bulamama ve hayvanların sık hastalanması şeklindedir.

Çizelge 6.27. İncelenen işletmelerin süt sığırcılığının sorunları konusundaki düşünceleri

Süt sığırı yetiştiriciliğiyle ilgili sorunlar	(1) Kesinlikle katılmıyorum	(2) Katılmıyorum	(3) Kararsızım	(4) Katılıyorum	(5) Kesinlikle katılıyorum	Skor	Önem sırası
Mandıralar sütü çok ucuza alıyor	0	2	0	352	305	659	1
Kaba ve kesif yem fiyatları yüksek	1	22	6	432	140	601	2
Sermayem yetersiz	4	58	6	408	65	541	3
Teknik bilgim yetersiz	6	128	3	316	0	453	4
Yeterli mera alanı bulamıyorum	4	180	0	188	45	417	5
Veteriner hizmetleri yetersiz	2	180	6	224	0	412	6
İneğin kızgınlık gösterdiğini zamanında tespit edemiyorum	4	184	36	164	5	393	7
Kaliteli boğa bulamıyorum	2	212	3	152	15	384	8
Kalifiye işgücü bulamıyorum	4	228	0	128	0	360	9
Kaliteli kaba yem bulamıyorum	3	236	0	108	10	357	10
Ahır hayvancılığa elverişli değil	5	208	6	152	0	351	11
Süt üretiminde hijyenik koşulları sağlayamıyorum	5	254	33	24	5	321	12
Ot ve saman yapma döneminde yağışlar fazla	4	268	9	36	0	317	13
Çoban bulamıyorum	5	270	0	40	0	315	14
Hayvanlar sık hastalanıyor	3	290	3	0	5	301	15

6.3.13 Süt sığırcılığı konusunda öneriler

İncelenen işletme yöneticilerinin süt sığırı yetiştiriciliğinde yaşanan sorunların çözümüne yönelik öncelikli önerilerini, süt fiyatlarının artırılması ve yem fiyatlarının düşürülmesi oluşturmaktadır. Bunları sırasıyla; süt hayvancılığına yönelik desteklerin miktarının artırılması, ilgili kurumlardan daha fazla teknik bilgi desteği sağlanması, süt desteklerinin kalite, hijyen ve miktar odaklı olması, desteklerin zamanında ödenmesi, birliklerin üyelik aidat kesintisinin azaltılması ve desteklerin mevsime göre değiştirilmesi takip etmektedir.

Çizelge 6.28. İncelenen işletmelerin süt sığırcılığı konusundaki önerileri

Öneriler	(1) Kesinlikle katılmıyorum	(2) Katılmıyorum	(3) Kararsızım	(4) Katılıyorum	(5) Kesinlikle Katılıyorum	Skor	Önem sırası
Süt fiyatları artırılmalıdır	0	0	0	256	430	686	1
Yem fiyatları düşürülmelidir	0	0	0	256	430	686	1
Destek miktarı artırılmalıdır	0	0	15	284	380	679	2
Daha fazla teknik bilgi desteği sağlanmalıdır	0	2	0	420	220	642	3
Süt destekleri kalite, hijyen ve miktar odaklı olmalıdır	0	4	3	456	165	628	4
Destekler zamanında ödenmelidir	0	0	3	552	55	610	5
Birliklerin üyelik aidat kesintisi azaltılmalıdır	0	46	9	372	155	582	6
Destekler mevsime göre verilmelidir	1	22	45	472	25	565	7

6.3.14 Danışmanlık ve genel devlet hizmetlerinden yararlanma durumu

İncelenen işletmelerin %45,3'ü GTHB'nın sağlamış olduğu tarımsal danışmanlık hizmeti desteğinden Ziraat Odası ve Birlikler aracılığıyla yararlanırken, %54,7'si herhangi bir danışmanlık hizmeti almamaktadır. Danışmanlık hizmeti desteğinden faydalanan işletmeler için danışmanlık hizmeti veren kişi için kuruluşa, işletme başına 600 TL danışmanlık hizmet desteği vermektedir.

İncelenen işletmelerin %18,7'si eğitim-yayım ve devlet sulaması gibi genel devlet hizmetinden faydalanmıyorken, %28,7'si tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinden, %36'sı devlet sulamasından, %16,7'si ise her iki hizmetten de faydalanmaktadır (Çizelge 6.29).

Çizelge 6.29. İncelenen işletmelerin genel devlet hizmetlerinden yararlanma durumu

Hangi devlet hizmetlerinden yararlanıyorsunuz?	Miktar	Oran (%)
Hiçbiri	28	18,7
Tarımsal yayım çalışmaları	43	28,7
Devlet sulaması	54	36,0
Her ikisi	25	16,7
Toplam	150	100,0

6.3.15 Tarımsal desteklerden yararlanma durumu

İncelenen işletmeler, 2013 yılı için ortalama 5.945 TL'lik tarımsal destekleme geliri elde etmiştir (Çizelge 6.30). Yararlanılan toplam desteklemeler içerisinde en büyük payı %29,56 ile anaç sığır desteği oluşturmaktadır. Bunu sırasıyla (%19,11) sulu silajlık mısır ve tek yıllık yem bitkileri desteği (%15,78) takip etmektedir. İşletme başına 7,83 baş anaç sığır için 1.757,48 TL destekleme alınmıştır. Bu desteklemeden %0,01 üst örgüt kesintisi ve %0,01 de merkez birliği kesintisi yapılmaktadır. İşletmeler ortalaması olarak 1,83 baş buzağı için 137,25 TL suni tohumlamadan doğan buzağı desteğinden, 2.156,92 litre süt için ise 131,56 TL süt desteğinden yararlanılmıştır. İşletmelerin %91,3'ü anaç sığır desteğinden, %64,7'si buzağı desteğinden, %32,7'si de süt desteğinden yararlanmıştır. İşletmelerde ortalama mevcut anaç sığırların %59,3'ü, buzağının %33,3'ü, üretilen süt miktarının ise yaklaşık %13'ü için destekleme geliri elde edilmiştir.

İşletmeler, 2014 yılı için mevcut durumdaki ortalama anaç sığır ve buzağı varlığının tamamı ile 2013 yılı verileriyle orantılı olarak aynı bitkisel üretim alanları için 8.013,02 TL'lik tarımsal destekleme geliri elde etmişlerdir (Çizelge 6.30). Yararlanılan desteklemeler içerisinde en büyük payı %44,36 ile anaç sığır desteği oluşturmaktadır. Bunu sırasıyla (%14,18) sulu silajlık mısır ve (%11,71) tek yıllık yem bitkileri desteği takip etmektedir. İşletme başına 15,8 baş anaç sığır için 3.555,00 TL destekleme alınmıştır. Bu desteklemeden %0,01 üst örgüt kesintisi ve %0,01 de merkez birliği kesintisi yapılmaktadır. İşletmeler ortalaması olarak 4,50 baş buzağı için 337,5 TL suni tohumlamadan doğan buzağı desteğinden yararlanılmıştır. 2014 yılı son 6 aylık desteklenen süt miktarına ulaşamadığından 2013 yılı ile orantılı tahmini 2156,92 litre süt için ise o yılda ortalama 0,04 TL olan süt desteğine göre 86,28 TL'lik destekleme geliri elde edileceği tahmin edilmiştir.

Çizelge 6.30. İşletmelerin ortalama tarımsal desteklerden yararlanma durumu

Destekleme şekli	2013 Hayvan varlığı (baş)	Hayvan varlığı/arazi miktarı	Alınan destek tutarı (TL)	Oran (%)	Hayvan sayısı/arazi miktarı	Alınan destek tutarı (TL)	Oran (%)
			2013			2014	
Hayvan başı desteği							
-Sütçü ve kombine ırklar ve melezleri ile etçi ırkların melezleri anaç sığır (225 TL/baş)	13,2	7,83	1757,48	29,56	15,80	3555,00	44,36
-Anaç manda (350 TL/baş)		1,13	395,50	6,65	1,33	465,50	5,81
-Suni tohumlamadan ve etçi ırklardan doğan buzağı (75 TL/baş)	3,5	1,83	137,25	2,31	4,50	337,50	4,20
-Döl kontrolü projesi kapsamındaki suni tohumlamadan doğan buzağı ilave (35 TL/baş)		0,02	2,20	0,04	0,02	2,20	0,03
Süt primi		2156,92	131,56	2,21	2156,92	86,27	1,08
Yem bitkileri desteği							
-Sulu yonca (50 TL/da)		0,22	11,00	0,19	0,22	11,00	0,14
-Tek yıllıklar (35 TL/da)		26,81	938,23	15,78	26,81	938,23	11,71
-Sulu silajlık mısır (75 TL/da)		15,15	1136,25	19,11	15,15	1136,25	14,18
-Kuru silajlık mısır (35 TL/da)		11,82	413,70	6,96	11,82	413,70	5,16
Mazot, gübre ve toprak analizi desteği							
-Hububat, yemb, baklagil, yumrub. Sebze & meyve mazot desteği (4,3 TL/da)		51,38	220,93	3,72	51,38	236,35	2,95
-Yağlı tohumlu bitkiler & endüstri bitkileri mazot desteği (7 TL/da)		3,44	24,08	0,40	3,44	25,80	0,32
-Hububat, yemb, baklagil, yumrub. Sebze & meyve gübre desteği (5,5 TL/da)		51,38	282,59	4,75	51,38	308,28	3,86
-Yağlı tohumlu bitkiler & endüstri bitkileri gübre desteği (7 TL/da)		3,44	24,08	0,40	3,44	25,80	0,32
-2012 ÇKS kayıtlı üreticilere toprak analiz desteği (2,5 TL/da)		9,30	23,25	0,39	9,30	23,25	0,29
Yurt içi sertifikalı tohum kullanım desteği							
-Çeltik (8 TL/da)		10,81	86,51	1,45	10,81	86,51	1,08
-Fiğ (5 TL/da)		21,73	107,97	1,82	21,73	107,97	1,35
Türkiye tarım havzaları üretim ve destekleme modeli fark ödemesi destekleri							
-Buğday (5 krş/kg)		95,00	4,75	0,08	95,00	4,75	0,06
-Çeltik (10 krş/kg)		2486,67	248,66	4,18	2486,67	248,66	3,10
-Toplam		-	5945,99	100,00	-	8013,02	100,00

6.3.16 Destekleme ödemelerinde karşılaşılan sorunlar

İncelenen işletmelerin süt hayvancılığına yönelik desteklemelerden yararlanmada karşılaştıkları en önemli sorunlar sırasıyla; desteklemelerin yetersiz oluşu, başvurudaki bürokrasinin fazla ve zaman alıcı olması, bankanın borç, kefalet vb. gibi sebeplerden dolayı ödemelere el koyması, ödemelerin zamanında yapılmaması ve desteklemelerden haberdar olunmaması şeklindedir.

Çizelge 6.31. İncelenen işletmelerin süt hayvancılığına yönelik desteklemelerle ilgili sorunları

Desteklemelerde karşılaşılan sorunlar	(1) Kesinlikle Katılmıyorum	(2) Katılmıyorum	(3) Kararsızım	(4) Katılıyorum	(5) Kesinlikle katılıyorum	Skor	Önem Sırası
Verilen destek miktarı yetersizdir	2	8	6	364	255	635	1
Başvurudaki bürokrasi fazla ve zaman alıcıdır	3	218	9	128	15	373	2
Bankanın borç, kefillik vs. dolayı ödemelere el koyuyor	2	270	3	44	5	324	3
Ödemelerin zamanında yapılmıyor	2	276	6	28	5	317	4
Desteklemelerden haberim olmuyor	10	260	0	40	0	310	5

6.3.17 Yıllara göre süt sığırcılığı desteklerinden yararlanma durumu

GTHB, 2010 yılından 2014 yılına kadar anaç desteği olarak işletmelere hayvan başına 225 TL destek sağlamıştır. Suni tohumlamadan doğan buzağı desteği 2010 yılında 60 TL/baş iken, 2011-2014 döneminde 75 TL/baş olarak verilmiştir. Döl kontrolü kapsamında doğan buzağı desteği ilave 2011 yılında 25 TL/baş iken, 2012-2014 döneminde 35 TL/baş olarak verilmiştir (RG, 2013; RG, 2014)

İşletme başına düşen anaç sığır desteğinde 2010-2013 döneminde her yıl artış olmuştur. İşletme başına 2010 yılında 2,92 baş için 649,24 TL anaç sığır desteklemesi alınmışken, 2013 yılında ise 7,83 baş için 1757,48 TL anaç sığır desteği alınmıştır. İşletme başına düşen buzağı desteğinde 2010-2013 döneminde dalgalanmalar olmuştur. İşletme başına 2010 yılında 1,46 baş için 87,50 TL destek alınırken, 2011 yılında destek alınan buzağı sayısı artmış, 2012 ve 2013 yıllarında azalarak işletme başına 1,85 baş için 139,20 TL olmuştur (Çizelge 6.32).

Süt desteği, soğuk çiğ süt ve sıcak süt olmak üzere iki ayrı şekilde verilmektedir. Soğuk iğ süt, sabit veya sabitlenmiş süt soğutma tankları üzerinden pazarlanan çiğ sütü ifade etmektedir (RG, 2014). Sıcak süt ise, sağımdan hemen sonra soğutma tanklarında bekletilmeden direkt olarak satılan sttr. İşletme başına 2011 ve 2012 dönemlerinde satılan süt içinde soğuk sütün sıcak süte oranı daha düşük iken, 2013 ve 2014 yıllarında ise daha yüksek olmuştur. Devletin soğuk süt satışına daha yüksek destek vermesinin etkisiyle son iki yılda işletmeler daha fazla soğuk süt satışına yönelmişlerdir. İncelenen işletmeler ortalama olarak 2011 yılında 147,12 TL süt desteği alırken, 2013 yılında 131,56 TL süt desteği almışlardır. İşletmeler 2014 yılında ise ilk altı aylık dönemi için 50,13 TL süt desteği almışlardır. İşletmelerin, 2010- 2013 dönemindeki yararlandıkları anaç sığır, buzağı ve süt destekleri içinde en yüksek payı anaç sığır desteği oluşturmuştur.

Çizelge 6.32. İşletmelerini yıllara göre ortalama süt sığırcılığı desteklerinden yararlanma durumu

Destekler	2010			2011			2012			2013			2014		
	Miktar (baş- kg)	Tutar	Tutar oran (%)	Miktar (baş-kg)	Tutar	Tutar oran (%)	Miktar (baş- kg)	Tutar	Tutar oran (%)	Miktar (baş- kg)	Tutar	Tutar oran (%)	Miktar (baş- kg)	Tutar	Tutar oran (%)
Anaç sığır desteği	2,92	649,24	88,12	5,13	1154,25	78,66	6,99	1568,04	86,60	7,83	1757,48	86,65	-	-	-
		(813,20)			(1360,88)			(1698,15)							
Buzağı desteği	1,46	87,50	11,88	2,21	166,06	11,31	2,03	154,16	8,51	1,85	139,20	6,86	-	-	-
		(109,60)			(195,79)			(166,95)							
Soğuk	-	-	-	100,02			299,51			1449,53			780,88		
Süt Primi					147,12	10,03		88,49	4,89		131,56	6,49		50,13	100,0
Sıcak	-	-	-	2179,26	(173,46)		1728,27	(95,83)		707,39			248,60		
Toplam Destek Tutarı	-	736,74	100,00	-	1467,43	100,00	-	1810,69	100,00	-	2028,24	100,0	-	50,13	100,0
		(922,80)			(1730,13)			(1960,93)							

Kaynak: Bafra Süt Üreticileri Birliği kayıtları, 2015

* 2010 yılı süt desteğine ulaşamamıştır.

** İşletmeler 2014 yılı anaç sığır ve buzağı destek ödemelerini araştırmanın yapıldığı dönemde henüz almamışlardır.

*** 2014 yılı süt desteği haziran ayına kadar olan verileri kapsamaktadır.

****Buzağı desteği; suni tohumlamadan doğan buzağı ve döl kontrolü kapsamında doğan buzağı desteğini kapsamaktadır.

***** Parantez içi verilen tutarlar 2013 yılı fiyatlarıyla reel tutarları oluşturmaktadır.

6.3.18 Anaç sığır destek miktarı yeterlilik durumu ve istenen destek tutarı

İncelenen işletmelerin %95,4'ü anaç sığır destek miktarını yeterli bulunmazken, %3,3'ü ise bu desteği yeterli görmektedirler. İşletmelerin %1,3 ise anaç sığır desteğinden faydalanmadıkları için herhangi bir cevap vermemişlerdir (Çizelge 6.33).

Çizelge 6.33. İncelenen işletmelerin anaç sığır destek miktarı yeterlilik durumu

Anaç sığır destek miktarı yeterli mi?	Miktar	Oran (%)
Hayır	143	95,4
Evet	5	3,3
Cevapsız (destek almıyor)	2	1,3
Toplam	150	100,0

Anaç sığır desteğinin yeterli olmadığını belirten işletmelerin %20,3'ü anaç sığır desteğinin 300-400 TL baş arasında, %47,5'i 401-500 TL/baş arasında, %18,2'si 501-600 TL/baş arasında olması gerektiğini belirtmişlerdir (Çizelge 6.34).

Çizelge 6.34. İncelenen işletmelerin istedikleri anaç sığır destek miktarları *

Anaç sığır desteği ne kadar olmalı	Miktar	Oran (%)
300-400	29	20,3
401-500	68	47,5
501-600	26	18,2
601-700	7	4,9
701-800	3	2,1
801-900	3	2,1
901-1000	6	4,2
1000-1500	1	0,7
Toplam	143	100,0

* Süt sığırıcılığı destek miktarından memnun olmayan 143 işletmenin istediği tutarlar verilmiştir.

6.3.19 Desteklerin ödenme zamanı uygunluk durumu

İncelenen işletmelerin büyük çoğunluğu (%98,7) desteklemelerin ödenme zamanını uygun bulurken, %1,3 destekleme ödemelerinin çok geç ödendiğini belirtmişlerdir.

6.3.20 Desteklerden yararlanma konusunda yaşanan sıkıntılar

İncelenen işletmelerin %90,7'si desteklemelerden yararlanma konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını, %9,3'ü ise desteklemeler konusunda; anaç sığır ile buzağı arasında ırk uyumsuzluğunun olması, ilçe tarım teşkilatının küpeleme için geç gelmesi, doğan buzağının işletme yöneticisi tarafından ilçe tarım müdürlüğüne geç bildirilmesi ile desteklemelerden faydalanamamaları şeklinde sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 6.35).

Çizelge 6.35. İncelenen işletmelerin desteklemelerden yararlanmada yaşadıkları sorunlar

Desteklemeler konusunda yaşanan sorunlar	Miktar	Oran (%)
Anaç sığır ile buzağı arasındaki ırk uyumsuzluğu	11	78,6
İlçe tarımdan küpeleme için zamanında gelinmemesi	2	14,3
Buzağı doğumlarının ilçe tarıma geç bildirilmesi	1	7,1
Toplam	14	100,0

6.3.21 Destekleme miktarlarına göre süt sığırı yetiştirme istekliliği

İncelenen işletmeler 2014 yılında anaç sığır başına 225 TL, suni tohumlamadan doğan buzağı başına 75 TL olmak üzere toplam 300 TL, süt için litre başına ikinci üç aylık periyodunda 7 kuruş olmak üzere verim sabit kabul edildiğinde 300 TL olmak üzere toplamda 600 TL desteklemeden yararlanmaktadır. İncelenen işletmelerde ortalama 15,8 adet inek bulunmaktadır (Çizelge 6.36).

Anaç sığır ve buzağı destekleme miktarı azaltıldığında yetiştirilmek istenen inek sayısı azaltılmakta, destekleme artırıldığında ise yetiştirilmek istenen inek sayısı artırılmaktadır. Anaç sığır ve buzağı toplam desteği verilmediği takdirde işletmeler ortalamasına göre 2,5 inek, süt desteği verilmediği takdirde 7 inek, üç desteğin hiçbiri verilmediğinde ise işletmelerin 2,7 inek yetiştirmek istedikleri ortaya konulmuştur.

Süt desteği azaltıldığında, yetiştirilmek istenen inek sayısında azalma yaşanmaktadır. Litre başına verilen destek 7 kuruş iken, desteğin verilmemesi işletme başına yetiştirilmek istenen inek sayısını 15,8 baştan 7 başa düşürmektedir. Süt teşvik priminin litre başına 7 kuruştan 20 kuruşa çıkartılması durumunda işletmeler yetiştirmek istedikleri inek sayısını 15,8 baştan 16,2 başa çıkartabileceklerini belirtmişlerdir. Süt teşvik priminin litre başına 7 kuruştan 30 kuruşa çıkartılması ise hayvan sayısını 15,8'den 19,2'ye çıkartmaktadır. Buradan süt

teşvik priminde yapılacak bir değişikliğin, anaç sığır ve buzağı desteğine göre işletmelerin süt ineği yetiştirme istekliliğine etkisinin daha düşük olacağını göstermektedir.

Toplam hayvan başı ödeme ve süt desteği birlikte değerlendirildiğinde; genel olarak destek miktarının artırılmasının yetiştirilmek istenen inek sayısını artırdığını, destek miktarının azaltılmasının ise yetiştirilmek istenen inek sayısında azalış olacağını göstermektedir.

İncelenen işletmeler anaç sığır, buzağı ve süt teşvik desteği olarak inek başına 615 TL’lik bir teşvikten yararlanırken 15,8 baş süt ineği yetiştirmektedirler. Her üç kalem için verilen desteklerin sıfırlanması (verilmemesi) durumunda işletmelerdeki hayvan sayısının 15,8’den 2,7’ye düşmesi, bir diğer ifadeyle hayvan sayısında %82,9 azalma yaşanabilecektir. Buna karşın anaç sığır, buzağı ve süt primi desteğinin hayvan başına 615 TL’den 1000 TL ve 1500 TL’ye çıkartılması yetiştirilmek istenen hayvan sayısını sırasıyla 20,1 ve 31,8’e çıkartacak, yetiştirilmek istenen hayvan sayısında oransal olarak ise sırasıyla %27,2 ve %101,3 bir artış olabilecektir.

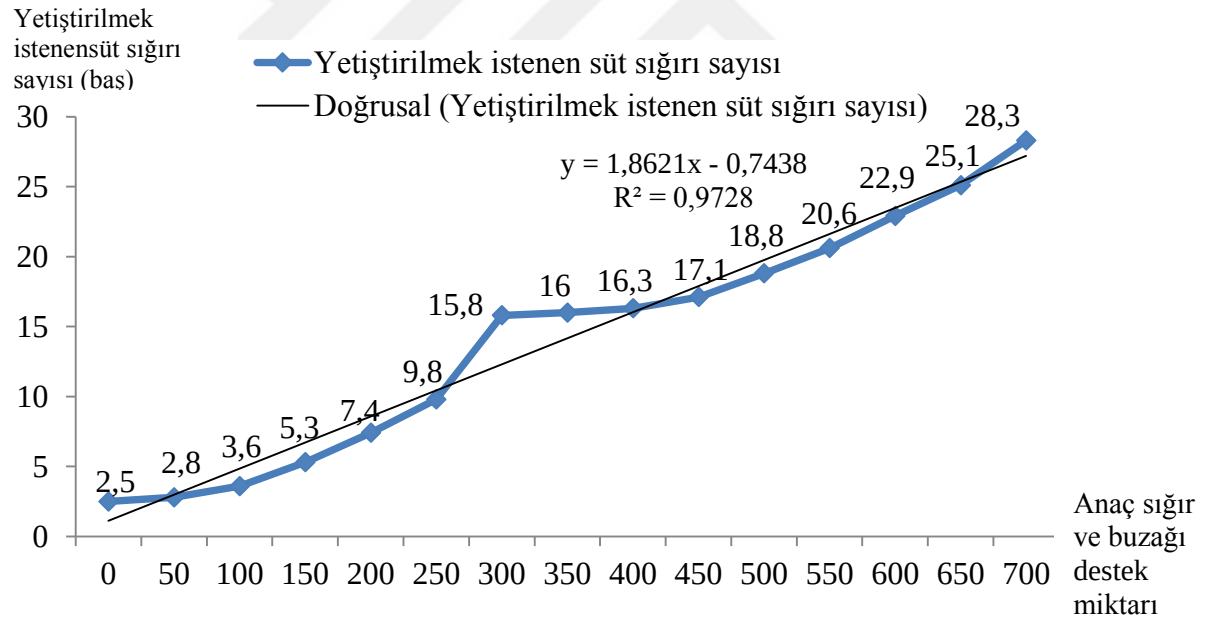
Çizelge 6.36. İşletmelerin desteklere göre ortalama süt sığırı yetiştirme istekliliği

Anaç sığır ve buzağı toplam destek miktarı (TL/hayvan)	Yetiştirme istekliliği (İnek sayısı)	Süt primi desteği (Kırş/lt)	Yetiştirme istekliliği (İnek sayısı)	Toplam hayvan başı ve süt primi (verim sabit) destek miktarı (TL)	Yetiştirme istekliliği (İnek sayısı)
0	2,5	0	7,0	0	2,7
50	2,8	2,5	9,2	100	3,0
100	3,6	5,0	11,0	200	3,7
150	5,3	7,0*	15,8	300	6,2
200	7,4	10,0	15,8	400	7,8
250	9,8	12,5	15,8	500	10,2
300*	15,8	15,0	15,9	600*	15,8
350	16,0	17,5	16,0	700	16,8
400	16,3	20,0	16,2	800	17,3
450	17,1	22,5	16,7	900	18,3
500	18,8	25,0	17,3	1000	20,1
550	20,6	27,5	18,0	1100	22,0
600	22,9	30,0	19,2	1200	24,2
650	25,1			1300	26,3
700	28,3			1400	28,8
				1500	31,8

*2014 destek miktarları

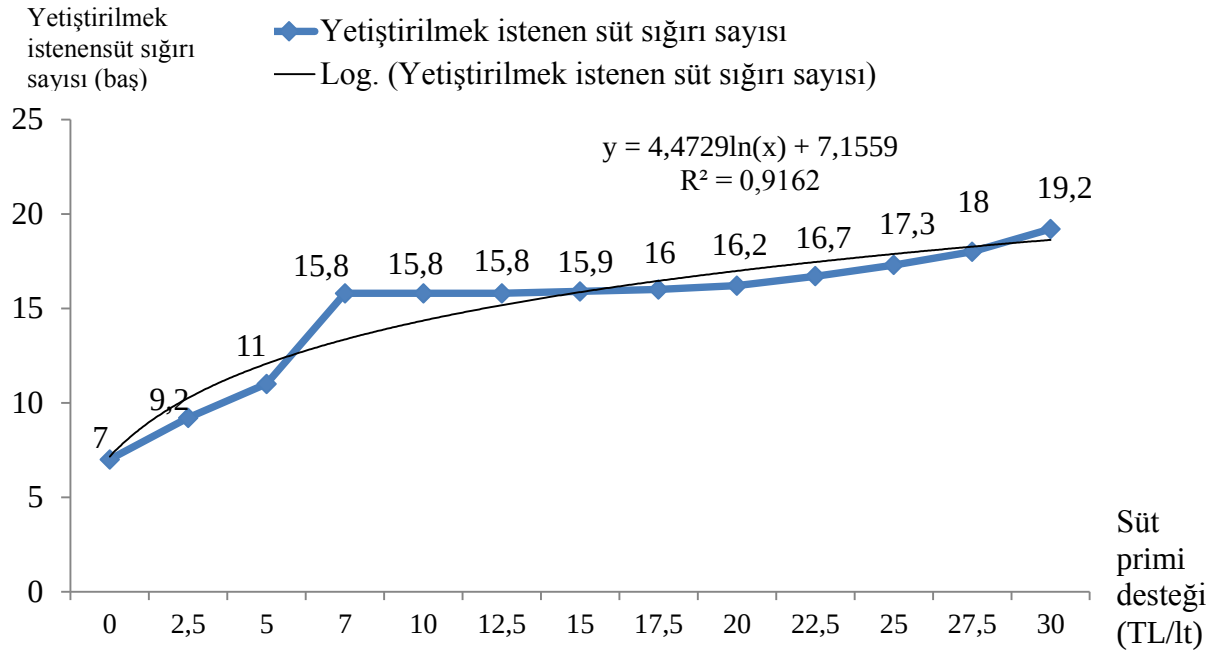
Anaç sığır ve buzağı toplam desteklemesi hiç verilmediğinde ya da 50 TL destekleme ödemesi yapıldığında işletmelerin %19,33'ü, 100 TL olduğunda %16'sı, 150 TL olduğunda %12'si, 200 TL olduğunda %6,67'si ve 250 TL olduğunda %4,67'si hiç süt sığırı yetiştirmeyeceklerini beyan etmişlerdir. Süt primi desteğı hiç verilmediğinde işletmelerin %12,67, süt desteğı 2,5 kuruş olduğunda %8'i, süt desteğı 5 kuruş olduğunda %3,33'ü hiç süt sığırı yetiştirmek istememektedirler. Anaç sığır buzağı ve süt toplam desteklemesi hiç verilmediğinde işletmelerin %19,33'ü, 100 TL olduğunda %18,67'si, 200 TL olduğunda %16'sı, 300 TL olduğunda %11,33'ü, 400 TL olduğunda %5,33'ü, 500 TL olduğunda ise %4'ü hiç süt sığırı yetiştirmek istemediklerini belirtmişlerdir.

Mevcut durumda anaç sığır ve buzağı toplam destek miktarı 300 TL iken yetiştirilmek istenen süt sığırı sayısı 15,8 baştır. Şekil 6.1'de doğrusal eğilim çizgisi elde edilmiştir. Destek miktarı arttıkça yetiştirilmek istenen hayvan sayısı da belirli oranlarda artış göstermektedir.



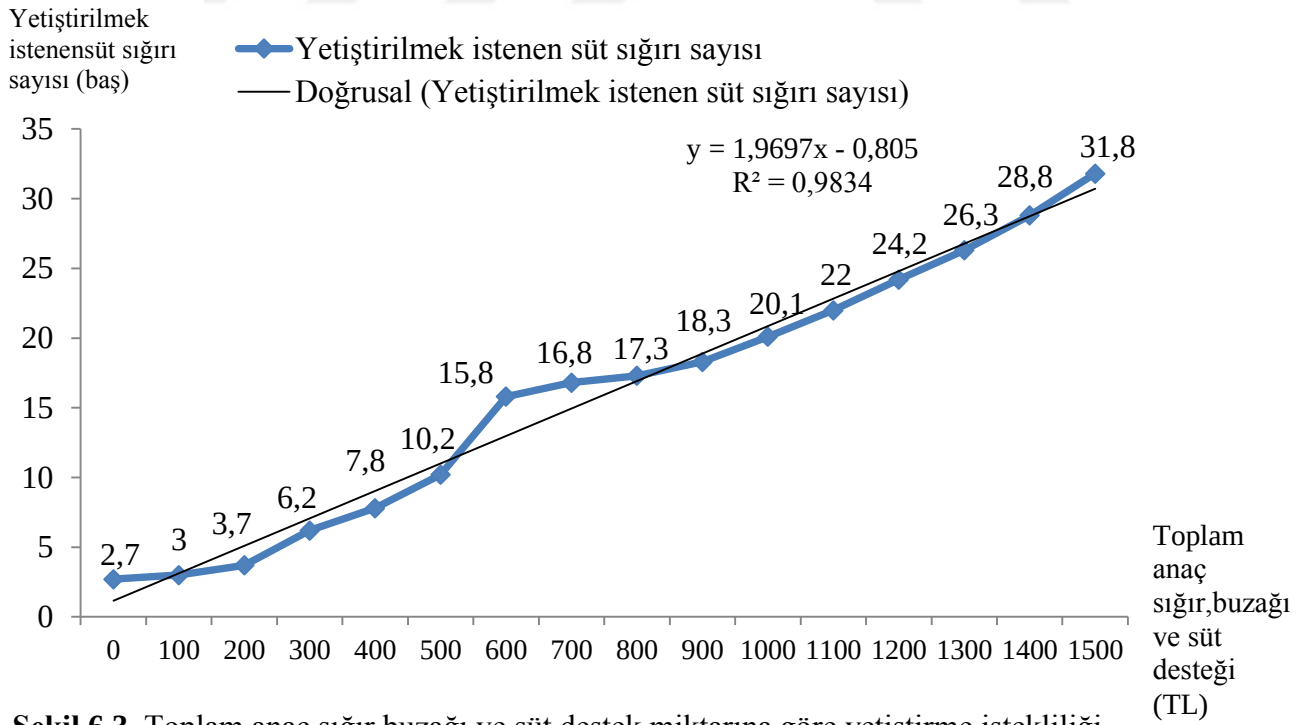
Şekil 6.1. Anaç sığır ve buzağı toplam destek miktarına göre yetiştirme istekliliğı

Mevcut durumda süt desteğı araştırma döneminde 7 kuruş iken yetiştirilmek istenen hayvan sayısı 15,8 baştır. Şekil 6.2'de logaritmik eğilim çizgisi elde edilmiştir. Destekleme miktarı arttıkça yetiştirilmek istenen süt sığırı sayısı da artmakta ve destekleme miktarı 10 kuruş ve 12,5 kuruş iken yetiştirilmek istenen süt sığırı sayısı sabit kalmaktadır.



Şekil 6.2. Süt destek miktarına göre yetiştirme istekliliği

Mevcut durumda işletmelere sağlanan 600 TL'lik toplam anaç sığır buzağı ve süt desteği karşılığında işletmeler 15,8 baş süt sığırı yetiştirmektedirler. Destek miktarı artıkça yetiştirilmek istenen hayvan sayısı da belirli oranlarda artış göstermektedir. Şekil 6.3'de doğrusal eğilim çizgisi elde edilmiştir.



Şekil 6.3. Toplam anaç sığır buzağı ve süt destek miktarına göre yetiştirme istekliliği

6.4 Süt Üreticileri Birliğine Üyelik ve Memnuniyet Durumu

İncelenen işletmelerin tamamı, Süt Üreticileri Birliğine üyedirler. İşletme yöneticilerinin Süt Üreticileri Birliğine üye olmalarının en önemli nedeni, hayvancılık desteklerinden daha fazla yararlanmak istemeleridir. Çünkü Süt Üreticileri Birliğine üye olmayan işletmeler anaç sığır, buzağı ve süt desteklerinden faydalanamamaktadırlar. İkinci önemli faktör ise işletmelerin hayvanlarının ön soy kütüğü kayıtlarının tutuluyor olmasıdır. Soy kütüğü; yetiştirme ve verim kayıtları tutulan işletmelerde mensup olduğu ırkın özelliklerini taşıyan hayvanlar için oluşturulan kayıt sistemini, soy kütüğü-ön soy kütüğü sistemi ise Bakanlık ve Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği ortaklığında e-İslah Veri Tabanı ile yürütülen Sığır Kayıt Sistemini ifade etmektedir (RG, 2014). İşletmelerin birliğe üye olmalarında üçüncü önemli etken, üyelik ücretinin makul olmasıdır. Üyelik ücreti 2013 yılında 100 TL iken, 2014 yılında 120 TL'ye yükseltilmiştir. Dördüncü önemli faktör ise, birliğin vermiş olduğu tarımsal danışmanlık hizmetinden faydalanmak istemeleridir.

Çizelge 6.37. İncelenen işletmelerin süt üreticileri birliğine üyeliğinde etkili olan faktörler

Birliğe üye olma nedeni	(1) Tamamen katılmıyorum	(2) Katılmıyorum	(3) Kararsızım	(4) Katılıyorum	(5) Tamamen Katılıyorum	Skor	Önem sırası
Hayvancılık desteklerinden daha fazla yararlanma	0	14	3	508	75	600	1
Hayvanların ön soy kütüğü kaydının tutulması	0	124	6	336	10	476	2
Üyelik ücretinin makul olması	5	134	6	300	5	450	3
Danışmanlık hizmetinden faydalanma	0	272	3	52	0	327	4

İncelenen işletmeler, Süt Üretici Birliğinin sağladığı hizmetler arasında en fazla hayvanların ön soy kütüğü kaydının tutulmasından memnundurlar. Bunu sırasıyla; hayvancılık desteklerinden daha fazla faydalanılması, üyelik ücretinin makul olması ve danışmanlık hizmetinden faydalanılması takip etmektedir. İşletmelerin sadece %42,7'si ise danışmanlık hizmeti aldığı için bu hizmetten memnun olduklarını belirtmişlerdir (Çizelge 6.38).

Çizelge 6.38. Birlikten yararlanılan hizmetlerden duyulan memnuniyet durumu

Memnuniyet Durumu	(1)Hiç memnun değil	(2) Az memnun	(3) Orta düzeyde memnun	(4) Memnun	(5) Çok memnun	Skor	Önem sırası
Hayvanların ön soy kütüğü kaydının tutulması	0	0	129	364	80	573	1
Hayvancılık desteklerinden daha fazla yararlanma	0	24	171	288	45	528	2
Üyelik ücretinin makul olması	9	90	207	108	0	414	3
Danışmanlık hizmetinden faydalanma*	0	0	21	120	135	276	4

*Süt Üreticileri Birliğinden danışmanlık hizmetini 64 (%42,7) işletme alıyor 86 işletme ise (%57,3) almıyor.

6.5 Süt Üretim Faaliyetinde Girdi Kullanımı ve Maliyetler

Maliyet, belirli bir mal veya hizmet üretiminde kullanılan üretim vasıtalarına yapılan harcamaların toplamını ifade eder (Aksoy, 1987). Günümüzde işletmelerin piyasadaki rekabet güçlerini koruyabilmeleri için öncelikle ürettikleri ürünlerin birim maliyetlerini gerçeğe en yakın şekilde hesaplamaları, denetlemeleri ve sonrasında azaltma çalışmaları yapmaları gereklidir (Hacıhasanoğlu, 2013).

İncelenen süt işletmelerinde kullanılan işgücü miktarları ve maliyetleriyle ilgili veriler Çizelge 6.39'da özetlenmiştir. İncelenen işletmelerdeki süt üretim faaliyetinde ortalama 1303,1 saatlik işgücü kullanılmıştır. Süt üretim faaliyetinde kullanılan toplam işgücünün %80,7'si işletme içinden %19,3'ü ise işletme dışından kiralama yoluyla sağlanmıştır. Süt üretim faaliyetinin ahır temizliği, yemleme ve buzağı bakım işlerinde günlük EİB cinsinden 1,75 aile işgücü çalışmaktadır. İşletmelerin %10,67'si ahır temizliği, %2,67'si sağım, %9,33'ü kaba ve kesif yemleme, %5,33'ü buzağı bakımı ve %0,67'si dane yemleme işlerinde yabancı işgücü kullanmaktadırlar. Aile işgücü kullanımında en yüksek maliyeti sırasıyla ahır temizliği (%31,4), sağım (%27,4) ve kaba yem tüketimi (%19,6) ile ilgili işler oluşturmaktadır. Yabancı işgücü kullanımında ise en yüksek maliyeti ahır temizliği (%51,3) ve kaba yem tüketim faaliyetinde kullanılan işgücü (%35,8) oluşturmaktadır. İncelenen işletmeler genelinde sağım faaliyetinde ve diğer yemleme işlerinde çok fazla yabancı işgücü kullanılmadığından bu faaliyetler önemli bir nakit harcaması gerektirmemektedir.

Çizelge 6.39. Süt üretim faaliyetinde işgücü kullanımı

Masraf unsurları	(Aile İş Gücü) AİG			(Yabancı İş Gücü) YİG			TOPLAM		
	Miktar (EİB)	Tutar (TL)	Oran (%)	Miktar (EİB)	Tutar (TL)	Oran (%)	Miktar (EİB)	Tutar (TL)	Oran (%)
Ahır temizliği	291,9	1137,8	31,4	104,4	378,5	51,3	396,3	1516,4	34,8
Hayvan bakımı (tımar)	25,8	72,2	1,9	-	-	-	25,8	72,2	1,6
Sağım	148,8	992,0	27,4	7,1	37,3	5,1	155,9	1029,4	23,6
Kesif yem tüketimi	44,46	55,6	1,5	14,7	17,0	2,3	59,2	72,6	1,7
Kaba yem tüketimi	281,9	709,2	19,6	108,3	263,6	35,8	390,1	972,9	22,3
Dane yem tüketimi	31,9	41,3	1,2	2,5	2,9	0,4	34,4	44,3	1,0
Buzağı bakım ve beslenmesi	74,3	197,2	5,4	14,9	37,8	5,1	89,3	234,9	5,4
Otlatma	40,3	98,1	2,7	-	-	-	40,3	98,1	2,2
Süt sağım makinesi	111,8	321,2	8,9	-	-	-	111,8	321,2	7,4
Toplam	1051,2	3625,1	100,0	251,9	737,1	100,0	1303,1	4362,1	100,0

Süt sığırcılığında en önemli gelir kalemini, süt geliri oluşturmaktadır. En büyük gideri kalemini ise yem oluşturmaktadır. İncelenen işletmelerde kesif yem, kaba yem ve dane yem kullanılmaktadır. Bunlar içerisinde en yüksek maliyeti, işletme içerisinde üretilen kaba yem (%59,7) oluşturmaktadır. Kesif yem olarak bonkalit, kepek, süt ve buzağı yemi kullanılmaktadır. Bunlar işletmelere, dışarıdan satın alınmak suretiyle sağlanmaktadır. Kesif yem tüketimi içerisinde en fazla süt yemi kullanılmakta (5.059,5 kg) ve dolayısıyla en yüksek maliyeti (%77,5) süt yemi oluşturmaktadır. Kaba yem olarak yonca, fiğ, silaj ve saman kullanılmaktadır. Bunlardan yoncanın tamamı işletmede üretilip kullanılırken, diğer yemler hem işletme içerisinde üretilmekte ve hem de dışarıdan satın alınmaktadır. İşletme içerisinde üretilen fiğ (10.890,1 kg) en yüksek maliyeti (%42,5) oluşturmakta, işletme dışından en çok silaj ürünü satın alındığı için işletme dışı kaba yem maliyetinin de büyük bir kısmını silaj oluşturmaktadır. Dane yem olarak, buğday ve arpa kullanılmaktadır. Bunların tamamı işletme içerisinde üretilmektedir. Buğday dane yemi arpaya göre daha fazla kullanıldığı için dane yem maliyetinin (1.006,3 TL) büyük kısmını buğday (%5,7) oluşturmaktadır (Çizelge 6.40). Silajın ve kaba yemlerin yeterince kullanılmadığı durumlarda, süt ve et maliyeti en az %70'ini yem giderleri oluşturmakta, üretici kesif yem içingelirinin büyük çoğunluğunu vermek

zorunda kalmaktadır. Yem bitkileri ve kaba yemler işletmede üretilerek ve silaj yapılarak, hayvanların beslenmesinde yeterince kullanılması halinde yem giderlerinin, maliyetteki payı önemli ölçüde düşebilmektedir. Böylece, maliyetin azaltılması ile işletmelerin karlılığı artırılabilir (Başoğlu, 2007).

Çizelge 6.40. Süt üretim faaliyetinde kullanılan yem girdileri

Masraf Unsurları Yemler	İşletme içi miktar (kg)	İşleme içi tutar (TL)	Oran (%)	İşletme dışı miktar (kg)	İşletme dışı tutar (TL)	Oran (%)	Toplam miktar (kg)	Toplam tutar (TL)	Oran (%)
Bonkalit	-	-	-	22,7	19,4	0,3	22,7	19,4	0,1
Kesif Yem	-	-	-	149,2	110,1	1,7	149,2	110,1	0,7
Süt yemi	-	-	-	5059,5	4968,5	77,5	5059,5	4968,5	30,8
Buzağı yemi	-	-	-	477,5	426,8	6,6	477,5	426,8	2,6
Toplam	-	-	-	5708,9	5524,8	86,1	5708,9	5524,8	34,2
Yonca	255,6	150,8	1,5	-	-	-	255,6	150,8	0,9
Kaba Yem	10890,1	4138,2	42,5	422,8	164,9	2,6	11312,9	4303,1	26,6
Fiğ	35889,7	2978,8	30,6	4229,3	422,9	6,6	40119,0	3401,7	21,1
Silaj	4787,9	1465,1	15,0	941,6	301,3	4,7	5729,4	1766,4	10,9
Saman	51823,2	8732,9	89,7	5593,8	889,1	13,9	57417,0	9622,0	59,7
Toplam	1820,2	922,4	9,5	-	-	-	1820,2	922,4	5,7
Dane Yem	165,0	83,8	0,9	-	-	-	165,0	83,8	0,5
Arpa	1985,2	1006,3	10,3	-	-	-	1985,2	1006,3	6,2
Toplam		9739,3	100,0		6413,8	100,0		16153,1	100,0
TOPLAM									

İncelenen işletmelerde süt üretiminde kullanılan fiziki girdi miktarları ve yapılan masraflar Çizelge 6.41’de verilmiştir. Araştırmada süt üretiminde gerçekleştirilen maliyet unsurları, değişken masraflar ve sabit masraflar olmak üzere iki grupta verilmiştir. Faaliyet hacmine bağlı olarak değişen masraflar değişken masraf, faaliyet hacmine bağlı olarak değişmeyen masraflara ise sabit masraflar olarak adlandırılmaktadır (Civelek ve Özkan, 2008). İncelenen işletmeler ortalamasına göre araştırma yılında üretilen 20.322 litre süt için toplam 29.876 TL masraf yapılmıştır. Toplam üretim masraflarının %62,69’unu değişken masraflar, %37,31’ini sabit masraflar oluşturmaktadır. Süt üretimindeki toplam masrafların yarıdan fazlasını (%54,06) yem masrafları oluşturmaktadır. Yem masraflarının toplam masraflar içindeki oranı; Yılmaz (2010)’ın Adana ilindeki araştırmasında

%64,67, Gündüz ve Dağdeviren (2011)'in Samsun İli Bafra İlçesindeki araştırmasında %69,82, Birsin (2012)'in Balıkesir İli Balya İlçesindeki araştırmasında %40,14 olarak bulunmuştur. Süt üretim maliyetinde yemden sonra en yüksek payları sermayenin faizi (%12,15), aile işgücü ücret karşılığı (%12,13), sermaye amortismanı (%10,41) ve diğerleri takip etmektedir.

Süt üretiminde süt geliri dışında, prodüktif demirbaşların kıymetinde yaşanan artışlar ve yan ürünlerin (gübre) satışından elde edilen gelirler de vardır. Çiğ süt için üretim maliyetinin hesaplanmasında toplam masraflardan yan gelir olarak gübre gelirlerinin ve PDKA'nın çıkartılması gerekmektedir. İncelenen işletmelerde Prodüktif Dmirbaş Kıymet Artış (PDKA) ve gübre satışı nedeniyle ortalama 6.543,38 TL yan gelir elde edilmiştir. Toplam masraflardan yan gelirlerin çıkartılmasıyla süt üretiminde 23.332 TL'lik net masrafın yapıldığı tespit edilmiştir. Elde edilen toplam net masraflar, toplam süt üretimine bölünerek 1 litre çiğ sütün maliyeti 1,14 TL olarak hesaplanmıştır. Yine Gündüz ve Dağdeviren (2011)'in Samsun ili Bafra ilçesinde yaptıkları çalışmada süt maliyetini 0,61 TL (2014 yılı reel fiyatlarıyla 0,79 TL) olarak hesaplamışlardır. Çiğ süt maliyeti İkikat Tümer ve Birinci (2011)'nin Tokat ilinde yaptıkları çalışmada 0,35 TL (2014 yılı reel fiyatlarıyla 0,45 TL), Birsin (2012)'in Balıkesir ili Balya ilçesindeki araştırmasında süt üretim maliyetini 2,03 TL (2014 yılı reel fiyatlarıyla 2,39 TL) olarak bulması, kanımca yanlış bir hesaplamanın olduğunu göstermektedir. Yılmaz (2010)'ın Adana ilindeki çalışmasında ise 0,44 TL (2014 yılı reel fiyatlarıyla 0,60 TL) olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada işletmelerin değişken masrafları süt üretiminde litre başına 0,60 TL, sabit masraflar ise 0,23 TL olarak hesaplanmıştır. İşletmede üretilen yemlerin dikkate alınmadığı durumda süt üretim maliyeti 0,67 TL/lt olmaktadır. Süt sığırıcılığı faaliyetinde brüt kâr 6972,82 TL, net kâr (zarar) ise – 4173,15 TL olarak hesaplanmıştır. İncelenen işletmelerde süt sığırıcılığı faaliyetinden elde edilen gelirin % 56,93'ü süt gelirinden, %17,61'i desteklerden, %15,44'ü envanter değer artışlarından ve %10,02'si de gübre gelirinden oluşmaktadır.

Çizelge 6.41. Süt üretiminde girdi kullanımı ve maliyetler

Masraf Unsurları	Miktar (Adet)	Tutar (TL)	Oran (%)	
Kesif yem tüketimi	Bonkalit (kg)	22,75	19,40	0,06
	Kepek (kg)	149,23	110,13	0,37
	Süt yemi (kg)	5059,50	4968,47	16,63
	Buzağı yemi (kg)	477,50	426,79	1,43
Kaba yem tüketimi	Silaj (kg)	40199,00	3401,77	11,39
	Fiğ (kg)	11312,94	4303,15	14,40
	Saman (kg)	5729,47	1766,40	5,91
	Yonca (kg)	255,60	150,80	0,50
Dane yem tüketimi	Buğday (kg)	1820,20	922,43	3,09
	Arpa (kg)	165,04	83,87	0,28
Yabancı işgücü masrafı	-	737,06	2,47	
Tuz tüketimi (kg)	620,87	540,72	0,81	
Su tüketimi (ton)	219,14	154,59	0,52	
Veteriner hizmeti (suni tohumlama)	-	849,00	2,84	
Veteriner ilacı	-	189,00	0,63	
Elektrik tüketimi	-	101,91	0,34	
İp, yular masrafı	-	4,62	0,02	
Toplam değişken masraf		18730,11	62,69	
Genel idare giderleri (A x%3)		561,90	1,88	
Aile işgücü ücret karşılığı		3625,08	12,13	
Bina sermayesi faizi		1298,67	4,35	
Bina sermayesi amortismanı		895,56	3,00	
Bina tamir- bakım masrafı		178,43	0,60	
İnek amortismanı		1723,81	5,77	
İnek sermayesi faizi		1756,42	5,88	
Alet-makine amortismanı		489,40	1,64	
Alet- makine sermaye faizi		575,26	1,92	
Ahır bina kirası		41,44	0,14	
Toplam sabit masraflar		11145,97	37,31	
Toplam masraflar		29876,08	100,00	
PDKA		3968,60	-	
Gübre geliri		2574,78	-	
Toplam yan gelirler		6543,38	-	
Toplam Net Masraflar		23332,70	-	
Toplam süt üretimi (lt)		20322,40	-	
Süt maliyeti (TL/lt)		1,14	-	

6.6. Desteklere Göre Süt Sığırını Yetiştirme İstekliliği Model Sonuçları

Yetiştirme istekliliği modellerine ait poisson tahmin sonuçları Çizelge 6.42’de verilmiştir. Anaç sığır ve buzağı desteklemesi yetiştirme istekliliği modeline göre, anaç sığır buzağı desteğinin 100 TL artması, yetiştirilmek istenen hayvan sayısının 3,8 baş artmasına sebep olmaktadır. Yem bitkileri desteği 1000 TL daha fazla alan işletmeciler, diğerlerine göre 0,30 baş daha fazla yetiştirmek istemektedirler. İşletmesinde melez hayvanı olanların olmayanlara göre 3,10 baş daha fazla süt ineği yetiştirmek istemektedirler. Kaba yem üretimi 1 ton fazla olan işletmeler, diğerlerine göre 0,62 baş daha fazla süt ineği yetiştirmek istemektedirler. Hayvan başına toplam masrafların 100 TL azalması, yetiştirilmek istenen hayvan sayısını 0,40 baş artırmaktadır. Süt ineği gayri safi üretim değeri 1000 TL daha fazla olan işletmelerin yetiştirmek istedikleri hayvan sayısı 0,20 daha fazladır. Süt inekçiliğinden elde edilen gelirin toplam gelire oranı %1 daha fazla olan işletmelerin yetiştirmek istediği hayvan sayısı diğerlerine göre 5,40 baş daha fazladır.

Süt desteklemesi yetiştirme istekliliği modeline göre, süt desteğinin 0,1 TL artması yetiştirilmek istenen süt hayvan sayısının 0,036 baş artmasına sebep olmaktadır. Melez hayvanı olan işletmeler, olmayanlara göre 3,49 baş daha fazla süt ineği yetiştirmek istemektedirler. Kaba yem üretimi 1 ton fazla olan işletmeler, diğerlerine göre 0,73 baş daha fazla süt ineği yetiştirmek istemektedirler. Hayvan başına toplam masrafların 100 TL azalması, yetiştirilmek istenen süt hayvanı sayısının 0,60 baş artırmaktadır. Süt ineği gayri safi üretim değeri 1000 TL daha fazla olan işletmelerin yetiştirmek istedikleri hayvanı sayısı 0,30 daha fazladır.

Toplam anaç sığır buzağı ve süt desteklemesi yetiştirme istekliliği modeline göre, toplam desteğin 100 TL artması yetiştirilmek istenen hayvan sayısını 2 baş artırmaktadır. Kaba yem üretimi 1 ton fazla olan işletmeler, diğerlerine göre 0,76 baş daha fazla yetiştirmek istemektedirler. Hayvan başına toplam masrafların 100 TL azalması, yetiştirilmek istenen süt hayvanı sayısının 0,40 baş artırmaktadır. Süt ineği gayri safi üretim değeri 1000 TL fazla olan işletmelerin yetiştirmek istedikleri hayvan sayısı 0,19 daha fazladır. Süt inekçiliğinden sağlanan gelirin toplam gelire oranı %1 daha fazla olan işletmelerin yetiştirmek istediği hayvan sayısı diğerlerine göre 5,13 baş daha fazladır. Tarımsal deneyimi 10 yıl daha fazla olan işletmecilerin yetiştirmek istedikleri hayvan sayısı diğerlerine göre 0,70 baş daha azdır.

Çizelge 6.42. Yetiştirme istekliliği modellerine ait poisson tahmin sonuçları

		ASBDYETİS MODELİ		SUTDESYETİS MODELİ		TOPDESYETİS MODELİ	
		Katsayı	Kısmi Etkiler	Katsayı	Kısmi Etkiler	Katsayı	Kısmi Etkiler
Hayvancılık Destekleri Değişkenler	SABIT	1.06054***		1.85546***		.78525*	
	ASBDES	.00310***	.03869***				
	SUTDES			.02459***	.36003***		
	TOPDES					.00157***	.02058***
	YEMBDES	.23556D-04*	.00029*	.20740D-04	.00030	.13887D-04	.00018
	DANDES	.03738	.46706	.04814	.70480	.05201	.68058
İşletme ile İlgili Değişkenler	KAYITUT	-.02934	-.36657	-.03243	-.47480	-.02903	-.37987
	NUFUS	.01261	.15761	.01275	.18662	-.00403	-.05275
	TOPARAZI	-.00055	-.00686	-.00051	-.00739	-.00085	-.01116
	AHIRTIPI	.06863	.85753	.11227	164.366	.00696	.09114
	MELEZ	.24853**	3.10543**	.23906**	3.49977**	.19437	254.342
	KULTUR	.15704	196.222	.09282	135.889	.12134	158.780
	SAGHAYOR	-.18044	-225.468	.14504	212.335	.03809	.49843
	TKABMIK	.49697D-05***	.62097D-04***	.50420D-05***	.73814D-04***	.58667D-05***	.76770D-04***
	TEKETSKR	-.42756	-534.244	-.18638	-272.860	-.20803	-272.220
	HBTOPMAS	-.00034***	-.00427***	-.00047***	-.00689***	-.00034***	-.00443***
	SIGSUD	.16004D-04***	.00020***	.21830D-04***	.00032***	.14328D-04**	.00019**
	SUTGELOR	.43263***	5.40583***	.24805	363.148	.39242**	5.13514**
İşletmeci ile İlgili değişkenler	CİNSİYET	.03579	.44723	.06238	.91328	.12621	165.149
	YAS	.00160	.01996	.75532D-04	.00111	.00463	.06057
	EGİTİM	.04221	.52741	.03161	.46270	.07021	.91871
	ASILİŞ	-.04507	-.56315	.00012	.00174	-.05578	-.72986
	DENEYİM	-.00312	-.03897	-.00067	-.00984	-.00603*	-.07886*
	SOSGUVEN	.14347	179.268	.05524	.80869	.13781	180.339
	EGITKAT	.06260	.78219	.10847	158.794	.10171	133.100
Alpha		.05238***		.06217***		.06575***	
Log likelihood		-3534.01761		-3308.55300		-3593.64314	
Gözlem sayısı (N)		1050		1050		1050	

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada, Samsun İli Bafra İlçesindeki tarım işletmelerine, süt sığırcılığı destekleme politikalarının etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. İşletmelerin süt sığırcılığı desteklemelerinden faydalanabilmeleri için öncelikle o yöredeki Süt Üreticileri Birliğine üye olmaları gerekmektedir. Bu nedenle süt sığırcılığı destekleme politikalarının etkilerinin araştırılabilmesi için görüşülen işletmelerin tamamı Bafra Süt Üreticileri Birliği'ne kayıtlı olan işletmelerden oluşmaktadır.

İşletmelerin büyük çoğunluğunun hayvancılık faaliyetini hem geçimlik ve hem de ticari amaçla yaptığı tespit edilmiştir. İşletmelerde üretilen sütün yaklaşık %71'lik kısmı satılmaktadır. Elde edilen tarımsal gelirden satılan süt miktarı ve bitkisel üretim olarak çeltiğin önemi fazladır.

İşletmeler genel olarak süt hayvanlarını, genellikle kendi işletmelerinden temin etmektedirler. Bunu sırasıyla; yakın köy, merkez ilçe, yakın ilçe ve il dışındaki işletmeler takip etmektedir.

İşletmelerin anaç sığır ve buzağı desteğinden faydalanabilmeleri için öncelikle tohumlama şeklinde suni tohumlamayı tercih etmeleri gerekmektedir. Bu nedendir ki, desteklerden daha fazla yararlanabilmek adına işletmelerin büyük bir kısmı (%96,7) suni tohumlama yaptırmaktadır.

Süt sığırcılığı faaliyetini etkin bir şekilde sürdürebilmek için süt sığırcılığı konusunda yeterli teknik bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Bu da çeşitli kurumlardan farklı şekilde edinilmektedir. İşletme yöneticileri süt sığırcılığı konusunda teknik bilgiyi öncelikle kendi araştırmaları sayesinde ve daha önceki deneyimlerinden yol çıkarak öğrenmektedirler. Daha sonra sırasıyla serbest veteriner hekim, TV ve radyo gibi araçlar, diğer üreticiler, Süt Üreticileri Birliği ve GTHB il müdürlüklerinden teknik bilgi konusunda faydalanmaktadır. Ancak işletme yöneticileri kendi araştırma ve deneyimleri dışında teknik bilgi konusunda resmi kurumlardan yeteri kadar destek görememektedir. Kurumların bu konuda daha aktif olmaları gerektiğini, tarımla uğraşan işletmelere yönelik daha fazla eğitim-yayım çalışmalarının olması gerektiği tespit edilmiştir.

İşletmelerin büyük bir kısmı (%95,3), süt sığırı yetiştiriciliğinden memnun

değildir. Memnuniyetsizlik nedenleri sırasıyla; öncelikle süt fiyatlarının çok düşük olması, desteklemelerin yetersiz olması, üretim maliyetlerinin çok yüksek olması, çok fazla işgücü gerektirmesi, ürünü saklama koşulları ve pazarlamasının zor olmasıdır. Yaşanan memnuniyetsizliklerin de etkisiyle, işletmelerin büyük bir çoğunluğunun (%78,7) süt sığırı sayısını artırmak istemedikleri tespit edilmiştir. Memnuniyetsizliğin en önemli nedeni olarak sütün çok ucuza satılıyor olması gösterilmektedir. İkinci önemli sorun kesif yem fiyatlarının yüksek olması, üçüncü önemli sorun ise sermayenin yetersiz olmasıdır. Görüşülen işletme sahiplerinin sektöre yönelik sundukları beklentilerin ilk başında süt fiyatlarının artırılması ve yem fiyatlarının düşürülmesi gelmektedir. Bu önerilerin dışında destek miktarının artırılması, süt desteklerinin sadece miktar odaklı değil, kalite hijyen ve miktar odaklı olması, desteklerin zamanında ödenmesi ve birliklerin üyelik aidat kesintisini azaltmaları diğer beklentilerini oluşturmaktadır.

İşletmeler, 2013-2014 üretim döneminde ortalama 5945,99 TL destekleme geliri elde etmişlerdir. Bu desteklemeler içerisinde en büyük payı, %29,56 ile anaç sığır desteği, %19,11 ile sulu silajlık mısır, %15,78 ile tek yıllık yem bitkileri desteği oluşturmuştur. Buzağı ve süt desteğinin payları ise %2 civarındadır.

Süt sığırı yetiştiriciliğinin sorunları dışında desteklerden faydalanma konusunda da sıkıntılar yaşanmaktadır. Destek ödemelerinde karşılaşılan sorunların en başında desteklerin yetersiz oluşu, başvurudaki bürokrasinin fazla ve zaman alıcı olması, bankanın borç, kefillik vs. nedenlerden ödemelere el koyması, ödemelerin zamanında yapılmıyor olması ve desteklemelerden haberdar olunmuyor olması gelmektedir.

İşletmelerin yıllara göre süt sığırıcılığı desteklerinden faydalanma durumlarına bakıldığında, yararlanılan anaç sığır desteğinde 2010 ve 2014 yılları arasında her yıl artış görülmüştür. Buzağı desteğinde yıllar itibariyle dalgalanmalar olmuştur. Süt desteğinde ise önceki yıllarda soğutulmamış sıcak süt satışı daha fazla iken, son yıllarda verilen daha yüksek desteğin etkisiyle işletmelerin soğuk süt satışlarında bir artış yaşanmıştır. İşletmelerin yararlandıkları, süt sığırıcılığı destekleri içerisinde anaç sığır desteği önemli bir kısmı (%44,36) oluşturmaktadır. İşletmelerin %95,4'lük büyük bir kısmı anaç sığır desteğini yeterli bulmamakla birlikte, talep ettikleri anaç sığır destek miktarının ortalama 508 TL/baş olduğu ortaya konulmuştur.

Araştırmada düşük de olsa (%9,3) işletmelerin desteklerden yararlanma konusunda anaç sığır-buzağı arasındaki ırk uyumsuzluğu, ilçe tarım müdürlüğünden küpeleme için geç gelinmesi, doğan buzağların işletme yöneticisi tarafından ilçe tarım müdürlüğüne zamanında bildirilmemesi gibi sorunlar yaşamışlardır.

İşletmelerin destek miktarına göre süt sığırı yetiştirme isteklilikleri değişiklik göstermektedir. Hem anaç sığır-buzağı desteğinde, hem süt desteğinde, hem de bu üç desteğin toplamının azalması durumunda yetiştirilmek istenen süt sığırı sayısı da azalmakta, destek miktarı artırıldığında ise yetiştirilmek istenen süt ineği sayısı artmaktadır. İncelenen işletmeler anaç sığır, buzağı ve süt teşvik desteği olarak inek başına 600 TL'lik bir teşvikten yararlanırken 15,8 baş süt ineği yetiştirmektedirler. Her üç kalem için desteğin sıfırlanması (verilmemesi) durumunda, işletmelerdeki hayvan sayısı 15,8'den 2,7'ye düşmesi ile hayvan sayısında %82,9 azalma yaşanması beklenmektedir. Buna karşın anaç sığır, buzağı ve süt primi desteğinin hayvan başına 600 TL'den 1000 TL ve 1500 TL'ye çıkartılması yetiştirilmek istenen hayvan sayısını sırasıyla 20,1 ve 31,8'e çıkartması, oransal olarak hayvan sayısında sırasıyla %27,2 ve %101,3 artış olması beklenmektedir.

Anaç sığır ve buzağı toplam desteklemesi hiç verilmediğinde ya da 50 TL destekleme ödemesi yapıldığında işletmelerin %19,33'ünün, 100 TL olduğunda %16'sının, 150 TL olduğunda %12'sinin, 200 TL olduğunda %6,67'sinin ve 250 TL olduğunda %4,67'sinin, süt primi desteği hiç verilmediğinde işletmelerin %12,67'sinin, 2,5 kuruş olduğunda %8'inin, 5 kuruş olduğunda %3,33'ünün, anaç sığır buzağı ve süt toplam desteklemesi hiç verilmediğinde işletmelerin %19,33'ünün, 100 TL olduğunda %18,67'sinin, 200 TL olduğunda %16'sının, 300 TL olduğunda %11,33'ünün, 400 TL olduğunda %5,33'ünün, 500 TL olduğunda ise %4'ünün hiç süt sığırı yetiştirmek istemediği ortaya çıkmıştır.

Anaç sığır buzağı desteğinin 100 TL artması, yetiştirilmek istenen hayvan sayısının 3,8 baş artmasına sebep olmaktadır. Yem bitkileri desteği 1000 TL daha fazla alan işletmeciler, diğerlerine göre 0,3 baş daha fazla yetiştirmek istemektedirler. İşletmesinde melez hayvanı olanların olmayanlara göre 3,10 baş daha fazla hayvan yetiştirmek istemektedirler. Kaba yem üretimi 1 ton fazla olan işletmeler, diğerlerine göre 0,62 hayvan daha fazla yetiştirmek istemektedirler. Hayvan başına toplam masrafların 100 TL azalması, yetiştirilmek istenen hayvan sayısını 0,4 baş artırmaktadır. Süt ineği gayri safi üretim değeri 1000 TL daha fazla olan işletmelerin yetiştirmek istedikleri hayvan sayısı 0,2 baş daha fazladır. Süt

inekçiliğinden elde edilen gelirin toplam gelire oranı %1 daha fazla olan işletmelerin yetiştirmek istediği hayvan sayısı diğerlerine göre 5,40 baş daha fazladır.

Süt desteğinin 0,1 TL artması yetiştirilmek istenen süt hayvan sayısının 0,036 baş artmasına sebep olmaktadır. Melez hayvanı olan işletmeler, olmayanlara göre 3,49 baş daha fazla süt hayvanı yetiştirmek istemektedirler. Kaba yem üretimi 1 ton fazla olan işletmeler, diğerlerine göre 0,73 baş daha fazla hayvan yetiştirmek istemektedirler. Hayvan başına toplam masrafların 100 TL azalması, yetiştirilmek istenen süt hayvanı sayısının 0,6 baş artırmaktadır. Süt ineği gayri safi üretim değeri 1000 TL daha fazla olan işletmelerin yetiştirmek istedikleri hayvanı sayısı 0,3 baş daha fazladır.

Toplam desteğin 100 TL artması yetiştirilmek istenen hayvan sayısının 2 baş artmasına sebep olmaktadır. Kaba yem üretimi 1 ton fazla olan işletmeler, diğerlerine göre 0,76 hayvan daha fazla yetiştirmek istemektedirler. Hayvan başına toplam masrafların 100 TL azalması, yetiştirilmek istenen süt hayvanı sayısının 0,4 baş artırmaktadır. Süt ineği gayri safi üretim değeri 1000 TL fazla olan işletmelerin yetiştirmek istedikleri hayvan sayısı 0,19 daha fazladır. Süt inekçiliğinden elde edilen gelirin toplam gelire oranı %1 daha fazla olan işletmelerin yetiştirmek istediği hayvan sayısı diğerlerine göre 5,13 baş daha fazladır. Üreticinin tarımsal deneyiminin 10 yıl daha fazla olan işletmelerin yetiştirmek istedikleri hayvan sayısı diğerlerine göre 0,7 baş daha azdır.

İşletmelerin süt sığırcılığı desteklerinden faydalanmalarında Bafra Süt Üreticileri Birliği'nin üyelerine iyi hizmet vermelerinin de etkisi büyüktür. İşletme yöneticilerinin Süt Üreticileri Birliğine üye olmalarında etkili olan en önemli faktör hayvancılık desteklerinden daha fazla yararlanmak istemeleridir. Çünkü; bu birliğe üye olmadıkları takdirde anaç sığır, buzağı ve süt desteklerinden faydalanamamaktadırlar. İkinci önemli faktör hayvanların ön soy kütüğü kaydının tutuluyor olmasıdır. Daha sonra ise üyelik ücretinin makul olması ve birliğin vermiş olduğu danışmanlık hizmetinden faydalanmaktır.

İncelenen işletmeler ortalamasına göre araştırma yılında üretilen 20.322 litre süt için toplam 29876 TL masraf yapıldığı ortaya konulmuştur. Toplam üretim masraflarının %62,69'unu değişken masraflar, %37,31'ini sabit masraflar oluşturmaktadır. Süt üretimindeki toplam masrafların yarıdan fazlasını (%54,06) yem masrafları oluşturmaktadır. İşletmelerde yabancı işgücü kullanımında en yüksek maliyeti ahır temizliği ve yemlemede kullanılan işgücü, yem giderleri içerisinde en

yüksek maliyeti dışarıdan satın alınan kesif yemlerden olan süt yemi oluşturmaktadır. Araştırmada 1 litre çiğ süt maliyeti 1,14 TL olarak bulunmuştur. Araştırmada işletmelerin değişken masrafları süt üretiminde litre başına 0,60 TL, sabit masraflar ise 0,23 TL olarak hesaplanmıştır. İşletmede üretilen yemlerin masraf unsuru olarak dikkate alınmadığı durumda süt üretim maliyeti 0,67 TL/lit olmaktadır. Süt sığırcılığı faaliyetinde brüt kâr 6972,82 TL, net kâr ise – 4173,15 TL olarak hesaplanmıştır. İşletmelerde süt sığırcılığı faaliyetinden elde edilen gelirin %56,93'ü süt gelirinden, %17,61'i desteklerden, %15,44'ü envanter değer artışlarından ve %10,02'si de gübre gelirinden oluştuğu ortaya konulmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre geliştirilecek öneriler şu şekildedir. Üreticilerin süt sığırcılığı faaliyeti konusunda teknik bilgisinin artırılması amacıyla Bakanlık ve üretici örgütleri vasıtasıyla daha çok ilgi ile daha fazla eğitim çalışmalarında bulunmaları gerekmektedir. Bununla birlikte, eğitim programlarının düzenlenmesinde danışmanlık hizmeti desteğine daha fazla önem verilip teşvik edilerek üreticilerin bu yöndeki eksikliği giderilebilir.

İncelenen işletmelerin süt sığırı sayısını artırma isteksizliğinin yüksek olduğu ifade edilebilir. Yetiştiricilerin memnuniyetsizliklerin en önemli nedeni olan sütün çok ucuza satılıyor olması sorununun çözülmesiyle, işletmelerdeki süt sığırı sayısında artışlar olabilecektir. İşletmelerin üretmiş oldukları sütü değer fiyata pazarlayabilmelerinde doğrudan tüketicilere ulaşabilecekleri yapılanmalara girmelerinin önemi büyüktür. Şöyle ki; üreticiler sütü kendi sahip olacakları işleme tesislerinde işleyerek pazara ve tüketicilere sunmaları, en etkin çözüm yöntemi olabilecektir. Bu kapsamda devletin üreticilerin örgütlenmelerini desteklemekle birlikte işleme sanayilerini kurma ve ürünlerini pazarlama konularında oluşturulacak belli programlarla belirli bir süre için desteklemelerin büyük yararları olabilecektir.

İşletmeler, destekleme miktarlarını yetersiz görmektedirler. Destekleme miktarlarının artırılması durumunda üreticilerin de süt sığırı sayısında bir artışa gideceği tespit edilmiştir. Süt sığırı desteklerinin artırılmasının, süt sığırı yetiştiriciliğinin sürdürülebilir olmasına ve istenen düzeye gelmesine olumlu katkılar sağlayabilecektir. Bununla birlikte, üretimde hedeflenen artışın gerçekleştirilmesinde işletmelerin sürü büyüklüğünün artırılması ile birlikte hayvan popülasyonunda özellikle saf ırkların oranının artırılması, ahır şartlarının iyileştirilmesi, doğru ve yeterli bakım beslemenin sağlanması gerekli görülmektedir.

Destek ödemelerinde karşılaşılan sorunlardan bir diğeri de işletmecilerin desteklemelerden zamanında haberdar olamamalarıdır. İlgili kurumların, destek ödemelerinde üreticilere daha etkin bir şekilde ulaşp haberdar edebilmesi gerekmektedir. Ayrıca yeni çıkmış olan bir desteklemenin üreticiler tarafından duyulmaması yine ilgili kurumların bu desteğin tanıtımı ve duyurulması için gerekli çalışmaları başlatıp yürütmesi ile mümkün olabilecektir.

Suni tohumlama sonrası anaç sığır ve buzağı ırkındaki uyumsuzluklar nedeniyle işletmelerin bu desteklerden yararlanamaması sorunu, veteriner hekimlerin üreticilerle görüşerek anaç sığırın ırkına uygun, desteklemelerden mağdur olunmayacak bir şekilde tohumlamaların yapılıp, sisteme doğru bir şekilde zamanında kayıt edilmesiyle ortadan kalkabilecektir. Böylece üreticiler anaç sığır ve buzağı desteklemesinden mağdur olmadan faydalanabileceklerdir. Diğer bir husus, üreticinin doğan buzağıyı zamanında o yörede bulunan ilçe tarım müdürlüğüne bildirmemesinden dolayı desteklemelerin alınamamasıdır. Bu durum da üreticilerin suni tohumlama tarihi, buzağı doğum tarihi vs. gibi bilgileri kayıt etmeye teşvik edecek, yani işletmelerde kayıt tutmayı yaygınlaştıracak çalışmaların yapılması ile mümkün olabilecektir. İşletmelere verilen danışmanlık hizmeti ile bu tür alışkanlıkların kazandırılması ve takip edilmesi gerekli olan olayların danışmanlar tarafından takibinin sağlanması ile destekleme kayıpları en aza indirilmiş olabilecektir.

İşletmelerin süt sığırcılığı desteklemelerinden faydalanmalarında o yöredeki Süt Üreticileri Birliğinin etkisi büyüktür. Dolayısıyla üreticiler bu birliklerle ne kadar yakın olurlarsa, desteklemelerle ilgili gelişmelerden daha fazla haberdar olabileceklerdir. Ancak üreticilerin bu birliklere yakın olmalarında birliklerin üzerlerine düşen görevleri eksiksiz, zamanında yapmaları ve üreticileri memnun etmeleri gerekmektedir. Süt Üreticileri Birliğinde yıllık aidat ücretlerinin daha uygun olması, daha ucuza girdi temini sağlayabilmesi, makul fiyatlarla suni tohumlama hizmeti vermesi, danışmanlık hizmetinde bulunması ile üreticilerin memnuniyeti sağlanabilecektir.

Sonuç olarak, süt sığırı yetiştiriciliğiyle ilgili olan kurumların üreticilerle daha fazla ilgilenmeleri, onları memnun edecek girişimlerde bulunmaları, bu araştırma kapsamında elde edilen sonuçların dikkate alınarak gerekli düzenlemelerin yapılması süt sığırcılığının gelişmesi konusunda önemli katkılar sağlayacak ve bundan sonraki benzer konularla ilgili araştırmalara ışık tutacaktır.

KAYNAKLAR

- Aksoy, A. R., 1987. Ankara Bölgesi Şartlarında Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Süt Maliyeti ve Maliyeti Etkileyen Faktörler. Doktora Semineri, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aksoy, A., Terin, M., Keskin, A., 2012. Türkiye Süt Sığırcılığında Islah ve Destekleme Politikalarının Bölgesel Etkileri Üzerine Bir Araştırma. Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Derg., 43 (1): 59-64,Erzurum.
- Anonim, 2012a. III. Süt ve Süt Hayvancılığı Öğrenci Kongresi, 21 Mayıs 2012, Aksaray <http://www.sut.org.tr/2012/KongreKitabi2012.pdf> (Ziyaret tarihi: 24.09.2013).
- Anonim, 2012b. III. Süt ve Süt Hayvancılığı Öğrenci Kongresi, 21 Mayıs 2012, Aksaray <http://www.sut.org.tr/2012/KongreKitabi2012.pdf> (Ziyaret tarihi: 09.10.2013).
- Anonim, 2013 <http://dengemusavirlik.com/2013-ziraat-bankasi-dusuk-faizlitarimsal-krediler.htm> (Ziyaret tarihi: 05 Aralık 2013).
- Armağan, G., (1999). Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Yapısal Özellikleri ve Planlanması Üzerine Bir Araştırma: Nazilli Örkoop Örnek Olayı, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Armağan, G., Özden, A., 2008. Türkiye'de Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Tarımsal Yayım İhtiyaçları ve Üreticilerin Örgütlenme ile İlgili Düşünceleri, Türkiye 8. Tarım Ekonomisi Kongresi, Gıda Politikası Cildi:260-270, Bursa.
- Bafra GTHM (Bafra İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü), 2014. <http://samsun.tarim.gov.tr/bafra/Belgeler/2013.pdf> (Ziyaret tarihi 10 Mart 2015).
- Bafra GTHM (Bafra İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü) kayıtları, 2015.
- Bafra Süt Üreticileri Birliği kayıtları, 2015 (Ziyaret tarihi: 15 Mart 2015, 21 Aralık 2015).
- Başarır, A., 2008. Doğrudan Gelir Desteği (DGD) Politikasının Tarım İşletmelerine Etkilerinin Araştırılması:Samsun İli Örneği ,Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Başoğlu, C., 2007. Süt Hayvancılığında Maliyetler Ve Anket Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Birsin, S., 2012. Balıkesir İli Balya İlçesinde Süt Sığırcılığı Faaliyetinin Mevcut Durumu, Sorunları Ve Çözüm Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Cameron, A., Triverdi, P. 1998. Regression Analysi of Count data. Cambridge University Press, New York.

- Crost, B., Shankar, B., Bennett, R., Morse, S. 2007. Bias from farmer self selection in genetically modified crop productivity estimates: evidence from India data. *Journal of Agricultural Economics* 58, 24-36.
- Civan, A., 2010. Türkiye’de Tarımsal Destek Politikaları, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 25 (1): 127-146.
- Civelek. M., ve Özkan. A., 2008. Maliyet ve Yönetim Muhasebesi, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Coşkun, H. ve Uğur, F., 2005. Tek-Süt İşletmesine Süt Veren Üreticilerin Süt Üretim, Kullanım, Pazarlama Durumları ve Sorunları. Türkiye 8. Gıda Kongresi, 26-28 Mayıs, 2004, Bursa.
- Çakmak, E., ve Akder, H., 2005. DTÖ ve AB’deki gelişmeler ışığında 21. Yüzyılda Türkiye Tarımı. Ankara.
- Çukur, F., Demirbaş, N., Yıldız, Ö.; 2009. Avrupa Birliği Perspektifinden Türkiye’de Süt Sığırcılığı Sektöründeki Gelişmeler. *HR.Ü.Z.F.Dergisi*, 2009, 13(4): 31-39.
- DPT, 2007. Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007- 2013 Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu.
- Demir, N., Yavuz, F., 2010. Hayvancılık Destekleme Politikalarına Çiftçilerin Yaklaşımlarının Bölgelerarası Karşılaştırmalı Analizi. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 41 (2), 113-121, Erzurum.
- Demir, N., 2012. AB ve Türkiye’de Hayvancılık Politikalarındaki Son Gelişmelerin Uyum Süreci Açısından Karşılaştırılması, 23 (B) – 2012 58-63.
- Demir, N., Sancar, C., 2012. Gümüşhane İli ve Çevresinde Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Sosyal, Ekonomik ve Teknik Analizi Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Erzurum. Kelkit Aydın Doğan Meslek Yüksek Okulu, Muhasebe ve Vergi Bölümü, Gümüşhane.
- Elmaz, Ö., Saatçı, M., Özçelik Metin, M., 2010. Sipahi, C., Burdur İli Süt Sığırcılığı ve Özellikleri Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Burdur.
- Erdal, G., Erdal, H., Gürkan, M., 2013. Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Desteklerin Üretici Açısından Değerlendirilmesi (Kahramanmaraş İli Örneği), *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi* 3 (2): 92-98.
- Erkuş, A., Bülbül, M., Kırıl, T., Açıl, A.F., Demirci, R., 1995, Tarım Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Eğitim Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları No:5, Ankara.
- FAO, 2015. Üretim , <http://faostat3.fao.org/faostat-gateway/go/to/download/Q/QL/E> (Ziyaret tarihi: 16 Mart 2015).
- FAO, 2013. Ticaret, http://faostat3.fao.org/faostat-gateway/go/to/download/T/*/E (Ziyaret tarihi: 16 Mart 2015).
- GTHB, 2013. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Hayvancılık Desteklemeleri <http://www.tarim.gov.tr/Sayfalar/Icerikler.aspx?rid=483&NodeValue=483&Ko nuId=481&zGroup=0&ListName=Icerikler> (Ziyaret tarihi: 6 Aralık 2013).
- GTHB, 2015. Başbakanlık İletişim Merkezi GTHB kayıtları (Ziyaret Tarihi: 23 Mart 2015).

- Gündüz, O., ve Dağdeviren, M., 2011. Bafra İlçesinde Süt Maliyetinin Belirlenmesi Ve Üretimi Etkileyen Faktörlerin Fonksiyonel Analizi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi 21(2): 104-111.
- Hacıhasanoğlu. T., 2013. Hayvancılık Sektöründe Bileşik Maliyetleme: Yüz Başlık Süt İnekçiliği Tesisinde Bir Uygulama. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (2)- 199-224.
- Hekimoğlu, B., Altındağ, M., 2008. Ülkemizde ve Samsun İlinde; Süt Hayvancılığı ve Süt Sektöründeki Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler. Samsun Valiliği İl Tarım Müdürlüğü.
- İçgöz, E., 2009. 1980 Sonrası Tarım Politikalarının Sosyo- Ekonomik Etkileri: Özlüce Köyü ve Doğanköy Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Muğla üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- İkikat Tümer, E., Birinci, A., 2011. Hayvancılık İşletmelerinde Süt Maliyetine Etki Eden Faktörlerin Analizi: Tokat İli Örneği. Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Derg., 42 (1): 35-39.
- İnce, A., T., 2007. Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikalarının Analizi: Manisa Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Jorgensen, A., Birkholz, R., 2010. Assessing the causes of anthropogenic methane emissions in comparative perspective, 1990-2005. Ecological Economics 69, 2634-2643.
- Karacan, A.R., 1991. Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Tarımsal Kredi. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 498, İzmir.
- Karaman, C., 2011. Dünyadaki Eğilimler Işığında Türkiye Tarımsal Destekleme Politikalarının Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kılıç, B., 2011. Samsun İlindeki Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde Ortak-Kooperatif İlişkilerinin Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Kıral, T., Kasnakoğlu H., Tatlıdil F.F., Fidan H., Gündoğmuş E., 1999. Tarımsal Ürünler İçin Maliyet Hesaplama Metodolojisi ve Veri Tabanı Rehberi, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayınları, No:37.
- Koç, A., Bayaner A., Tan S., Ertürk Y. E.; 1999. Türkiye’de Hayvansal Ürünler Tüketimi ve Talep Projeksiyonu, Türkiye I. Besi ve Süt Sığırcılığı Sempozyumu, İzmir.
- Kouser, S., Qaim, M., 2011. Impact of Bt cotton on pesticide poisoning in smallholder agriculture: A panel data analysis. Ecological Economics, 70: 2105-2113.
- Koyubenbe, N., 2005. İzmir ili Ödemiş İlçesinde Süt Sığırcılığının Geliştirilmesi Olanakları Üzerine Bir Araştırma. Hayvansal Üretim 46(1): 8-13, İzmir.
- Kum, G., 2006. Antalya İli Holstein Irkı Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğine Üye İşletmelerin Mevcut Durumu, Besleme Alışkanlıkları ve Sorunları, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van.

- Oktay, E.,1988, Tarım İşletmeciliği, Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Ders Notları, 115 s.
- Oktay, E.,1989. Tarım işletmelerinin Analiz ve Planlaması, Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Ders Notları, 67 s.
- Rehber, E., Çetin, B., 1998. Tarım Ekonomisi. Uludag Üniversitesi,. Güçlendirme Vakfı, Yayın No. 134, Ceylan Matbaacılık, s. 317, Bursa.
- RG, 2000. T.C. Resmi Gazete, 10.05.2000 ve sayı: 24045 “Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Karar”
- RG, 2006. T.C. Resmi Gazete, 18.04.2006 ve sayı 5488 “Tarım Kanunu”
- RG, 2013. T.C. Resmi Gazete, 08.04.2013 ve sayı: 28612 “2013 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar”
- RG, 2013. T.C. Resmi Gazete, 25.05.2013 ve sayı: 28657 “Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları”
- RG, 2014. T.C. Resmi Gazete, 12.04.2014 ve sayı: 28970 “2014 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar”
- RG, 2014. T.C. Resmi Gazete, 28.05.2014 ve sayı: 29013 “Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları”
- Saçlı, Y., 2005. Türkiye Sığırcılığında Alternatif Gelişme Olasılıkları ve Geleceğe İlişkin Politikaların Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Samsun Valiliği Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2014. http://samsun.tarim.gov.tr/Belgeler/Yayinlar/Faaliyetraporlarimiz/2013yili_faaliyet_raporu.pdf (Ziyaret tarihi: 10 Mart 2015).
- Sayın, C., 2002. Türkiye’de Hayvancılık Politikaları ve Reform Arayışlarının Etkileri. Türkiye-Hollanda Besi ve Süt Hayvancılığı Sempozyumu (11-12 Haziran), Ankara.
- SETBİR, 2013. Türkiye Süt, Et, Gıda Sanayicileri ve Üreticileri Birliği. Dünyada ve Türkiye’de Yem, Et, Süt Mevcut Durum ve Öngörülleri <http://www.setbir.org.tr/ana/rapor.asp?uid=28> (Ziyaret tarihi: 21 Mart 2015).
- Şahin, K., Gül, A., Koç, B., Dağıstan, E., 2001. Adana İlinde Entansif Süt Sığırcılığı Üretim Ekonomisi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi (J. Agric. Sci.), 11(2):19-28, Van.
- Terzi, O., 2006. Türkiye’ de Sütçülük Politikaları ve Olası Avrupa Birliği Üyesiği Işığında, Yapılması Gereken Reform Üzerine Bir Araştırma. Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Tatar, A. M., 2007. Ankara ve Aksaray Damızlık Sığır Yetiştiricileri İl Birliklerine Üye Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Yapısı ve Sorunları, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TEPAV, 2012. Konya’da Tarımsal Sanayide Yapısal Özelliklerin Analizi ve Rekabet Stratejilerinin Belirlenmesi Sonuç Raporu. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
- TKB, 2006. Ortak Piyasa Düzeni Alt Çalışma Grup Raporları. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Bakanlığı, Ankara.

- TÜİK, 2013. Türkiye İstatistik Kurumu. Hayvancılık İstatistikleri http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1002 (Ziyaret tarihi: 18 Mart 2015).
- TÜİK, 2015. Türkiye İstatistik Kurumu. <http://www.tuik.gov.tr> (Ziyaret tarihi 10 Mart 2015).
- TÜİK, 2015. Türkiye İstatistik Kurumu. Hayvansal Üretim. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Ziyaret tarihi: 18 Mart 2015).
- TÜSİAD, 2008. Türkiye’de Tarım ve Gıda: Gelişmeler, Politikalar ve Öneriler. Yayın No: :T/2008- 05/ 459 (Ziyaret tarihi: 18 Kasım 2013).
- TZOB, 2010. Zirai ve İktisadi Rapor 2007- 2010 http://www.tzob.org.tr/Portals/0/Dokumanlar/FaaliyetRaporlari/docs/sut_sekdeg_rapor_nisan_2008.pdf (Ziyaret Tarihi: 13 Kasım 2013).
- USK, 2012. Ulusal Süt Konseyi Dünya ve Türkiye’de Süt Sektör İstatistikleri <http://www.ulusalsutkonseyi.org.tr/ana/rapor.asp?uid=53> (Ziyaret tarihi: 15 Kasım 2013).
- USK, 2014. Ulusal Süt Konseyi. Yıllar İtibariyle Çiğ Süt Fiyatları www.ulusalsutkonseyi.org.tr/ana/fiyat.asp?uid=18 (Ziyaret tarihi: 18 Mart 2015).
- USK, 2014. Ulusal Süt Konseyi. Çiğ Süt- Yem Paritesi www.ulusalsutkonseyi.org.tr/ana/fiyat.asp?uid=40 (Ziyaret tarihi: 18 Mart 2015).
- Ünalın, A., Serbest, U., Çınar, M., Ceyhan, A., Akyol, E., Şekeroğlu, A., Erdem, T., Yılmaz, S., 2013. Niğde İli Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Mevcut Durumu, Başlıca Sorunları ve Çözüm Önerileri Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, 1(2): 67 72, Niğde.
- Yamane, T. 1967. Elementary Sampling Theory, Printice-Hall. Inc. Engle Wood Clifts. NT.
- Yavuz, F., 1999. Türkiye Besi ve Süt Hayvancılığı Politikalarının Analizi. Türkiye I. Besi ve Süt Hayvancılığı Sempozyumu (2-3 Aralık), İzmir.
- Yavuz, F., A., Bayaner, ve A., Yücer., 2006. DTÖ ve AB’nin Türkiye’deki Tarımsal Destekleme Politikalarına Etkileri. Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi (13-15 Eylül), Antalya.
- Yılmaz, E., 2006. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Projeleri Kapsamında Süt Sığırcılığı Yapan Bazı Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerindeki Sığırların Verim Özellikleri ile Bu İşletmelerin Yapısal Durumlarının Belirlenmesi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Van.
- Yılmaz, H., 2010. Süt Sığırcılığında Kooperatifler Aracılığıyla Desteklemenin Ekonomik Ve Sosyal Etkileri: Adana İli Örneği, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Yurdakul, O., 1978. Adana Merkez İlçesi Tarım İşletmelerinde Süt Sığırcılığının Ekonomik Yapısı ve İlçede Süt Pazarlaması İle Tüketimi (Basılmamış Doçentlik Tezi), Adana.



EKLER

EK A: Anket





EK A. SÜT SIĞIRCILIĞI DESTEKLEME POLİTİKALARININ BAFRA İLÇESİNDEKİ TARIM İŞLETMELERİNE ETKİLERİ ANKETİ

Anket no (/Ad&Soyad):.....

Tarih: / /2014

Köy:.....

1. A. İŞLETMEYLE İLGİLİ SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

A1. İşletme yöneticisinin cinsiyeti: 1. Kadın 2. Erkek

A2. İşletme yöneticisinin yaşı:.....

A3. İşletme yöneticisinin eğitim düzeyi: 0. Okur-yazar değil 1. Okur-yazar 2. İlkokul 3. Orta okul 4. Lise 5. Yüksek okul 6. Fakülte 7. Yüksek Lisans 8. Doktora

A4. İşletmenin nüfus ve işsizlik durumu:

Yaş Grubu	Kadın Nüfus Sayısı	Erkek Nüfus Sayısı	Toplam Nüfus Sayısı	İşsiz Nüfus Sayısı
Çocuk (0-14 yaş)				
Yetişkin (15-64 yaş)				
Yaşlı (65-+ yaş)				
Toplam				

A5. İşletme sahibinin asıl işi: 0. İşsiz, 1. Çiftçi, 2. Özel sektör geçici işçi, 3. Özel sektör sürekli işçi, 4. Kamuda geçici işçi, 5. Kamuda sürekli işçi, 6. Tüccar, 7. Memur, 8. Emekli, 9. Diğer (belirtiniz)

A6. Diğer aile bireylerinin (15-64 yaş) asıl işi: 0. İşsiz, 1. Çiftçi, 2. Özel sektör geçici işçi, 3. Özel sektör sürekli işçi, 4. Kamuda geçici işçi, 5. Kamuda sürekli işçi, 6. Tüccar, 7. Memur, 8. Emekli, 9. Diğer (belirtiniz)

A7. İşletmedeki nüfusun sosyal güvence durumu:

0. Yok 1. SGK (.... Kişi) 2. Bağ-Kur (.....kişi) 3. Emekli sandığı (..... kişi) 4. Yeşil kart (..... kişi) 5. Özel sigorta (..... kişi)

A8. Son 10 yılda işletmeden göç edenlerin sayısı:..... (kişi)

A9. İşletmeden göç edenlerin göç etme nedenleri nelerdir?

0. Göç yok 1. İş bulma (....)yı: 2. Eğitim (....)yı: 3. Sağlık (....)yı: 4. Güvenlik (....)yı: 5. Evlilik (....)yı: 6. Diğer (belirtiniz.....)yı

A10. İşletmenizin Bafra İlçe merkezine uzaklığı kaç kilometredir?km

A11. İşletmenizle ilgili herhangi bir kayıt tutuyor musunuz? 0. Hayır 1. Fiziki kayıt 2. Mali kayıt

A12. Kaç yıldan beri hayvancılıkla uğraşıyorsunuz?

A13.Kaç yıldan beri süt sığırıcılığı ile uğraşıyorsunuz?

A14.Kaç yıldan beri bitkisel üretimle uğraşıyorsunuz?

A15. Hayvan kayıt sistemine kayıtlı mısınız? 0. Hayır 1. Evet

A16. Mülk arazinizin tapusu kaç kişiye aittir?.....kişi.

A17. Boş bırakılan (işlenmeyen) arazi miktarı:.....dekar (Boş bırakılma nedeni:)

A18. İşletme araziniz kaç ayrı parselden oluşmaktadır?adet

A19. İşletmenizdeki hayvanları sigorta yaptırdınız mı? 0. Hayır 1. Evet (Sigorta çeşidi:....., yıllık prim:.....)

A20. İşletmede yabancı işgücü varlığı

	Çalışan Sayısı	Süt sığırıcılığında çalışılan gün sayısı	Diğer tarımsal faaliyetlerde çalışılan gün sayısı	Ödenen ücret (TL/gün)
Geçici İşçilik				
Daimi İşçilik				

A21. Hane halkınızın 2013 yılında işletme dışından elde ettiği toplam gelir ne kadardır: TL

A22.Hane halkınızın 2013 yılında işletme dışından elde ettiği tarım dışı gelir ne kadardır: TL

A23. Örgütlenme ve örgütlenme hizmetlerinden yararlanma durumu:

Üye Olunan Örgüt	Üyelik Süresi (yıl)	Yönetime Katılma*	Yararlanılan Hizmet
Süt Üreticileri Birliği			
Tarım Kredi Kooperatifi			
..... Tarım Satış Kooperatifi			
.....Tarımsal Üretici Birliği			
Organik Tarım Derneği/Birliği			
Ziraat Odası			
Diğer (.....)			

*1. Yönetim Kurulu (Y.K.) 2. Denetleme Kurulu (D.K.)

B. İŞLETMEYLE İLGİLİ YAPISAL ÖZELLİKLER

B1.Arazi varlığı ve mülkiyet durumu:

1. Mülk arazi: da 2. Kiraya verilen arazi: da 3. Ortağa verilen arazi: da
4. Kiraya tutulan arazi:..... da 5. Ortağa tutulan arazi: da 6. Toplam arazi: da

B2. Sulu arazi varlığı: da; **Kuru arazi varlığı:** da

B3. Bitkisel üretim ve pazarlama durumu

Yetiştirilen ürün	Ekim/dikim alanı (da)	Arazinin değeri veya kirası (TL)	Üretim miktarı (kg)	Satılan ürün miktarı (kg)	Satış fiyatı (TL/kg)	Satıldığı yer*	Pazarlama masrafı (TL)

* 0. Kendi tüketiyor, 1. Doğrudan tüketici, 2. Kooperatif, 3. Birlik, 4. Tüccar, 5. İşleme sanayi, 6. Diğer

B4. Bina varlığı

Bina türü	Alanı (m ²)	Yaşı	Cinsi*	Yeni değeri (TL)	Bugünkü değeri (TL)	Yıllık tamir bakım masrafı (TL)	Kaç yıl daha kullanıla bilir?	Vergi ve sigorta masrafı (TL)
Konut								
Ahır								
Kapalı								
Açık								
Samanlık								
Ürün deposu								
Yem deposu								
Silaj-küspe çukuru								
Gübrelik								
Yalak								
Diğer.....								
.....								

* 1. Ahşap, 2. Kagir, 3. Betonarme, 4. Diğer

B5. Alet- makine varlığı

Alet-makine cinsi	Adet	Yaş	Bugünkü değeri (TL)	Yenisini n değeri (TL)	Yıllık tamir bakım masrafı (TL)	Kaç yıl daha kullanılır	Süt sığırcılığında kullanılma oranı (%)
Traktör							
Römork							
Buzdolabı							
Yem makinesi							
Süt sağım mak							
Yayık							
Süt güğümü							
Süt tankı							
Otomatik suluk							
Balya makinesi							
Ot biçme makinesi							
Silaj makinesi							
Batöz							
Diğer							

B6. Para sermayesi

	Miktar (TL)	Vade (ay)	Faizi (%)	Alındığı yer*	Ne amaçla alındığı ve kullanıldığı
Para mevcudu					

Alacaklar					
Borçlar veya krediler					
Şahıs					
Banka (.....)					
Kooperatif (.....)					

* 0. Hiçbiri 1. Kişi 2. Banka 3. Kooperatif 4. Devlet

B7.Ambar Mevcudu ve Yardımcı Maddeler Varlığı

	Miktarı (kg)	Değeri (TL)
Kaba yem		
Kesif yem		
Tohumluk		
Ticari gübre		
Tarımsal ilaç		
Akaryakıt		
Satılacak ürünler		

C. SÜT ÜRETİM FAALİYETİYLE İLGİLİ ÖZELLİKLER

C1. Hayvancılık faaliyetini hangi amaçla yapıyorsunuz? 1. Geçimlik 2. Ticari 3. Her ikisi

C2. 2013 yılı hayvan varlığı, hayvansal ürünler üretim ve pazarlama durumu

Yetiştirilen hayvan cinsi	Hayvan sayısı (adet)	İrki*	Yaşı	Laktasyon süresi (ay)	Üretim miktarı (kg)	Satılan ürün miktarı (kg)	Satış fiyatı (TL/kg)	Satıldığı yer**	Pazarlama masrafı (TL)
Boğa					Et:				
Sağılan inek					Süt: Yoğurt: Peynir: Tereyağı: Lor:				
Dana									
Düve									
Tosun									
Buzağı									
Koyun					Et: Süt:				
Keçi					Et: Süt:				
Tavuk					Yumurta:				
Arı kovanı					Bal:				
Diğer									

*1. Yerli; 2. Melez; 3. Kültür

** 0. Kendi tüketiyor, 1. Doğrudan tüketici, 2. Kooperatif, 3. Birlik, 4. Tüccar, 5. İşleme sanayi, 6. Diğer

C3. Hayvan hareket tablosu

Sürü	Dönem Başı	Yıl İçindeki Değişmeler	Dönem Sonu
------	------------	-------------------------	------------

Komp ozisyo nu	Sürü Mevcudu (Mayıs 2013)		Satın Alınan		Doğan Baş	Ölen Baş	Kesilen		Satılan		Sürü Mevcudu (Mayıs 2014)	
	Baş	Topla m Değer (TL)	Baş	Topla m Değer (TL)			Baş	Topla m Değer (TL)	Baş	Topla m Değer (TL)	Baş	Toplam Değer (TL)
Boğa												
İnek												
Düve												
Tosun												
Erkek dana												
Dişi dana												
Erkek buzağ 1												
Dişi buzağ 1												

****Not: F8. Çiftçilerin süt hayvancılığı yetiştirme istekliliği sorusunu sorunuz!*****

C4. Süt hayvanlarının temin şekli

Süt hayvanı temin yeri	1.Hiç	2.Nadiren	3.Bazen	4.Genellikle	5.Her zaman
Kendi işletmesi					
Yakın köy					
Merkez ilçe (Bafra)					
Yakın ilçe					
İl dışı					
Diğer					

C5. Köy ortak kullanımına ait mera ya da otlaktan faydalaniyor musunuz?

0. Hayır 1. Evet (ne kadar süre: ay/..... yıl)

C6. İşletmenizdeki ahır tipi nedir? 1. Serbest Duraklı ahır 2. Kapalı bağlı ahır 3. Yarı açık ahır

C7. Ahırınızın alanı ne kadardır? *Kapalı alan:* m² *Açık alan:* m² **Toplam alan:** m²

C8. İşletmenizde silaj yapıyor musunuz?

0. Hayır (nedeni?.....)
1. Evet (..... da, kg bitki)

C9. Tabii tohumlamayı ne şekilde yaptırıyorsunuz?

0. Yaptırmıyorum 1. Sürüdeki boğayla 2. Köyün ortak boğası 3. Diğer (.....)

C10. Süt hayvancılığına yönelik hangi yayım-eğitim çalışmalarına katıldınız?

0. Katılmadım 1. Bakım 2. Yemleme 3. Sağım 4. Hastalık kontrolü 5. Pazarlama
6. Örgütlenme 7. Diğer (.....)

C11. İneklerde görülen hastalıklar ve ölen hayvan sayısı

Hastalık	Görülme Zamanı (Ay/yıl)	İrk	Yaş Grubu	Ölü Sayısı
Şap				
Sığır vebası				
Mantitis				
Yanıkara				
Verem				
Sarılık				
Ayak ve tırnak hastalığı				

C12. Hayvanlarınıza her yıl rutin olarak koruyucu aşı yaptırıyor musunuz?

0. Hayır 1. Nadiren 2. Genellikle 3. Her zaman

C13. Hayvanlarınıza her yıl rutin olarak hangi aşıları yaptırıyorsunuz?

0. Yaptırmıyorum 1. Şap 2. Sığır vebası 4. Yanıkara 5. Şarbon 6. Diğer (.....)

C14. Hayvanlarınızın tamamına küpe takıldı mı?

0. Hayır (Sayısı: Nedeni:) 1. Evet

C15. Süt sığırcılığı ile ilgili teknik bilgiyi nerelerden öğreniyorsunuz?

	1. Hiç	2. Nadiren	3. Bazen	4. Genellikle	5. Her zaman
GTHB ilçe müdürlüğü					
Süt üreticileri birliği					
Damızlık sığır yetiştiricileri birliği					
Serbest veteriner hekim					
.....kooperatifi					
Diğer üreticiler					
TV, radyo vb araçlar					
Kendim					
Diğer					

C16. Süt sığırcılığı yetiştiriciliğinden memnun musunuz? 0. Hayır (ise nedenleri?) 1. Evet

Memnuniyetsizlik konusu	1. Kesinlikle katılmıyorum	2. Katılmıyorum	3. Kararsızım	4. Katılıyorum	5. Kesinlikle katılıyorum
Üretim maliyetlerinin çok yüksek olması					
Süt fiyatının çok düşük olması					
Çok fazla iş gücü gerektirmesi					
Ürünü saklama koşullarının zor olması					
Desteklemelerin yetersiz olması					
Pazarlamasının zor olması					
Diğer					

C17. Süt ineği sayısını artırmayı düşünüyor musunuz? 0. Hayır 1. Evet (+ adet)**C18. Süt hayvancılığının sorunları konusundaki düşünceler**

Sorun alanları	1. Kesinlikle katılmıyorum	2. Katılmıyorum	3. Kararsızım	4. Katılıyorum	5. Kesinlikle katılıyorum
Sermayem yetersiz					
Teknik bilgim yetersiz					
Ahır hayvancılığa elverişli değil					
Kaliteli boğa bulamıyorum					
Kalifiye işgücü bulamıyorum					
Kaliteli kaba yem bulamıyorum					
Ot ve saman yapma döneminde yağışlar fazla					
Kaba ve kesif yem fiyatları yüksek					
Yeterli mera alanı bulamıyorum					
Süt üretiminde hijyenik koşulları sağlayamıyorum					
Hayvanlar sık hastalanıyor					
Çoban bulamıyorum					
Veteriner hizmetleri yetersiz					
İneğin kızgınlık gösterdiğini zamanında tespit edemiyorum					
Mandıralar sütü çok ucuza alıyor					
Diğer					

D. SÜT ÜRETİM FAALİYETİNDE GİRDİ KULLANIMI VE MALİYETLER (Toplam hayvan sayısı)

Masraf Unsurları	Kullanılan İşgücü ve Çekici Gücü								Kullanılan Ekipman	Kullanılan Materyal				Toplam Masraf (YTL)	
	İşgücü				Makine Gücü					Cinsi	Miktarı		Tutarı		
	Saat		Tutar (TL)		Saat		Tutar (TL)				(kg ,adet)		YTL		
	AİG	YİG	AİG	YİG	AMG	YMG	AMG	YMG			İİ	İD	İİ		İD
DEĞİŞKEN MASRAFLAR															
Ahır Temizliği															
Hayvan bakımı (tımar)															
Sağım															
Kesif yem tüketimi															
-															
-															
Kaba yem tüketimi															
-															
-															
-															
Dane yem tüketimi -															
-															
-															
Buzağı bakım ve beslenmesi															
Tuz tüketimi															
Su tüketimi															
Otlatma															
Veteriner hizmeti															
Veteriner İlacı															
Elektrik tüketimi															
Alet-makine değişken (tamir-bakım) masrafları															
Diğer															
A.TOPLAM DEĞİŞKEN MASRAF															

SABİT MASRAFLAR															
Genel idare giderleri (Ax%3)															
Aile işgücü ücret karşılığı															
Bina sermayesi amortismanı															
Bina sermayesi faizi															
Bina tamir- bakım masrafı															
İnek amortismanı															
İnek sermayesi faizi															
Alet-makine amortismanı															
Alet-makine sermayesi faizi															
Diğer															
B. TOPLAM SABİT MASRAFLAR															
C. TOPLAM MASRAFLAR															
Buzağı satışı geliri															
Çiftlik gübresi satış geliri															
Deri satış geliri															
D. TOPLAM YAN GELİRLER															
E. TOPLAM SÜT ÜRETİMİ (lt)															
F.TOPLAM ÜRETİM MASRAFLARI (C-D/F)															

E. HAYVANCILIK VE DİĞER TARIMSAL DESTEKLERDEN YARARLANMA DURUMU**E1. 2013 yılı tarımsal desteklemelerinden yararlanma durumu**

Destekleme Şekli	Hayvan sayısı/Arazi miktarı (da)	Alınan destek tutarı (TL)	Destek nerede kullanılmıştır?
Hayvan Başı Desteği			
-Sütçü ve kombine ırklar ve melezleri ile etçi ırkların melezleri anaç sığır (225 TL/baş)			
-Sütçü ve kombine ırklar ve melezleri anaç sığır soy kütüğü ilave (60 TL/baş)			
-Etçi ırklar anaç sığır (350 TL/baş)			
- Besilik sığır (300 TL/baş)			
- Hastalıktan ari işletmedeki sığır (300 TL/baş)			
- Anaç manda (350 TL/baş)			
-Koyun-keçi (18 TL/baş)			
Suni Tohumlama Desteği			
- Suni tohumlamadan ve etçi ırklardan doğan buzağı (75 tl/Baş)			
- Döl kontrolü projesi kapsamındaki suni tohumlamadan doğan buzağı ilave (25 TL/baş)			
- Suni tohumlamadan doğan çevirme melezi ilave (75 TL/baş)			
Aşı Desteği			
- Büyükbaş şap aşısı (0,75 TL/baş)			
-Büyükbaş Brucellosis aşısı (1,5 TL/baş)			
-Küçükbaş şap aşısı (0,50 TL/baş)			
-Küçükbaş Brucellosis aşısı (0,50 TL/baş)			
Süt primi (0,15? TL/kg)			
Tiftik ve İpekböceği Desteği			
-Tiftik primi (17 TL/kg)			
-İpekböceği tohumu (30 TL/kutu)			
-İpekböceği 1. Yaş kozası, damızlık koza ve diğer (20 TL/kg)			
Arıcılık Desteği			
-Arı kovanı (8 TL/kovan)			
-Bombus Arısı (60 TL/koloni)			
Su Ürünleri Desteği			
Alabalık (0,65 TL/kg)			
Çipura- levrek (0,85 TL/kg)			
Yeni türler (1 TL/kg)			
Midye (0,20 TL/kg)			
Yavru (0,06 TL/adet)			
Yem Bitkileri Desteği			
Sulu Yonca (130 TL/da)			
Kuru Yonca (70 TL/da)			
Korunga (90 TL/da)			
Tek yıllıklar (30 TL/da)			
Silajlık tek yıllıklar (45 TL/da)			
Sulu silajlık mısır (55 TL/da)			
Kuru silajlık mısır (30 TL/da)			
Yapay çayır-mera (75 TL/da)			
Hayvan Gen Kaynakları Desteği			
Büyükbaş koruma (440 TL/baş)			
Küçükbaş koruma (75 TL/baş)			

Arı koruma (25 TL/kovan)			
Halk elinde manda ıslahı (650 TL/ baş)			
Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Elit Sürü Anacı (35 TL/baş)			
Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Elit Sürü Yavrusu (40 TL/baş)			
Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Taban Sürü Anacı (35 TL/baş)			
Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Taban Sürü Yavrusu (20 TL/baş)			
Örtü Altında Biyolojik Mücadele Desteği (Paket Toplamı 430 TL/dekar)			
-Feromon + Tuzak Kullanımı (100 TL/da)			
-Tül kullanımı (80 TL/da)			
-Faydalı Böcek Salımı (250 TL/da)			
Açık Alanda Biyolojik Mücadele Desteği			
-Domates, turuncgil, elma ve bağda feromon ve tuzak kullanımı (30 TL/da)			
-Domates, turuncgil, elma ve bağda faydalı böcek salımı (30 TL/da)			
Organik Tarım ve İyi tarım Uygulamaları			
-Meyve ve sebze organik tarım (35 TL/da)			
-Tarla bitkileri organik tarımı (10 TL/da)			
-Hayvancılık, arıcılık ve su ürünleri organik tarım (desteğe %50 ilave)			
-Meyve ve sebze iyi tarım uygulamaları (25 TL/da)			
-Örtü altında iyi tarım uygulamaları (100 TL/da)			
Mazot, Gübre ve Toprak Analizi Desteği			
-Peyzaj ve süs bitkileri, özel çayır&meraya mazot desteği (2,7 TL/da)			
-Hububat, yemb,baklagil,yumrub. Sebze&meyve mazot desteği (4 TL/da)			
-Yağlı tohumlu bitkiler & endüstri bitkileri mazot desteği (6,4 TL/da)			
-Peyzaj ve süs bitkileri, özel çayır& meraya gübre desteği (3,7 TL/da)			
-Hububat, yemb,baklagil, yumrub. sebze&meyveye gübre desteği (5 TL/da)			
-Yağlı tohumlu bitkiler & endüstri bitkileri gübre desteği (6,3 TL/da)			
-2012 ÇKS kayıtlı üreticilere toprak analiz desteği (2,5 TL/da)			
Çevresel Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Desteği			
-I. Kategori (30 TL/da)			
-II. Kategori (60 TL/da)			
-III. Kategori (135 TL/da)			
Yurt İçi Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği	Dekar	Tutar (TL)	
-Buğday, Yonca (6 TL/da)			
-Arpa, Triticale, Yulaf, Çavdar (4,5 TL/da)			
-Çeltik, Yer Fıstığı (8 TL/da)			
-Nohut, Kuru Fasulye, Mercimek (7 TL/da)			
-Susam, Kanola, Aspir (4 TL/da)			
-Patates, Soya (20 TL/da)			
-Korunga, Fiğ (3 TL/da)			
Yurt İçi Standart-Sertifikalı Fidan, Çilek Fidesi ve Fidan Kullanım Desteği			
-Bodur meyve fidan türleri ile bahçe tesisi (150-350 TL/da)			
-Yarı Bodur meyve fidan türleri ile bahçe tesisi (150-300 TL/da)			

-Bağ ve diğer meyve fidanları ile bahçe tesisi (100-230 TL/da)			
-Zeytinde yağlık çeşitler ile bahçe tesisi (50-100 TL/da)			
-Narenciye bahçelerinde aşılama ile çeşit değiştirme (0-250 TL/da)			
-Virüsten arı fidanlara ilave olarak (50-100 TL/da)			
-Sertifikalı çilek fidesi desteği (0-300 TL/da)			
Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli Fark Ödemesi Destekleri			
Yağlık Ayçiçeği (24 krş/kg)			
-Kütlü Pamuk (yurt içi sertifikalı tohum kullananlar) (46 krş/kg)			
-Soya Fasulyesi (50 krş/kg)			
-Kanola (40 krş/kg)			
-Dane Mısır (4 krş/kg)			
-Aspir (40 krş/kg)			
-Zeytinyağı (50 krş/kg)			
-Buğday (5 krş/kg)			
-Arpa, Çavdar, Yulaf, Tritikale (5 krş/kg)			
-Çeltik, Kuru Fasulye, Nohut, Mercimek (10 krş/kg)			
-Çay (12 krş/kg)			
Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Katılım Desteği (375 TL/işletme)			
Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetleri Desteği (600 TL/işletme)			

E2. Genel devlet hizmetlerinden yararlanma durumu

0. Hayır
1. Tarımsal yayım çalışmaları (.....)
2. Devlet sulaması (.....)
3. Toplulaştırma Toprak ıslahı (.....)
4. Diğer (belirtiniz.....)

E3. Destek ödemelerinde karşılaşılan sorunlar

Karşılaşılan sorun	1. Kesinlikle katılmıyorum	2. Katılmıyorum	3. Kararsızım	4. Katılıyorum	5. Kesinlikle katılıyorum
Desteklemelerden haberim olmadı					
Verilen destek miktarları yeterlidir					
Ödemeler zamanında yapılmıyor					
Başvurudaki bürokrasi fazla ve zaman alıcı					
Bankanın borç, kefillik vs. dolayı ödemelere el koyması					
Diğer					

E4. Hayvancılık destekleri konusunda öneriler

Destekleme konusu	1. Kesinlikle katılmıyorum	2. Katılmıyorum	3. Kararsızım	4. Katılıyorum	5. Kesinlikle katılıyorum
Süt destekleri kalite, hijyen ve miktar odaklı olmalı					
Destekler mevsime göre verilmesi					
Destekler zamanında ödenmeli					
Destek miktarı artırılmalı					
Birliklerin üyelik aidat kesintisi azaltılmalı					
Süt fiyatları artırılmalı					
Yem fiyatları düşürülmeli					
Daha fazla teknik bilgi desteği sağlanmalı					
Diğer					

F. SÜT SIĞIRCILIĞI DESTEKLERİNDEN YARARLANMA DURUMU VE ETKİLERİ

F1. Süt sığircılığında hayvancılık desteklerinden yararlanma durumu (çiftçi veya birlik kayıtları)

	2010	2011	2012	2013	2014
Destekten yararlanan hayvan sayısı (baş)					
Destekleme tutarı (TL)					
Desteğin kullanılma amacı					
Anaç sığır desteği (225 TL/baş)					
Soy kütüğü ilave (60 TL/baş)					
Suni tohumlama (75 TL/baş)					
Şap aşısı (0,75 TL/baş)					
Brucellosis (1,5 TL/baş)					
Süt primi (TL/lit)					

F2. Aldığınız süt sığircılığı destek miktarı yeterli mi?

0. Hayır (Ne kadar olmalı?TL/da) 1. Evet

F3. Desteklemelerin ödenme zamanını uygun buluyor musunuz?

0. Hayır Ne zaman ödenmeli? : 1. Evet

F4. Süt hayvancılığıyla ilgili olarak destekten yararlanma konusunda herhangi bir sıkıntı yaşadınız mı? 0. Hayır 1. Evet (Nelerdir?)

F5. GTH Bakanlığı tarafından aldığınız tarımsal desteklemelerin kontrolü yapıldı mı?

0. Hayır 1. Evet

F6. Haksız yere tarımsal desteklerden yararlandınız mı?

0. Hayır 1. Evet

F7. Haksız yere tarımsal desteklemelerden yararlanma nedeniyle cezai, idari veya hukuki işlemlere maruz kaldınız mı?

0. Hayır 1. Evet

F8. Çiftçilerin süt hayvancılığı yetiştirme istekliliği (*2014 destek miktarı)

Anaç sığır, soy kütüğü ve buzağı toplam destek miktarı (TL/hayvan)	Yetiştirme İstekliliği (1. Evet)	Süt Primi Desteği (Kırş/lt)	Yetiştirme istekliliği (1. Evet)	Toplam hayvan başı ve süt primi (verim sabit) destek miktarı (TL)	Yetiştirme istekliliği (1. Evet)
0		0		0	
50		2,5		100	
100		5,0		200	
150		7,0*		300	
200		10,0		400	
250		12,5		500	
300*		15,0		6000	
350		17,5		700	
360		20,0		800	
400		22,5		900	
450		25,0		1000	
500		27,5		1100	
550		30,0		1200	
600				1300	
650				1400	
700				1500	

*****Not: “C4. Süt hayvanlarının temin şekli” sorusunu sorunuz!*****

G. SÜT ÜRETİCİLERİ BİRLİĞİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER**G1. Süt Üreticileri Birliğine üyeliğe etkili faktörler ve memnuniyet durumu**

Birliğe üyeliği etkileyen faktör	1. Tamamen katılıyorum	2. Katılıyorum	3. Kararsızım	4. Katılmıyorum	5. Tamamen katılmıyorum	Sağlanan hizmetten duyulan memnuniyet düzeyi*
Hayvanların soy kütüğü kaydının tutulması						
Üretim girdilerini daha kaliteli ve ucuza temin etme						
Ürünü daha iyi koşullarda pazarlama						
Tarımsal gelirim artması						
Üyelik ücreti (bunun ne olduğu anlaşılıyor?..)						
Veteriner hizmeti sağlama						
Danışmanlık hizmetinden faydalanma						
Hayvancılık desteklerinden daha fazla yararlanma						
Diğer						

* 1. Hiç memnun değil 2. Az memnun 3. Orta düzeyde memnun 4. Memnun 5. Çok memnun

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı :ÖZGE SAĞLAM

Doğum Yeri ve Tarihi : SALİPAZARI - 06.01.1990

Adres : İshaklı Mah. Şehit Hasan Gülal Sok. Nur Apart. No:17Bafra/ Samsun

E-Posta : ozgesaglam55@gmail.com

Lisans : Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

Mesleki Deneyim ve Ödüller : Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi 2.'lik derecesi mezuniyet plaketi (2012).

2013-2014 Bafra Süt Üreticileri Birliği, 2014-2016 Bafra Ziraat Odası'nda Tarım Danışmanlığı görevi.